

Díblík

ristické časopisy čtyřicátých a padesátých let, Z do-
by B. Němcové 1, ročenka Chudým dětem (Brno
1941).

ks

Díblík (1865) viz in Díblík (1855)

Jan Josef Diesbach

Působnost 1783—1817

Pražské knihkupectví, tiskárna a nakladatelství, vy-
dávající hlavně v 80. letech 18. století českou litera-
turu.

Majitel se psal též Diespach, Disbach, Dis-
pach, Dysbach (německy Johann J. D.), od
1795 se podepisoval jenom Jan D. (Ján D.).
Narodil se ve Vídni 1758 a po vyučení byl fak-
torem v tiskárně vdovy Jany Průšové v Praze.
1787 se stal měšťanem Starého Města praž-
ského. Měl dobré styky s M. V. Krameriem
a s knihkupcem J. Kottnauerem. Zúčastnil se
boje pražských tiskařů proti tiskaři a naklada-
teli J. F. Schönfeldovi, ale brzy se s ním smířil.
Byl místopřísežným soudním znalcem ve vě-
cech tiskařských. 1784—90 měl vlastní tiskár-
nu, 1788—1807 spravoval pronajatou Arcibis-
kupskou knihtiskárnu a byl „arcibiskupským
knihtiskařem“. Nakladatelskou činností se za-
býval 1784—1807. Nevelké knihkupectví zalo-
žil 1786 a vedl je až do své smrti. 1789 získal
povolení prodávat knihy v celých Čechách.
1789—91 tiskl také v Čes. Budějovicích, ačko-
liv zde neměl koncesi; faktorem jeho budějov-
ické tiskárny, kterou převzal po I. V. Hilgart-
nerovi, byl J. F. Zdrassa, kterému pak tiskárnu
přenechal. V budějovických tišcích uváděl na
titulním listě 3 místa: Prahu, Čes. Budějovice
a Lipsko. Zemřel 1807 a nájem Arcibiskupské

knihkárny a vlastní nakladatelství a knihku-
pectví po něm zdědila jeho žena Josefa D.,
která se psala *Vdova Josefa Diesbacha*, poz-
ději *Josefa Diesbachová — vdova, Diesbacho-
vo knihkupectví i Knihkupectví Josefa Diesba-
cha*. Arcibiskupskou tiskárnu měla pronajatu
1807—16, jejím faktorem byl 1808—12 J. Vaší-
ček (též Waschitschek), 1812—17 F. Bouček.
Nájem Arcibiskupské tiskárny postoupila Jo-
sefa D. Janu Vetterlemu, knihkupectví od ní
1812 koupil K. L. Bille. Nakladatelství a tiskár-
na J. J. D. byly umístěny na Starém Městě
pražském: 1783—87 v Jezuitské ul. v domě
U deseti panen (Karlova 46), 1787—90 v Po-
štovské ul. v Papouškově lázni (roh ul. K.
Světlé 37 a Smetanova nábřeží 18). Arcibis-
kupská knihtiskárna, kterou převzal od F. A.
Höchenbergra, byla kolem 1788 přestěhována
z kláštera sv. Jiří na Pražském hradě zpět do
Klementina, Mostní ul. 4 (Křížovnické nám. 4),
kde sídlila i Josefa D. Knihkupectví bylo umís-
těno na Starém Městě a kromě let 1794—97
vždy mimo tiskárnu.

V německé a latinské produkci, která je po-
četnější a rozmanitější než česká, vydával J. J.
D. literaturu krásnou, historickou, hospodář-
skou, užitkovou, jazykovou, náboženskou
a periodika. Jeho česká produkce byla na svou
dobu rozsáhlá a obsahově přinášela nejhod-
notnější díla v 80. letech, kdy D. za redakce F.
F. Procházky vydal v reediciích řadu spisů star-
ší české literatury, a to spolu s nakladatelem
K. Widtmannem. (V 90. letech měly titulní listy
jeho knih dvojí úpravu: v jedné verzi je uve-
den tiskař, v druhé nakladatel nebo knihku-
pec.) Z historických spisů zde vyšla Roykova
Historie velikého sněmu kostnického a latin-
ské pojednání J. Dobrovského o kněžském ce-
libátu v Čechách. Od 90. let převládá mezi če-
skými knihami vydanými u D. literatura nábo-
ženská. Nakladatelská produkce Josefy D. je
celkově mnohem menší, česky vydala jen ně-
kolik příležitostných tisků a náboženských
knih.

Druhou větev tiskařské rodiny Diesbachů,
činnou v období 1763—1810, představuje *Jo-
sef Emanuel Diesbach* († 1794) se svou ženou
Evou (1733—1810) a syny Janem, Františkem
a Šebestiánem (1774—1808). J. E. D. krátce pů-
sobil v Ml. Boleslavi (1763—65), potom výluč-
ně v Praze (1810 přešel závod do majetku F.
Sommra). — On a jeho nástupci vydávali če-
sky jen konvenční náboženskou literaturu

(hlavně drobné tisky modliteb a písní) a jejich produkce nemá pro dějiny českého písemnictví význam. Nákladem této firmy vycházely hlavně italsko-německé, německé a latinské texty divadelních her všech žánrů, z periodik např. týdeník *Der Adel* (1775–76).

Jezuita Jan Diesbach (1729–1792), který 1767 vydal u J. E. D. Balbínova dílo *Syntagma ill. familiae comitum de Kolowrat*, nepatřil do žádné z rodin tiskařů D.

Z KNIŽNÍ PRODUKCE. *Beletrie*: Erstlinge unserer einsamen Stunden (2 sv., 1791–92); Zpěvy z nejobornějších zpěvoher českých (1799, přel. V. Thám); V. Stach: Starý veršovec pro rozumnou kratochvíli (1805, ed. K. I. Thám). — *Reedice starší české lit.*: J. Česka: Příkladné řeči a užitečná naučení vybraná z knih hlubokých mudrcův... (1786, ed. F. F. Procházka); Vejťah z Kroniky moskevské... v český jazyk přeložené od M. Hosia z Vysokého Mýta... (1786, ed. F. F. Procházka); Kronika boleslavská (1786, ed. F. F. Procházka); O. Prefát z Vlkanova: Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny... (1786, ed. F. F. Procházka); P. Pulka z Radenína: Kronika česká (1786, ed. F. F. Procházka); Knížka sv. Augustina, kterouž nazval Manuale... Přel. D. Adam z Veleslavína (1786, ed. F. F. Procházka); Knížka sv. Augustina, již titul dal Soliloquia animae ad Deum... Přel. D. Adam z Veleslavína (1786, ed. F. F. Procházka); Kniha Erasma Roterodamského, v kteréž... křesťanskému člověku naučení i napomenutí se dává, jak by se k smrti hotoviti měl. Přel. Jan Popel z Lobkovic (1786, ed. F. F. Procházka); Erasma Roterodamského ruční knížka o rytíři křesťanském (1787, přel. O. Velenský z Mnichova, ed. F. F. Procházka); (J. Rokycana:) O sedmi vášních a vadách, ježto hlavní hříchové slovou... (1807, ed. F. Novotný z Luže). — *Historická lit.*: K. Royko: Historie velikého sněmu kostnického (2 sv., 1785, přel. V. Stach); J. Dobrovský: De sacerdotum in Bohemia caelibatu narratio historica... (1787); J. J. Rulík: Historické vypsání... rodu panského pánů Krušinův z Švamberka (1806) + Kalendář historický... díl pátý a poslední (1806); J. Schiffner: Historické vypsání obzvláštních míst milostných v Král. českém, kteréž pro mnohá putování velmi slavná jsou (1807, přel. J. J. Rulík). — *Jazykové příručky a pojednání*: K. I. Thám: Böhmische Grammatik... (2. vyd., 1798; 4. vyd., 1801; 5. vyd., 1804) + Über den Charakter der Slaven, dann über den Ursprung,... die Nützlichkeit und Wichtigkeit der böhmischen Sprache (1803) + Erster gründlicher Unterricht in der böhmischen Sprache... (1804). ■ PERIODIKA: Prager gelehrte Nachrichten (1771); Der Adel (1775–76); Prager Kinderzeitung (1788); Französisch-deutsche Zeitung (1791); Lieferungen für Böhmen von Böhmen (1793–94); Bürgerfreund (1802). ■

LITERATURA: Provolání pražských tiskařů k obecnstvu (1785); F. Bareš: Knihtisk v městě Boleslava Mladého, Památky archeol. a místopisné 1902; J. Volf: Dějiny českého knihtisku do r. 1848, Typografia 1925 + Příspěvek k dějinám českého knihtisku..., ČNM 1925 + V tiskárně a knihkupectví u Diesbachů (1763–1816), Bibliofil 1927 + Vývoj titulního listu v 18. století, Čs. republika 1927 + K vývoji knihkupectví a nakladatelství v Čechách do r. 1848, Lit. rozhledy 1930.

oh

Josef Emanuel Diesbach viz in Jan Josef Diesbach

Diffundente sole

Kolem 1300

Latinská prózou psaná historie počátků českého křesťanství, zdůrazňující jeho prvotní a legální slovanskou podobu.

Skladba je nazývána podle počátečních slov textu *Diffundente sole iustitiae radios* (Když slunce spravedlnosti rozlévalo paprsky); v jednom rukopise má i nadpis *De sancto Quirillo et conversione Moraviae et Bohemiae* (O sv. Cyrilu a obrácení Moravy a Čech). DS obsahuje stručnou historii počátků křesťanství na Moravě a v Čechách. Vypráví o činnosti obou byzantských bratří na Moravě, o rozšíření moravského křesťanství do Čech a končí zmínkou o zbožných skutcích prvých křesťanských knížat až po Václavova otce Vratislava.

Neznámému autorovi byla předlohou Kristiánova legenda, jejíž údaje doplnil zprávou o Metodějově návštěvě Čech a pokřtění kněžny Ludmily. Jinak údaje předlohy zestručňuje a reprodukuje z nich jen to, co odpovídalo jeho zřejmému záměru: připomenout, že počát-

Diffundente sole

ky českého křesťanství byly slovanské, že slovanská liturgie byla jejími zakladateli řádně obhájena, kanonicky schválena a získala i v Čechách přízeň vládnoucího rodu. Kromě toho autor svou předlohu stylisticky upravuje (zavádí v závěrech vět téměř důsledně rytmickou klauzuli zvanou *cursus velox*, což umožňuje vznik skladby spolehlivě datovat). Jaké pohnutky vedly ke vzniku skladby, nelze dnes rozhodnout. Třebaže má některé legendové prvky (např. splnění Metodějovy věštby), nepochobá se legendě. Jako legenda bývala označována proto, že ve všech 7 rukopisech (až z 15. stol.) se dochovala ve spojení se zcela nesooudou ludmilskou homilií *Factum est*, již měla tvořit jakýsi historický úvod. V tomto spojení bývala od doby J. Dobrovského považována za předlohu Kristiánovy legendy (kladené do 14. stol.). Český překlad DS obsahují 3 rukopisy ze 14. a 15. století.

EDICE: *Život sv. Lidmily*, in FRB 1 (1873, ed. J. Emler, DS ve spojení s *Factum est*); V. Chaloupecký in *Prameny 10. století legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile*, Svatováclavský sborník II, 2 (1939). — *Překlady do češtiny: Život sv. Lidmily*, in FRB 1 (1873, přel. J. Truhlář); *Krátké sepsání o sv. Cyrilovi a Metodějovi i pokřestění země moravské a české* (přel. J. Ludvíkovský), in *Na úsvitu křesťanství* (1942). ■

LITERATURA: J. Pekař in *Nejstarší kronika česká* (1903) + in *Die Wenzels- und Ludmilallegenden und die Echtheit Christians* (1908); V. Chaloupecký in *Prameny 10. století legendy Kristiánovy o sv. Václavu a sv. Ludmile*, Svatováclavský sborník II, 2 (1939); J. Ludvíkovský: *Rytmické klauzule Kristiánovy legendy a otázka jejího datování*, LF 1951 + *Crescente fide*, Gumpold a Kristián, SPFF Brno 1955 + *Latinské legendy českého středověku*, SPFF Brno 1973–74.

ep

Jiří Dikast

* 1559

† březen 1630 *Žitava*

Kazatel a náboženský spisovatel, autor příležitostné latinské poezie.

Psal se též Dykast, Dykastus, Dicastus, Dikastus Miřkovský. Vzdělán na žatecké škole studoval později v Německu, 1577 se v Lipsku stal knězem. Jako duchovní působil v Lomnici nad Popelkou, od 1589 v Jičíně. 1605 byl vychovatelem dětí Jana Rudolfa Trčky na Opočně. 1608–10 byl církevním správcem v Prostějově, pak farářem u Sv. Štěpána v Praze na Novém Městě, od jara 1615 týnským farářem. 1617–18 spravoval i faru u Sv. Haštala. Na podzim 1619 byl zvolen administrátorem konzistoře podobojí, 4. 11. 1619 z titulu své funkce koronoval Fridricha Falckého. V prosinci 1621 byl vypovězen z Prahy po neúspěchu jednání, které vedl z příkazu místodržících s utrakvistickými kněžími o podmínkách, za nichž by mohli zůstat ve vlasti. Sám bezvýsledně usiloval o možnost zůstat v Čechách i značnou ústupností vůči bělohorským vítězům a neúspěšnými prosbami o přímluvu u valdických kartuziánů. 1622 pobýval v Lipsku, dožil v Žitavě.

Byl přítelem básníka J. Carolida z Karlsperku, sám byl autorem příležitostných latinských veršů. Četné české spisy, vydané tiskem, navazují většinou na jeho bohaté kazatelské působení, které mu zajistilo v předbělohorské době značnou popularitu a kariéru v utrakvistické církvi.

KNIŽNĚ: *Modlitba Páně s výkladem krátkým, delším a nejdelším* (1586); *Modlitby velikých*, avšak kajících hříšníků... (1588); *Modlitby pobožných a horlivých rozjímání o milování Boha...* (1598); *Dialog aneb Rozmlouvání pobožného ducha s duší...* (1602); *Pohřeb... pana Jaroslava Křištofa Trčky z Lípy...* (1602); *Písničky církevní...* (b. d., před 1608); *Modlitby aneb Rozjímání pobožná...* (1609); *Kázání při pohřbu... Jana Primusa z Zvířetína...* (1609); *Modlitby za Jeho Milost etc. krále uherského...* (1611); *Modlitby v čas žalosti...* (1611); *Cesta svatého patriarchy Jákoaba z Bersabé do Bethel...* (1611); *Postila 1–2* (1612); *Pohřební kázání při křesťanském pohřbu... Barbory Flodtovny, rozené Nosticové z Belvic...* (1612); *Modlitby v čas moru a války* (1613); *Duchovní proti moru páváza...* (1613); *Postila každodenní pobožná...* (1613 a 1614); *Historie Pána našeho Ježíše Krista...* (1617); *Modlitby křesťanské pro pobožné paní a panny* (1617); *Modlitby za Jeho Milost arciknížete Ferdinanda...* (1617). — *Mimoto latinské básně v knihách jiných autorů a ve sbornících.* — (*Překlad:*) *Idiota modlitby pobožných a horlivých rozjímání o milování Boha a pravé trpělivosti* (1598). ■

BIBLIOGRAFIE: *Knihopis č. 2* 157–2 178, 3 347;

Rukověť human. básnictví 2 (1966). ■ LITERATURA: J. Jireček: Rukověť 1 (1875); A. Podlaha: Dodatky a opravy k biografii starších spisovatelů českých, ČČM 1888; V. J. Nováček: Příspěvky k životopisům českých spisovatelův a k dějinám literatury české, ČČM 1893; F. Koželuha: Paměti o věcech náboženských v Prostějově od nejstarší doby až do r. 1620, Výroční zpráva reálky v Prostějově 1900/01; F. Dvorský: Založení kláštera valdického Albrechtem z Valdštejna, ČČM 1901; B. Profeld: J. D. z Mířkova, Jičínské noviny 1907, č. 21; Rukověť human. básnictví 2 (1966).

jk

J. Seifert, K. Teige, J. Voskovec). Také ukázky výtvarných děl a architektonických projektů byly vybírány z tvorby členů Devětsilu a stoupenců mezinárodní avantgardy: K. Honzík, J. Krejcar, O. Mrkvička, V. Obrtel, Remo, J. Šíma, J. Štyrský, K. Teige; A. Archipenko, J. Lipchitz.

LITERATURA: -n. (S. K. Neumann): Disk, Proletkult 1923 → Stati a projevy 6 (1976).

zt

Disk

1923, 1925

Umělecká revue avantgardní skupiny Devětsil.

Podtitul: Internacionální revue (čís. 1); Moderní almanach — Mezinárodní sborník (čís. 2). — *Redaktoři:* 1923 J. Krejcar, J. Seifert, K. Teige (č. 1); 1925 A. Černík, J. Krejcar, J. Seifert, K. Teige (č. 2). — *Vydavatel:* US Devětsil, Praha (č. 1); A. Černík, Praha — Brno (č. 2). — *Periodicita:* léto 1923 (č. 1); jaro 1925 (č. 2). Časopis přestal vycházet z finančních důvodů. Od 1927 pokračoval v jeho intencích ReD.

Časopisecký orgán Devětsilu představoval básnickou, prozaickou, výtvarnou, architektonickou a teoretickou tvorbu české i cizí avantgardy. Teoretické úvahy byly zaměřeny k programovému formulování nových cílů českého výtvarnictví (J. Štyrský, J. Šíma), básnictví (B. Václavěk), divadelnictví (J. Honzl), architektury (J. Krejcar). Obecných otázek se dotýkaly stati V. Vančury a J. B. Svrčka. Zásadní význam pro orientaci Devětsilu ke konstruktivismu a poetismu měly programové studie K. Teiga (Malířství a poezie, Konstruktivismus a likvidace „umění“). Z umělecké tvorby publikovala revue ukázky z děl A. Černíka, F. Halase, V. Nezvala (báseň Abeceda), J. Seiferta, K. Schulze, V. Vančury (úryvky z Pekaře Jana Marhoul) aj. Velkou pozornost věnovala redakce obrazovým básním (J. Štyrský, K. Teige, J. Voskovec) a filmovým scénářům (A. Černík,

Miloslav Disman

* 27. 4. 1904 *Bělá pod Bezdězem*

† 21. 4. 1981 *Praha*

Rozhlasový režisér, autor odborných prací o recitaci, zvláště rozhlasové, prozaik a dramatik pro děti.

Jeho otec byl důchodním městské správy. Obecnu i měšťanskou školu vychodil D. v rodišti (1910—18), vyšší reálku studoval v Jičíně a v Praze (1918—22), kde také složil odborné zkoušky na učitelském ústavu. 1922—29 byl učitelem v různých místech severních Čech (1924—26 vojenská prez. služba), 1930—35 učitelem pokusných škol v Praze; zde zároveň studoval na vysoké škole pedagogické (1930—34); 1933 se oženil. Od 1931 externě spolupracoval s Čs. rozhlasem, kde se 1935 stal redaktorem, později reportérem a režisérem vysílání pro děti a mládež. Od mládí vedl dětský recitační a dramatický soubor, který se 1930 stal stálým souborem při pokusné škole, od 1935 při Čs. rozhlase (Dismanův rozhl. dětský soubor). Za okupace byl D. členem ilegálního Národního výboru české revoluční inteligence. Jako divadelní režisér pracoval externě 1942—44 v Umělecké besedě, kde vedl divadelní scénu pro děti, 1945—46 v Realistickém divadle, 1947 v Divadle V + W. Přednášel na loutkářské fakultě DAMU. 1971 odešel do důchodu. V souvislosti se svým povoláním podnikl řadu cest do mnoha evropských zemí a pracoval v četných organizacích (1932—47 byl jednatel

lem Pedagogické jednoty Komenského, od 1929 byl spolupracovníkem UNIMA, od 1954 mezinárodní organizace divadel pro mládež ASSITEJ). Spolupracoval i s filmem (1932 s Nezvaletm a Vančurou na filmu Na sluneční straně) a příležitostně i s televizí.

Nejdůležitější součástí D. literárního díla jsou odborné práce, v nichž zobecňoval své poznatky z estetickovýchovné práce s dětmi, a to především v Dismanově rozhlasovém dětském souboru. Pro rozhlas vytvořil D. velký počet her, literárních a vlastivědných pořadů i reportáží; na osobních zážitcích a zkušenostech, zvláště z okupace a květnové revoluce, jsou založeny jeho práce věnované dějinám rozhlasu. Psal také divadelní hry pro děti, opatroval divadelní hry režijními poznámkami a rozborů, některé náměty jiných autorů sám dramatoval. Jeho jinotajný román pro dospělě *Paprsek*, využívající různých forem od deníkového záznamu až po verše, modifikoval dobově oblíbený žánr románu v románě paralelou mezi životním příběhem hlavního hrdiny a postavami jím vytvářené divadelní hry.

PŘÍSPĚVKY in: sb. *Cestou k barikádám* (1955); Českosl. divadlo (od 1925); Českosl. loutkář (od 1929); Čin (od 1937); sb. *Děti dětem* (1960); Divadlo (od 1949); sb. *Dny radosti* (1959); *Hlas revoluce* (od 1945); *Komenský* (od 1929); *Lit. noviny* (od 1941); *Mladá scéna*; sb. *Naším dětem* (1959); *Rozhlasová práce* (od 1945); sb. *Velká pionýrská estráda* (1958); sb. *Vějíř* (1958); *Zlatý máj* (od 1961). ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie*: *Paprsek* (R 1946); *Tři medvíďata Rýša, Míša, Máša* (D pro ml., 1951, prem. 1950). — *Ostatní práce*: *Sborové recitace* (1932, s A. Kuršem); *ÚSUM* (Ústřední studovna umění pro mládež) (1946); *Čs. rozhlas v boji* (1946); *Sborové recitace dětí, mládeže a dospělých* (1949, s A. Kuršem); *Využití divadla v školní práci* (1954, s A. Stromšíkovou a O. Zukaletm); *Má vaše dítě umělecký talent?* (1963); *Dětský přednes a dramatický projev* (1968, s V. Kubálkem); *Cestou k odpovědnosti* (1969); *Hovoří Praha* (1975) aj. ■ **SCĚNICKY**. *Hry pro ml.*: *Trojlístek* (1945); *Haló, tady Hurvínek* (1955). ■

LITERATURA: J. Ošmera: ref. *Sborové recitace, Čin 1932/33*; ■ ref. *Paprsek*: Brk (F. Buriánek), *Zeměd. noviny* 14. 9. 1946; J. H. (Hrabák), *List Sdružení moravských spisovatelů 1947/48* ■; ■ ref. *Tři medvíďata Rýša, Míša, Máša*: J. Kopecký, *LidN* 28. 3. 1950; J. Halík, *Čs. loutkář 1960* ■; H. Solarová: *Vychovatel mládeže, Svět práce 1953, č. 46*; ... reportérem je M. Disman, nositel Řádu práce, *Rozhlasová práce 1963, č. 1*; J. Kolář: *Šedesátníku M. D., Rozhlasová práce 1964, č. 4*; ryt. (J. Heyduk): *Dismanova sedm-*

desátka, Lid. demokracie 26. 4. 1974; J. Sokol: *Výrazný člověk a umělec, Čs. loutkář 1974, č. 4.*

ab

Bohumír Distl

* 8. 8. 1883 *Anin* u Rešice, Banát (Rumunsko)
† 21. 3. 1953 *Praha*

Básník, prozaik, dramatik, autor hudebních skladeb.

Od útlého dětství žil v Kladně, kde chodil do obecné školy. V Praze absolvoval nižší gymnázium a německou obchodní akademii. Po maturitě studoval a pracoval rok v Paříži a 2 roky v Londýně. Po pobytu v zahraničí byl 1906—41 zaměstnán jako úředník Živnostenské banky v Praze. Zabýval se odborně šachem (zejména v Nár. listech od 1899); složil několik hudebních skladeb (*Romance, Letní noc, Pochod smolařů, Pochod praktikantů* aj.). Synovec dramatika Jaroslava D.

B. D. se pokoušel o všechny literární žánry i o hudební skladby a písňovou tvorbu. Za součást svého díla považoval i šachové partie, které zařadil do knihy shrnující jeho fejetony, referáty a verše (v jazyce českém, německém a anglickém). Začínal jako autor nenáročných komedií z měšťanského prostředí, které byly uvedeny také v pražských divadlech; jejich charakter je určen tradičními záměnami osob, nedorozuměním, anekdotickými zápletkami. Náročnější téma zvolil v historické aktovce z doby Napoleonovy *Bubeník* a v souboru romantizujících povídek s milostnou tematikou z rozmanitého evropského prostředí *Duha lásky*; i zde je však patrná malá schopnost osobitého uměleckého ztvárnění. Pozdní D. poezie, ovlivněná parnasismem, stála pro svůj epigonský ráz zcela mimo vývoj české lyriky.

PŘÍSPĚVKY in: *Bankovní věstník; Hospodářské zprávy; Lidové listy; Nár. listy; Nár. politika; Politik* (1905); *Prager Tagblatt; Samostatnost* (1914); *Union* (1914); *Zlatá Praha* (1918); — *The Musical Standard* (1905—14, dopisovatel). ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie*: *Knoflík* (D 1909); *Boj o kostru* (D 1911); *Rozmarné črty*

české a německé. Verše české a německé. Hudební črtý anglické, české a německé. Šachové hry (1914); Duha lásky (PP 1916); Bubeník (D 1918); Krystaly duše (BB 1942, necenz. vyd. 1945). — *Ostatní práce*: Distlova finanční a dopravní soustava průběžných konosamentů (1943). ■ SCÉNICKY. *Hra*: Lidičky (1916). ■

LITERATURA: ■ ref. Knoflík: K. Kamínek, Lumír 1908/09, s. 495; J. Thon, Přehled 1909/10 ■; Kaz. (F. S. Procházka): ref. Duha lásky, Zvon 1917/18.

zt

Jaroslav Distl

* 21. 11. 1870 *Kladno*

† 11. 3. 1899 *Kladno*

Dramatik, autor veseloher.

Studoval lékařství v Praze a působil aktivně ve studentském hnutí. Zúčastnil se založení Kladenských listů (1895), které později vycházely pod názvem Havlíček. Zemřel předčasně na tuberkulózu. Strýc spisovatele Bohumíra D.

D. vydal dvě hry, v nichž se projevil jeho dramatický smysl v komicky působivém rozvíjení zápletky. Obě — humoristicko-satirická aktovka ze studentského prostředí (*Na bytě*) i pokus o satirické zachycení českých pražských podnikatelských kruhů (*Modrá krev*) — byly uvedeny ve Švandově divadle na Smíchově.

ŠIFRA: -I-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Kladenské listy (1895). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Na bytě (D 1898); Modrá krev (D 1899). ■

LITERATURA: an.: nekrolog, Světozor 1899, s. 240.

zt

Helena Dittrichová viz **Helena Bochořáková**

Divadelní listy

1899—1904

Časopis pro divadelní kritiku a beletrii.

Podtitul: Čtrnáctideník pro dramatické umění a literaturu. — *Redaktor*: O. FASTER. — *Vydavatel*: 1899—1902 (roč. 1—3) O. FASTER; 1902—04 (roč. 4—5) M. Knap, Praha. — *Periodicita*: 1899—1904 (roč. 1—5) vždy 20 čísel, z toho 1899—1901 (roč. 1—2) od prosince do listopadu, 1901/02 (roč. 3) od prosince do prosince, 1902—04 (roč. 4—5) od listopadu do října. Od roč. 2 s obrazovým materiálem. — *Příloha*: 1901—04 (roč. 3—5) České ochotnictvo.

Divadelní a literární časopis, kolísající mezi popularizačním a kritickým zaměřením; přinášel referáty o pražských i mimopražských profesionálních a ochotnických divadlech, zájezdových společnostech, zprávy z Ústřední jednoty českého herectva aj. Publikoval portréty H. Benoniové, A. Jiráska, H. Kvapilové, J. Seiferta, F. F. Šamberka, J. Šmahy, J. Zeyera a jiných českých dramatiků a herců z pera O. Fastra, J. Jeřábka, J. Lukavského, A. Weniga. Beletristické příspěvky měly kolísavou úroveň. DL přinášely dramatické práce (E. Destinnová, O. J. Havránek, J. Leda, K. V. Prokop, J. Skružný, Z. Tlamič, O. Wilde) a povídky a romány (O. FASTER, O. FASTROVÁ, K. Kamínek, A. Wenig, K. Želenský; H. Bahr, A. P. Čechov, A. Daudet, bratři Goncourtové).

zt

Divadlo

1903—1914

Časopis pro divadelní kritiku, dramatickou tvorbu a teorii divadla.

Podtitul: Rozhledy po světě divadelním. — *Redaktor a vydavatel*: B. KAVKA, Praha. — *Periodicita*: 1903 (roč. 1) od května do září 8 čísel; 1903—14 (roč. 2—12) čtrnáctideník, od října do září 22 čísel, přitom 1913/14 (roč. 12) od října do dubna 12 čísel.

Divadlo

Časopis byl orgánem Ústřední matice divadelního ochotnictva československého (mimo roč. 12, který toto označení nemá). 1908/09 (roč. 7, č. 1–13) se stal ještě orgánem Jednoty hudebních umělců při hudebním odboru Umělecké besedy. D. přestalo vycházet po smrti vydavatele.

D. publikovalo články o jednotlivých složkách divadelního projevu (divadelní text, herectví, repertoár, scéna, režie, divadelní architektura aj.), rozebíralo sociální otázky českého divadelnictví, otiskovalo kritické stati o divadelních hrách a inscenacích, články z historie divadla, životopisy a vzpomínky herců a informovalo o problematice českého ochotnictva. Systematicky byl sledován repertoár českých a moravských profesionálních i amatérských divadel (zejména K. H. Hilarem, H. Laškem, C. Kredbou). Od roč. 7 (1908/09) se příspěvatelský okruh rozšířil a D. se proměnilo v kritickou revui, která přinášela i překlady z prací cizích teoretiků a kritiků a věnovala se i hudební tvorbě. Z velkého množství článků a studií na sebe především upozorňují Dějiny českého ochotnického divadla V. Š. Táborského, stati J. Kampera o F. V. Jeřábkoví a J. K. Tylovi, studie K. Želenského o herectví a režisérství, práce K. H. Hilara, v nichž poprvé formuloval svůj režisérský program (o H. Ibsenovi, divadelní estetice, lyrismu a senzibilitě hercově, M. Reinhardtovi aj.), pojednání A. Pácala o operní literatuře, J. Reichmanna o R. Wagnerovi, E. G. Craigovi, P. Claudelovi aj. Z českých autorů v D. dále publikovali J. Borotínský, J. Bor, M. Čtrnáctý, V. Dvořák, J. Hanuš, E. Holý, V. Hübner, K. Kamínek, J. Krecar, J. Ladecký, J. Lukavský, J. Šebek, F. A. Šubrt, Č. Zíbrt. Otiskování textů cizích divadelních teoretiků a dramatiků svědčí o snaze redakce (zejména v posledních ročnících) postihnout ve světovém kontextu moderní tendence vedoucí k pojetí nového divadelního umění (práce H. Bahra, J. Baba, O. Bie, P. Claudela, A. Gida, E. G. Craiga, P. Gaultiera, A. Kerra, O. Kirchnera, Th. Lessinga, M. Maeterlincka aj.). Jen výjimečně přinášelo D. ukázky z dramát (překlady O. Fischera z díla H. von Hofmannsthala, H. von Kleista). — Časopis otiskoval podobizny herců, fotografie divadelních budov a scén a jiné obrazové přílohy.

zt

Bohumír Jan Dlabáč

* 17. 7. 1758 *Cerhenice* u Kouřimi

† 4. 2. 1820 *Praha*

Historik a strahovský knihovník, autor slovníku českých výtvarných a hudebních umělců, dějepisec novinářství a literatury, básník Thámova kruhu a překladatel.

Psal se i J. B. D., Dlabáč, Dlabacz, Gotfrýd Jan D. Syn řezníka Václava D. a Rozálie, roz. Peřinové. S rodiči se přestěhoval 1760 do Čes. Brodu, tam a od 1769 v Dobřichově chodil do školy. 1771 se stal vokalistou v břevnovském benediktinském klášteře a studoval na domácím řádovém učilišti, 1773 vokalistou na Strahově a studoval na malostranském, později na staroměstském gymnáziu (učitelé F. E. Schönfeld a I. Cornova); krátce byl za studií u dominikánů. Před ukončením tzv. filozofie (učitelé P. Chládek a S. Vydra) vstoupil 1778 do řádu premonstrátů na Strahově (řádové jméno Godefridus — Bohumír), novicmistr T. Columbani byl také jeho učitelem češtiny (počátky básnické tvorby D.). 1782 složil D. řeholní sliby a začal studovat teologii (kolej v Norbertinu, generální seminář), na kněze byl vysvěcen 3. 9. 1785. Od 1786 pracoval v Strahovské knihovně a od 1801 do konce života byl jejím prvním bibliotekářem (zásluhy mj. o bohemikální fondy); mimoto byl 1788–1807 ředitelem strahovského kúru a 1805–10 klášterním archivářem a letopiscem, 1807 byl jmenován arcibiskupským notářem, 1809 dočasným cenzorem. Jako sběratel knih, uměleckých a historických památek hodně cestoval po území Rakouska. Od 1796 byl členem KČSN, 1813–18 jejím direktorem. Přátelské a korespondenční styky: I. Cornova, J. Dobrovský, V. F. Durych, F. Knobloch, M. V. Kramerius, J. F. Opitz, F. M. Pelcl, F. F. Procházka, J. Rulík, K. R. Ungar, F. J. Vavák; K. G. Anton (Görlitz), J. P. Cerroni (Brno), M. Denis a J. V. Zlobický (Vídeň), J. Ribay (Slovensko). — Pohřben byl na klášterním hřbitově v Úhonicích u Unhoště.

D. patří do první generace autorů obrozující se české poezie (účast na Thámově almanachu), psal hlavně příležitostné a oslavné básně („ódy“), mimoto epigramy, anakreontskou, idylickou a náboženskou poezii, jeho dílem jsou i texty několika zobecnělých písní církevních (Před Tebou se klaníme; Již jsem dost praco-

val); pokus D. z počátku 80. let o velký duchovní epos ve stylu Klopstockově zůstal torzem. Svě básnické výtvořiny shrnul D. do rukopisné sbírky *Zpěvy a písně*. Jeho rýmovaný, časoměrně psaný *Zpěv ke cti nejsvětějšího otce Pia Šestého, na slavný jeho příchod do Vídně*... (1782) byl spolu s rýmovanou slabickou skladbou V. Stacha podnětem k prvním úvahám J. Dobrovského o české prozodii (Lit. Magazin 1786). Z ironizujícího výroku Dobrovského v této recenzi (jenž byl narážkou na D. autostylizaci jakožto buditele české poezie), že zřejmě teprve neobvyklá politická událost, tj. cesta papeže za císařem, probudila spící českou poezii, se postupně vytvořilo neoprávněné, avšak dodnes tradované tvrzení, že *Zpěv ke cti*... je první básní novočeské poezie. D. psal ojedinele i latinské příležitostné básně, překládal z rakouské a německé poezie (M. Denis, Ch. F. Gellert, E. Ch. Kleist), z latiny přeložil sociálně utopický spis F. Bacona *Nová Atlantis* (s tit. *Vypsání nového světa*, 1798). Dvěma překlady divadelních her se podílel na repertoáru pražského českého divadla v 80. letech; jeho pozdější rukopisné překlady dramát (S. Gessner, F. W. Gotter), mezi nimiž jsou i hry pro děti (Ch. F. Weiss), se jevištně asi neprovozovaly. — Od počátku 90. let se D. soustavně věnoval historickému studiu. Vedle dějin premonstrátského řádu a Strahovského kláštera byla jeho hlavní doménou česká kulturní historie a D. svými převážně faktografickými a faktologickými pracemi mnohdy poukazoval na tematiku, již se české dějepisectví dosud nezabývalo. Týká se to zvláště jeho průkopnické *Zprávy o novinách, psaných a vydaných česky* (1803, něm.; mimoto dvě další odlišná rukopisná zpracování), která shrnuje látku od 1515 po autorovu současnost. Studium žurnalistiky, do té doby považované za součást státovědy, pojímá tu D. prvně jako zvláštní obor literární historie. Stať vycházela i v autorově českém doplněném zpracování v Prvotinách Vídeňských novin 1814 (*Spis o počátku, uvedení, vydávání a změnách českých vlastenských novin*, nedokončeno) jako jedna z prvních odborných studií česky psaných; do češtiny chtěl D. také převést první knižní verzi Dobrovského *Dějiny české řeči a literatury* (zlomek rukopisu z 1792). Příspěvkem k dějinám humanistického písemnictví v Čechách jsou D. životopisy básníků J. Campana Vodňanského a J. Chorinna. Výsledkem

čtvrtstoleté práce D. je jeho nejvýznamnější dílo, *Všeobecný historický slovník umělců pro Čechy a části i pro Moravu a Slezsko* (1815, něm.). Pro biografie a soupisy tvorby hudebníků a výtvarných umělců tu D. bohatě shromáždil materiál z minulosti a přinesl i jedinečné nové údaje, které získal přímým dotazováním žijících umělců a pamětníků; tato metoda bezprostředních informací byla v české osvicenské historiografii neobvyklá. — Pro Vlastenskohospodářskou společnost překládal D. drobné vzdělávací spisy a na výzvu gubernia, hlavně za napoleonských válek, letáky, propagační a agitační tisky, nařízení apod. V svých sbírkách a opisech dochoval mnoho unikátních materiálů i k dějinám české literatury.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Philolog, Phýlobog, Phyllobogus; B. J. D., G. J. D. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Abhandlungen der Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften*, 1798 s tit. *Neuere Abhandlungen*... (1798—1819); *Archiv für Geschichte und Statistik* (Dresden, 1792); *alm. Bäsne v řeči vázané* (1785, red. V. Thám); *Dobrozvěst* (1819); *Hlasatel český* (1806—08); K. Khun: *Krátký obsah křesťanské dokonalosti* (1797, tam *Písně ke mši*); *Kramériusovy cis. král. vlastenské noviny a Císařské královské vlastenské noviny* (od 1793); *Lausitzische Monatschrift* (Zhořelec, 1793—96); *Materialien zur alten und neuen Statistik von Böhmen* (1788—94); *Prvotiny pěkných umění* (1813—18); — posmrtně: *Abhandlungen der Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften* (1822); *Čechoslav* (od 1820); *Dobroslav* (1821—22); *alm. Milozor* (1824); *Přítel mládeže* (1831—32); *Večerní vyrazení* (1832); *Věrný raditel rodičů, dítek*... (1824). ■ KNIŽNĚ. *Poezie: Zpěv ke cti nejsvětějšího otce Pia Šestého, na slavný jeho příchod do Vídně k císaři římskému Josefu Druhému* (1782, pseud. Phýlobog); *Zpěv Vlastemila na obyvatele milevské*... (1782); *Na důkaz vděčnosti a lásky*... pánu Gerlákovi Františkovi Paus, kanovníku premonstrátskému... (1782); *Na důkaz vděčnosti a lásky*... panu Františkovi Knoblochovi, knězi církevnímu v Staré Boleslavi... (1782); *Na důkaz vděčnosti a lásky*... pánu Josefovi Vrabci, královského města Brodu Českého měšťaninu... (1782); *Na den jména*... pána Heřmana Kotterovského, kanovníka řádu premonstrátského... obětováno (1783); *Ke cti svých přátel milých Karla Hynka Tháma a Václava Tháma* (1784); *Zpěv při korunování Leopolda Druhého, krále českého* (1791); *Vitání vlastenské učeného a nám milého krajana pana Josefa Dobrovského z cesty švejdské, ruské a polské*... (b. d., 1793); *Padesátiletý věrný a bedlivý konaný rychtářský ouřad Václava Raitolara ve vsi Nebušicích*... (1793); *Píseň při slavném dosazení na faru plaskou*... pána Františka Stöhra, od mládeže

školní... zpívána (1801); Památka šťastného narození znamenitého přítele... Františka Xaver. Tvrdého... (1810); Srdečné vítání nejosvícenějšího krále českého Františka Prvního a Marie Ludoviky... (1810); Díky vzdání... profesorovi Františkovi Svobodovi od jeho školáků... (1811); Padesátiletý věrně a bedlivě konaný hospodářský ouřad pana Antonína Josefa Jošta... na panství milevském (1816). — *Historické spisy*: Berichtigung einiger historischen Daten für Böhmen (Zhořelec 1792, rozšíř. vyd. s tit. Miszellen für Böhmen, Zhořelec 1792); Leben des frommen Prager Erzbischofs Johann Lohelius, ehemaligen Strahöver Abtes (1794); Kurzgefaßte Nachricht von der noch unbekanntenen Buchdruckerei zu Altenberg in Böhmen (1797 → Neuere Abhandlungen der Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1798); Abhandlung von den Schicksalen der Künste in Böhmen (1797 → Neuere Anhandlungen der Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1798); Nachricht von den in böhmischer Sprache verfaßten und herausgegebenen Zeitungen (1803 → Abhandlungen der Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1804); Historische Darstellung des Ursprungs und der Schicksale des königlichen Stiftes Strahov (3 sv., 1805, 1806, 1807); Inscriptio monumentum in regia ecclesia ordinis Praemonstratensis Pragae in monte Sion hodie superstitum... (1808); Allgemeines historisches Künstlerlexikon für Böhmen und zum Teil auch für Mähren und Schlesien (3 sv., 1815); Nachricht von einem bisher noch unbekanntenen böhmischen Neuen Testamente (1816 → Abhandlungen der Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1818); Chronologicum necrologium abbatum et canonicorum Praemonstratensium Sioneorum... (1817); Nachricht von dem Prämonstratenser Frauenstifte zu Kaunic in Böhmen (1817 → Abhandlungen der Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1818); Krátké vypsání Českého království pro pouze českou školní mládež (1818); Biographie des um die Wissenschaften sehr verdienten Böhmen, M. Johann Campanus von Wodnian... (1819 → Abhandlungen der Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1820); — posmrtně: Johann Chorinnus... (1821 → Abhandlungen der Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1822). — *Překlady*: F. Bacon: Vypsání nového světa (1798); S. Gessner: Vyobrazení potopy světa (1801); A. Holý: Čtení o užívání kuřlavého a šňupavého tabáku (1802); O. Eichler: Listy českému krajanu o nynějších příhodách (5 dílů v 7 sv., 1814–17); — (hospodářské a politické spisy, patenty, letáky apod.): Prostředky, jichž hospodářové před časem užitečně proti pádu hovězího dobytka, jakož i proti neštovicím a motolicím ovčím potřebovati mohou (1797); Jednání o rozplemenění a potřebě kopřiv (1799); Prohlášení, kteréž za příčinou uvedení své vlasti do předešlého stavu... sjednocení Švejcaři... podali (1799); Naučení o kravicích neštovicích, jak by se očkovati mohly (1802, výtisk nezji-

štěn); Armadní rozkaz veškerým obránám zemským císařství rakouského ohlášený (1809); G. A. Gundelfinger: Rozmlouvání rakouských bojovníků v vojenském ležení na jaře léta 1809 (1809); Modlitba za požehnání války proti nepříteli Rakouské říše (1809); Modlitba za zachování císařské Vyvýšenosti arciknížete Karla (1809); My František První... O vlasteneckém obecném oumyslu a horlivé služebnosti... (1809); Odpověď na psaní, které vojákovi při císař. rakouském vojsku do pole zasláné bylo (1809); Ohlášení císaře rakouského a krále českého Františka I. obrancům vlastenským učiněné (1809); Patent aneb Nařízení... Františka I. o odevzdání a zapůjčení jemu zbytečného stříbra a zlata (1809); Prohlášení... p. purkrabího pražského p. Josefa hraběte z Wallisu obrancům českým učiněné (1809); Prohlášení od rakouského arciknížete Jána věrným a statečným Tyrolům zasláné (1809); Psaní vojákovi při císař. rakouském vojsku do pole zasláné (1809); Šlechtný hrdino! Hned od toho času... (1809); Udatní vlastenští obrancové! Císař Napoleon, jenž se až posavad za nepřemožitelného držel... (1809); Vejtaž z Psaní z Vidně dne 1. září 1809 (1809); Veliká nábožnost spojených mocnářů (1814); — posmrtně: J. Dobrovský: Historie českého jazyka a literatury (fragment), in Spisy a projevy J. Dobrovského, sv. 7 (1936, vyd. B. Jedlička). — *Ostatní práce*: Padesátiletá památka za příčinou věrně a bedlivě od Václava Raitolara ve vsi Nebušicích konaného rychtářského ouřadu... (1793); Monumentum ad superos elato viro... Adolpho Jos. Schramek... (Videň 1804); Udatnost slavného českého národu podle vlastenské historie horlivým obrancům českým... představená (1809); Rozmlouvání o nynější vojně mezi farářem a sedlákem českým (1809); Vypsání utrpení sv. otce Piusa VII. (1814, konfiskováno, výt. nezjišť.). ■ SCÉNICKY. *Překlady jednoaktovek*: J. Pelzel: Inkle a Jariko (asi 1786–87); Edrin a Emma (asi 1786–87). ■ KORESPONDENCE: F. Menčík: Pis'ma k Georgiju Rybaju i Petru Čerroni ot različnych lic (P. Cerronimu z 1791–1819 a J. Ribayovi z 1793–95), Istočniki dlja istorii slavjanskoj filologii III/1, (1919); L. Zubr: Tři Dlabačovy dopisy Jiřfmu Ribayovi (z 1794–95), LF 1920; J. Macůrek: České a uherské dějepisectví v počátcích českého a maďarského národního obrození (J. Ribayovi z 1795), sb. Josef Dobrovský 1753–1953 (1953); L. Urbánková, M. Wurmová: J. B. D. ve světle korespondence s J. P. Cerronim (z 1792–1819), sb. Rodné zemi (Brno 1958); M. Krbec: Dopisy J. B. Dlabače K. G. Antonovi (z 1791–1811), sb. Strahovská knihovna 1972. ■

BIBLIOGRAFIE: J. V. Šimák: B. J. D. (soutpis 13 přeložených drobných tisků), ČČM 1920; Knihopis č. 1915–1941. ■ LITERATURA: J. Miškovský: J. B. D. (1900). ■ M. Millauer: nekrolog, Abhandlungen der Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1822; A. Rybička: Pomůcky k listáři biografickému 3

(verše B. J. D. z 1814 v albu J. Doležálka), Světozor 1870; V. Zelený: Václav Stach, „starý veršovec“ (o D. ódě na cestu Pia VI. do Vídně), Osvěta 1873; F. Bačkovský: O prvých dvou českých básních novověkých, Lit. listy 1884; A. Hnilička: Počátky dějepisectví novověkého českého umění hudebního, ČCM 1912; C. A. Straka: Buditel národa B. J. D. jako knihovník, Knihy a knihovny 1920 + K stému výročí úmrtí buditele národa B. J. D., Lit. příloha NL 8. 2. 1920 + První novodobý básník český, Týn 1920/21 + Literární styky Prahy s Lužicí (B. J. D.), Českolужицкий věstník 1922; Č. Stehlík: O D. převodu Baconovy Nové Atlantidy, ČMF 1923; Z. Lajpek: Příspěvek k otázce styků českých a moravských buditelů období národního obrození (styky D. s J. H. A. Gallášem), ČMM 1956; Z. Šimeček: J. B. D., zakladatel historie českého novinářství, Novinářský sborník 1958; J. Vanický: Zakladatel české hudební historiografie, Hud. rozhledy 1958; O. Polách: K počátkům dokumentace (sbírky lit. dokumentů v Strahovské knihovně za D.), Glosy ze Strahova 1964, č. 1–2; B. Pražáková: B. J. D. ve Strahovské knihovně, sb. Strahovská knihovna 1966; J. Kábrt: Josef Antonín Riegger a J. B. D., in Základy české obrozenecké bibliografie (1967); I. Honl: Několik poznámek k vlastivědnému spisu Dlabačovu, sb. Strahovská knihovna 1967; F. Bařha: Vzpomínáme J. B. Dlabače, Glosy ze Strahova 1970, č. 12; V. Břeňová: Strahovští knihovníci a jejich příspěvky k dějinám knižtisku, sb. Strahovská knihovna 1972 + Bibliotekáři Strahovské knihovny, sb. Strahovská knihovna 1973; A. Rollová: O mapě k D. Krátkému vypsání Českého království z r. 1818, sb. Strahovská knihovna 1974; J. Hejnic: Schwambergerův Lexicon eruditorum, Josef Dobrovský, Adam V. Urban a B. J. D., sb. Strahovská knihovna 1975.

jh, mo

Jan Dlabač

* 18. 4. 1897 *Police nad Metují*
† 5. 9. 1977 *Brno*

Novinář a překladatel z francouzštiny.

Syn berního úředníka. Pocházel z rodu s bohatou kulturní tradicí, datující se od doby osvicenství (Bohumír Jan D., knihovník ve Strahovském klášteře, MUDr. Jan D., přítel B. Němcové); jeho bratrancem byl básník S.

Bouška. Vystudoval 1. českou reálku v Praze (1909–15) a po maturitě vstoupil na Vysokou školu technickou, obor kulturní inženýrství; 1919 však odjel do Paříže studovat na Haute Ecole des Sciences politiques et journalistiques. 1921 se vrátil do Čech a nastoupil místo vojenské služby jako policejní kapitán v Užhorodu. 1923–24 byl redaktorem Moravskoslezského deníku v Mor. Ostravě, později v Praze senátním zpravodajem tohoto listu. 1925, již jako redaktor Českého slova, pokračoval v přerušených studiích v Paříži. Po návratu (1927) řídil Pondělník Českého slova, krátce nato byl jmenován zástupcem Českého slova a vedoucím jeho Nedělní přílohy. 1930–34 byl šéfredaktorem deníku Pozor v Olomouci, 1934–36 šéfredaktorem Moravského slova v Brně, 1936–39 redaktorem pro zahraniční politiku v Lidových novinách v Brně a vedoucím jejich nedělní kulturní přílohy. V září 1939 byl jako předseda brněnské odbočky Syndikátu čs. novinářů zatčen a vězněn v Dachau a v Buchenwaldu. Po propuštění pracoval 1940–45 v obchodním vedení Lidových novin. 1945 byl jmenován předsedou Svazu novinářů v Brně a pověřen vedením Tiskových podniků Rovnosti, po 1948 byl ředitelem Rovnosti. 1950 odešel ze zdravotních důvodů do důchodu.

D. literární činnost byla námětově a žánrově určována potřebami novin, ve kterých pracoval. Tak vzniklo množství jeho fejetonů s literárním, historickým a uměleckohistorickým obsahem, proto se v původních pracích (např. o výzvědné a politické činnosti Intelligence Service za první světové války) i ve svém překládání orientoval na čtenářsky atraktivní témata. Napsal též řadu odborných filatelistických článků, otiskovaných zejména ve Francii.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Č. A. Bald, Jan Dač, Jan Dbač, Jan Polický; -aba, -ač, -č, dč, Dč, Jač, Jč. ■ PŘÍSPĚVKY in: Apollon; Čes. slovo; Jas; Lid. noviny; Mor. slovo; Nár. politika; Pozor; Pramen; Svět v obrazech; Topičův sborník; Večer. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Intelligence Service. Tajemství britské špiónáže (b. d., 1930, s K. Komersem); Výlet do Řecká (P 1933). — *Překlady*: E. A. Poe: Dábel ve zvonici (1919); M. Dekobra: Madona spacích vozů (1926) + Gondola rozkoše a snů (1926) + Duše v zajetí (1928); R. Dorgelès: Nutno odejít... (1928); M. Larrouy: Sirény a tritoni (1929) + Revolucionář (1933); L. Ch. Royer: Černá milenka (1929) + Serail (1932, t. r. i s tit. Lásky na ostrově Port-Cros); P.

Dlabáč

Daye: Step v plamenech (1932) + Bílí v Africe (1937); A. Londres: Muž, který uprchl z galejí (1932); J. H. Rosny: Oči, za nimiž šla Paříž (1933); L. Hearn: Rudá svatba (1934); A. Mercier: Zlato Jižního kříže (1934); P. Mille: Tři z Konga (1934); M. Scheyer: Gongora-Saudade (1934); F. Pisani: Láska v Americe, v zemi amazonek (1934); S. Chantal: Trpělivost — bůh nespí (1946); C. Seigne: Daleká cesta (1947, pseud. Jan Polický).

dh

zenskron: Zkouška před svatbou (1873). — *Ostatní práce*: Sběrka krátkých řečí duchovních na všechny neděle a svátky roku církevního (4 sv., 1878—79). ■ SCÉNICKY. *Překlad a adaptace*: J. R. Benedix: Chudý amanuensis aneb Starý pražský student (1849). ■

LITERATURA: ■ ref. Chudý amanuensis aneb Starý pražský student: -n-, Pražské noviny 23. 10. 1849; x (P. Chocholoušek), Pražský večerní list 22. 10. 1849 ■; -y-: Slavné druhotiny, Blahověst 1892; J. Č.: nekrolog, Blahověst 1894; F. Grimm: Několik dopisů J. K. Tyla (též dopis Dlaskovi s komentářem), ČNM 1934, sv. 1.

et

Antonín Ladislav Dlask

* 17. 2. 1818 *Kutná Hora*
† 31. 5. 1894 *Kouřim*

Katolický kněz; dramatik a prozaik.

Vystudoval gymnázium a filozofii v Praze, pak vstoupil do arcibiskupského kněžského semináře a 1842 byl vysvěcen na kněze. Stýkal se přátelsky s J. K. Tylem a patřil mezi vlastenecké kulturní pracovníky. Působil jako kaplan na Svaté Hoře u Příbrami a v Čelákovících, od 1855 jako katecheta a ředitel hlavní reálné školy v Kolíně. Od 1867 byl děkanem v Kouřimi. Získal četné církevní hodnosti, byl kanovníkem staroboleslavským a tajným papežským komořím.

D. literární činnost souvisela s jeho kulturněvýchovnými snahami. Pro české divadlo adaptoval několik cizích her a pokoušel se také o vlastní dramatické práce (*Frajtr Kalina*). V povídkách pro mládež přizpůsoboval dobrodružné příběhy propagaci mravních křesťanských zásad (*Mravné povídky*). Psal také místopisné stati a tento zájem uplatnil i v popisu cesty, kterou podnikl do severních Čech, Drážďan a Lužice (*Prázdny*).

PSEUDONYMY: A. Bilovský, Hradištský, Ladislav z Hory (v lit. pracích). ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda (od 1863, *Prázdny*); Lumír (od 1853); Škola a život; Školník. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Mravné povídky (3 sv., 1868—69); *Frajtr Kalina* (D 1869). — *Překlady a adaptace*: E. de Girardin: Klobouk (1863); M. A. Grandjean: Zrzavé vlasy (1865); J. R. Benedix: Patriarcha Jakub aneb Pražští studenti (1867); H. Her-

František Dlouhán viz František Bulánek-Dlouhán

Jan Ignác Dlouhoveský

* 1638 *Dlouhá Ves* (Chelčice-D. V.) u Vodňan
† 10. 1. 1701 *Praha*

Vysoký církevní hodnostář, básník, kazatel, hagiograf.

Psal se též Dlouhoveský de Longa Villa, Dlouhoveský von Langendorf, Dlouhoveský z Dlouhé Vsi. Pocházel ze staré šlechtické rodiny, byl synem rytíře Jindřicha D. Studoval v jezuitském konviktu u Sv. Bartoloměje v Praze na Starém Městě, stal se bakalářem teologie a byl vysvěcen na kněze. Soudobé prameny ho označují za oblíbeného „u nejvyšších i nejnižších“. Udělal poměrně rychle církevní kariéru: 1665 se stal děkanem v Němčickém (Havlíčkově) Brodě, někdy po tomto roce se stal kanovníkem staroboleslavským, 1667 farářem hlavního pražského kostela staroměstského (P. Marie před Týnem), 1668 byl zvolen kanovníkem katedrální kapituly svatovítské v Praze, jejímž proboštem se stal 1674,

a 1679 se stal světicím biskupem a generálním vikářem pražské diecéze. Z části svého jmění zřídil dům pro staré kněze v Praze na Slupi.

D. psal a do češtiny překládal díla hagiografická, resp. hagiograficko-legendistická, homiletická, modlitby a básně. Nejcenější z toho jsou básně, v nichž se pokusil navázat (dokonce i v titulech knih) na Kadlinského Zdoroslavička; umění tohoto autora však nedosáhl (*Ager benedictionis. Požehnané pole...*, 1670, a *Zdoroslaviček na poli požehnaném...*, 1670). Soustředil se tu především na nepřilíš originální opěvování P. Marie, zázračných pramenů, poutních míst apod. Podobně zaměřená je i skladba *Staroboleslavská boží matička...* (1673) a *Outočistě českého království...* (1674). Větší básnické nadání osvědčil D. v příležitostných spiscích, např. v smutečním kázání *Východ a západ slunce na hoře sionské...* (1670), v kázání *Zrost aneb Prospěch dvanáctiletého v chrámě jeruzalémském učitele Krista Ježíše...* (1672), ve vítání kutnohorských poutníků, vydaném pod názvem *Duchovní pozdvížení...* (1673). Menší literární hodnotu mají D. příležitostné modlitby.

KNIŽNĚ. *Ager benedictionis. Požehnané pole*, na kterémžto švitorný podletní jarní ptáček skřivánek se proletuje... (1670); *Díl druhý. Zdoroslaviček na poli požehnaném...* (1670); *Díl třetí. Staroboleslavská boží matička po švitorném skřivánkovi...* nyní sama na světlo vychází... (1673); *Východ a západ slunce na hoře sionské skrze šťastné vystoupení...* z světa tohoto... pana Vincenta Macaria... (1670); *Mons adjutorii, Hora pomoci, to jest Obnovení starodávný k čtrnácti svatým pomocníkům...* (1671); *Lékař počestný a pocestný sv. František Xaverianský* (1672); *Zrost aneb Prospěch dvanáctiletého v chrámě jeruzalémském učitele Krista Ježíše...* (1672); *Svatý Ignacius z Loyoly...* (1673); *Koruna česká, to jest Pěkné a nábožné modlitby...* spolu i... písně velmi pěkné... (1673); *Podivín s Přibyslavou...* to jest *Všech kosti těl svatých...* vypsání... (1673); *Duchovní pozdvížení pobožného lidu pražského na den svatého Václava z příchodu nejslavnější procesí kutnohorské...* (1673); *Outočistě českého království přemilosrdná matka a přečistá paní Maria...* (1674); *Věvec nezvadlý z listí bobkového a z kvítí rozmanitého uvitý, to jest Uctění pravé nejblahoslavenější Marie...* (1675); *Duchovní recipe proti neduhům těla i duše...* (1676); *Aurora conurgens. Dennice vstupující do řádu sv. otce Dominika...* slečna Marie... ze Šternberka (1678, výt. nezjišť.); *O P. Marii Teynické* (1678, výt. nezjišť.); *Duchovní recipe proti neduhům těla i duše...* (1680, výt. nezjišť.); *Správa o obrazu sv. Ignácia...* (1684,

an.); *Hodinky k sv. Kříži* (1689); *Strom života uprostřed ráje českého království, ukřižovaný Pán...* (1690); *Historie blahoslavené Panny Marie klatovské s písněmi* (1690). ■ EDICE (ukázky): V. Bitnar in *Zrození barokového básníka* (1940, z *Požehnaného pole, Zdoroslavička na poli požehnaném, Staroboleslavské boží matičky, Duchovního recipe a Stromu života*); Z. Kalista in *České baroko* (1941, z *Zdoroslavička na poli požehnaném, z Východu a západu slunce na hoře sionské*); Z. Tichá in *Růže, kterouž smrt zavřela* (1970, z *Zdoroslavička na poli požehnaném*). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1942—1961. ■ LITERATURA: J. Jireček: *Rukověť 1* (1875); J. Vašica in *České literární baroko* (1941); Z. Tichá in *Česká poezie 17. a 18. století* (1974); viz též EDICE.

zdt

František Dlouhý

* 27. 4. 1852 *Praha*

† 18. 10. 1912 *Brno*

Vydavatel a redaktor literárních časopisů z konce 19. století, literární kritik a přírodovědný spisovatel, kulturní historik.

Vystudoval reálku v Poličce a v Praze a polytechnický ústav v Praze. Od 1872 učil na nižší reálce v Poličce, od 1874 byl učitelem a od 1892 profesorem na mužském učitelském ústavě v Brně, kde přednášel přírodní vědy. Účastnil se aktivně národního a kulturního života, zvláště si získal zásluhy o brněnské školství a divadlo; byl jednatelem Vesny (od 1879), literárního odboru Čtenářského spolku (od 1882), Družstva českého národního divadla v Brně (od 1881), působil v Matici školské v Brně, byl spoluzakladatelem učitelské Jednoty Komenského (1906), Osvětového svazu (1908) aj. 1906 zastupoval na sjezdu učitelů rakouských učitelských ústavů české ústavy a prosadil pokrokové návrhy na jejich reformu. Byl stoupencem masarykovského realismu.

Většina knižních publikací F. D. vyrostla z jeho činnosti učitele přírodních věd, jen několik se zabývalo kulturní historií a otázkami

školskými. Pro literární život měl význam především jako organizátor: od 1882 do 1899 vydával a redigoval jediný tehdejší literárněkritický orgán *Literární listy* a zábavně poučný časopis *Vesna* (1882–97). Nevysloupil jim pevnou koncepci, otiskoval příspěvky různé úrovně i odlišného názorového zaměření, někdy přímo protikladných postojů: v *Literárních listech* poskytoval místo kritice filologické, katolické, realistické a později i představitelům nových směrů — symbolismu a dekadence. Svou tolerantností umožnil, že se oba časopisy staly nástupišťem uměleckých snah generace 90. let a dostaly se tak do středu literárních zápasů. Ve své vlastní publicistice D. vedle nemnoha popularizačních kompilačních portrétů významných spisovatelů (Máchy, Jablonského, Háalka, Světlé, Krásnohorské), opírajících se o životopisné momenty (psal je do *Koledy* a *Vesny*), a vedle úvah o stavu naší vědecké literatury otiskoval ponejvíce poučné stati kulturněhistorické, národně uvědomovací a přírodopisné; zamýšlel se také nad postavením a vzděláním žen. V *Literárních listech* uveřejnil — zvláště v 80. letech — i řadu informativních a převážně uznalých referátů o beletrii a o literatuře pro mládež; nepouštěl se přitom do hlubší kritické analýzy, podával jen charakteristiku díla na základě jeho děje a myšlenkové koncepce a stručné hodnocení, v němž si všímal i jazykových kvalit díla, popřípadě přesnosti překladu. Od 1888 přispíval rovněž do České *Thalie* divadelními referáty o brněnské činohře, v nichž ostře kriticky posuzoval hlavně úroveň repertoáru. V 90. letech uvolnil prostor novým kritickým talentům a sám referoval zejména o popularizačních pracích přírodovědných, historických, politických, uměnovědných, o dílech národopisných, archeologických, pedagogických a cestopisných.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. F. Tichý, F. J. Vrba, Fr. Pražský, J. F. Vrba; A. F. T., F. D., Fr. Dl., -ý. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** *Čes. Thalia* (1888–91); *Jitřenka* (od 1882); *Koleda* (1881); *Komenský*; *Lit. listy* (1882–99); *kal. Moravan* (1882); *Niva* (1898, *Zasláno*); *Pedag. rozhledy*; *Posel z Budče*; sb. *Příspěvky k dějinám českého divadla* (1895, *stať České divadlo v Brně*); *Učitel*; *Učitelské listy*; *Vesna* (1882–85); *Zora* (1882). ■ **KNÍŽNĚ.** *Práce kulturněhistorické a pedagogické*: O historickém vývoji tance a jeho kulturním významě. *Český tanec národní* (b. d., 1881); *Zápas o české školy v hlavním městě Moravy v prvním desetiletí Matice školské v Brně* (1888, an.);

Dvě přednášky o vyšším vzdělání učitelstva (1907, s J. Kožíškem, tit. přednášky F. D.: O reformě učitelského vzdělání). — *Ostatní práce* (přírodovědné příručky): *Tělověda* (*Somatologie*) (1877); *O člověku a zvířatech* (1889); *Léčivé rostliny. Herbář* (1900); *Brouci* (b. d., 1900); *Živočišstvo* (1905) aj. Mimoto přírodopisné učebnice pro měšťanské a pedagog. školy. ■ **REDIGOVAL časopisy:** *Literární listy* (1882, od č. 7 — 1899), *Vesna* (1882, od č. 7 — 1897), *Učitel* (1890–1908), *Österreichische Zeitschrift für Lehrerbildung* (1909–12, s jinými); *knižnici:* *Moravská bibliotéka* (1889–98). ■ **USPOŘÁDAL:** *Spisy F. Stránecké* (3 sv., 1889–93). ■

LITERATURA: ■ ref. O historickém vývoji tance a jeho kulturním významě: F. Bartoš, *Paedagogium* 1881; F. M. Vrba, *Lit. listy* 1881 ■; an. (F. Roháček): *Moravská kritika*, *Niva* 1892; F. X. Šalda: *Literární kapitoly* 2, *Lit. listy* 1892 → KP 1 (1949); -f- (A. Procházka): *Časopisy, Moderní revue 1894/95*, sv. 1, s. 72; ■ nekrology: *LidN* 18. 10. 1912, odp. vyd.; *Mor. orlice* 18. 10. 1912; *PL* 20. 10. 1912; *Komenský* 1912/13, s. 94 (vše an.); T. Glos, *Österreichische Zeitschrift für Lehrerbildung* 1913; F. Dohnal, *Nový obzor* 1913 ■; V. Forst in *Literárněkritické působení H. G. Schauera*, sb. *Z dějin české literární kritiky* (1965).

pp

Doba

1934—1935

Komunisticky orientovaný kulturněpolitický časopis, profilující českou levicovou literaturu zejména stanovisky k závažným událostem současného literárního života.

Podtitul: Časopis pro kulturní, sociální a politický život. — *Redaktor:* K. Teige. — *Vydavatel:* J. Fromek, Praha; *nakladatel:* L. Linhart, Praha. — *Periodicita:* 1. 2. 1934—6. 11. 1935 (roč. 1) celkem 20 čísel: č. 1—9 čtrnáctideník, č. 10 po 3 týdnech, od podzimu 1934 (počínaje č. 11) v dvojčíslech.

D. byla založena v době perzekuce stranického komunistického tisku a měla pomoci v prosazování kulturněpolitické protifašistické linie KSČ. Podle programového prohlášení chtěla být „publicistickým pokusem o soustředění a pracovní součinnost pokrokových intelektuálních sil dnešku“, „orgánem moderních

a pokrokových názorů v umění, ve vědě, ve filozofii, sociologii i v politice“, usilovala „zakreslovati co nejpřesněji a nejvýrazněji tvář doby a dnešního světa, podávati rozbor aktuálních kulturních a sociálních problémů“ a zaznamenávat „nejen knihy a výstavy, divadla a kina, nýbrž všechny významné události kulturní a politické aktuality“. Redakce se snažila vytvořit z D. „ohnisko, v němž se sbíhají zprávy o mezinárodní, kulturní i politické činnosti, která chce spolupracovat na díle společenského pokroku a která je připravena k obraně proti kulturní reakci — proti fašismu“.

Ačkoliv časopis věnoval značnou pozornost událostem současné domácí i evropské politiky, nalézal — přes svůj nevelký rozsah — poměrně dost místa i k zaujímání zásadního stanoviska k důležitým událostem literárního života. Teige spolu s V. Nezvalem vystoupil na jaře 1934 na obranu odkazu J. Wolkra, a to nejen proti šifrovanému článku melantrišských Listů pro umění a kritiku, ale i proti některým obhájčům Wolkrova odkazu. Zvláštní číslo věnovala D. 1. všesvazovému sjezdu sovětských spisovatelů v Moskvě (č. 11—12 s články V. Nezvala, F. C. Weiskopfa, L. Novomeského, V. Borina a E. F. Buriana, který psal o Moskevském divadelním festivalu). I při redaktorově surrealistické orientaci nalézala D. porozumění pro rodící se socialistický realismus (tiskla o něm např. stať Lunačarského). V recenzní rubrice vystupovala D. ostře proti umění sociálně sentimentální noty, sledovala vývoj Osvobozeného i Burianova divadla, zdůrazňovala češství pokrokových levicových spisovatelů atd. Redakci se podařilo soustředit kruh významných příspěvatelů; byli mezi nimi E. F. Burian, P. Eluard, J. Fučík, J. Haken, J. Honzl, J. Kroha, L. Linhart, V. Nezval, L. Novomeský, M. Pujmanová, I. Sekanina, O. Stibor, B. Šmeral, F. C. Weiskopf aj. Zejména stanoviskem v boji o Wolkra a nadšeným obrazem moskevského spisovatelského sjezdu podpořila D. významně levicové tendence v české literatuře v mezidobí, kdy už nevycházela Levá fronta a ještě nezačal vycházet čtvrtletník U.

František Josef **Dobicer**

* 5. 10. 1811 *Louny*

† 12. 6. 1898 *Mory* (Kněžice-M.) u Žatce

Vydavatel a adaptátor starší české literatury, prozaik, autor drobných historických příspěvků.

Psal se též Dobitzer. V Lounech chodil do městské školy, v Žatci od 1824 do gymnázia, v Praze studoval filozofii a práva, 1834 vstoupil do semináře v Litoměřicích, na kněze byl vysvěcen 3. 8. 1838. Stal se kaplanem v Suníperku na Chomutovsku, 1839 se rozstol, byl přeložen do Sutomi na Lovosicku, 1843 se stal kaplanem v Cítolibeč, od června do října 1845 zastával farní administraci ve Vinařicích, potom do ledna 1846 v Cítolibeč. Farářem byl v Kounově u Rakovníka, od 1865 v Morech. Všude působil jako horlivý národní buditel, propagátor slovanství.

Časopisecky vydával texty starší české literatury (např. Život svatých Crhy a Strachoty), otiskoval drobné příspěvky k biografii humanistických spisovatelů, podle středověkých literárních pramenů zpracoval několik legend, knižně vydal překlad povídky pro mládež. Publikoval pojednání z církevní historie, patrologie a především z hagiografie.

PSEUDONYM, ŠIFRY: J. F. Lounský (podle rodiště); Dber, Dber, F. J. D., J. D., J. Dr. ■ PŘÍSPĚVKY in: Blahověst (od 1861); ČČM (1845 a 1847); Čas. pro katol. duchovenstvo (od 1840); Čech (od 1885); Květy (od 1837); Pastýř duchovní (od 1881). ■ KNIŽNĚ. *Překlad*: an.: Kamzikostřelci aneb Císař Maxmilian na stráni Martínském (1843, přeprac. vyd. 1865). — *Ostatní práce*: Legendy aneb obrazy životů, skutků a utrpení sv. Jakuba, sv. Havla a sv. Klimenta. Ze staročeských, německých a francouzských pramenů (1845). ■ KORESPONDENCE: K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 4 (K. A. Vinařickému z 1860—63; 1925, ed. J. Šafránek). ■

LITERATURA: ■ nekrology (an.): Vlast 1898, s. 1094; Čas. pro katol. duchovenstvo 1898, s. 386 ■.

mo

mb

Geladius Dobner

* 30. 5. 1719 Praha

† 24. 5. 1790 Praha

Osvícenský historik, kritický vydavatel Hájkovy kroniky, badatel o dějinách a kultuře raného českého středověku; jeho dílem, kladoucím důraz na objektivní platnost a prokazatelnost historických faktů a odmítajícím předsudky a autoritu tradice, datuje se počátek novodobého českého dějepiscetví.

Křestním jménem Job Felix; sedmé z 9 dětí dobře situované německé měšťanské rodiny malostranského truhláře Josefa D.; matka Marie Anna, roz. Schäßlerová. Studoval 1729–35 na jezuitském gymnáziu v Praze, rok na piaristickém v Kosmonosích, tam se naučil česky. 1736 vstoupil do piaristického řádu (řádové jméno Geladius a Sancta Catharina) a po noviciátu v Lipníku na Moravě a v Staré Vodě u Libavé vystudoval v rakouském Hornu tzv. filozofii a teologii (1739–45). Ve Vídni studoval práva a učil tam na řádovém gymnáziu, od 1748 učil v Mikulově, od 1749 v Kroměříži, od 1750 ve Slaném. Od 1752 působil jako prefekt pražského piaristického gymnázia v Celetné ulici, jehož založení vymohl přes odpor privilegiovaných jezuitů. Po 1757 byl několik let vychovatelem knížete G. Mansfelda, 1764–78 byl rektorem novoměstské piaristické koleje v Panské ulici; měl předtím i potom vysoké funkce v řádu. V 70. letech byl jako evropsky proslulý historik považován za přední osobnost pražské kultury, byl členem soukromé učené společnosti od počátku její existence (přátelské styky s I. A. Bornem) i potomní Král. čes. společnosti nauk. Radikální církevní reformismus josefínský v 80. letech mu byl cizí, ve sporu o Jana Nepomuckého, který se svými důsledky týkal autority církve, chtěl odbornými argumenty přispět k záchraně jeho světectví. Od konce 1787 byl vážně nemocen.

Dějepisec práci se D. věnoval od 1. poloviny 50. let shromažďováním rozsáhlého materiálu k slovníkovému dílu o osobnostech, reáliích a topografii české kulturní historie (*Glossarium historico-topographicum*, nedokončeno a nevydáno). Z podnětu svého příznivce, patriotického biskupa A. V. Vokouna, obrátil pozornost na kritiku pramenů nejstarších českých dějin (nepublikovaná studie z 1754–55 popírající pravost Kristiánovy le-

gandy). Své věcné i metodologické znalosti a schopnost analytické kritiky plně uplatnil, když byl provinciálem řádu pověřen vydat latinský překlad Hájkovy Kroniky české, pořízený Viktorinem a S. Cruce (*V. Hajek a Libozan Annales Bohemorum...*, 6 sv., vydání je dovedeno do 1198, v rukopise zůstal sv. 7 sahající do 1264). V obšírném komentáři k edici konfrontoval D. veškeré Hájkovy údaje a tvrzení s výpověďmi jiných pramenů a dokumentů, včetně listinných. Tímto způsobem prokázal nevěrohodnost kroniky, dotud všeobecně uznávané za spolehlivý zdroj informací o českých dějinách, a otevřel cestu české historiografii k vědeckému zkoumání minulosti. Názor D., obsažený v úvodním svazku (*Prodrum, quo Hayecii proemium de origine gentis Bohemicae pertractatur*), že praotec Čech je historickou fikcí a že staří Slované neměli vládců, spravující se v podstatě demokraticky, narušil na citlivém místě soustavu středověkých a dosud aktuálních představ o původu, uspořádání a řízení národní společnosti, a to bylo hlavní příčinou, že D. kritika Hájka vyvolala urputné polemiky, které trvaly zhruba do poloviny 70. let a rozšířily se (vztažením problému i na polského praotce Lecha) také na oblast nejstarších dějin Polska. Svým názorovým odpůrcům (Athanasius a S. Josepho, V. Dlouhoveský, K. Kříž, F. Pubička aj.), většinou z řad jezuitů, odpovídal D. v samostatných publikacích (ve spisu *Epistola apologetica adversus Luciferum...*, 1767, jsou mj. vyjádřeny Dobnerovy metodické zásady a jeho pojetí historické práce) a v předmluvách jednotlivých svazků Análů i pozdějších Monument. Spor o Hájka byl prvním vskutku vědeckým sporem u nás, jímž se prosazovalo netradiční, novodobé myšlení, a osobnost D. přímo symbolizovala v 70. letech v pražské osvícenské společnosti (tzv. „dobneriáni“ kolem časopisu Prager Gelehrte Nachrichten) moderní historickou kritičnost a nekompromisní zásady vědecké pravdivosti. Také pozdější historikové (F. Palacký, J. Goll, Z. Nejedlý) považovali D. dílo za počátek novodobého českého dějepiscetví proto, že spočívá na přesvědčení o objektivní poznatelnosti historie; přitom pravdivost historického poznání spatřoval D. ve faktech, jejich časovém sledu a souvislostech, nekladl si otázku smyslu dějinného vývoje, jeho hnacích sil apod. — Téměř současně s komentářem k Hájkovi vydával D. edici latinských

pramenů k českým dějinám, do té doby neuveřejněných, tj. kronik a letopisů, dokumentů církevních, právních, politických, diplomatických aj. (Monumenta historica Bohemiae nusquam antehac edita..., 1764–85). Je to u nás první realizovaný pokus o soustavné vydávání historických pramenů k českým dějinám a znamená tu (spolu s dílem a záměry M. Ziegelbauera a J. B. Pitra) počátek pomocných věd historických. Vydání připravovaného diplomatáře ani později zamýšleného registáře se neuskutečnilo. V monografických studiích o počátcích křesťanství v českých zemích se D. zabýval i záležitostmi týkajícími se literatury (staroslověnská kultura, stáří české bible).

PSEUDONYM: Gelasius a Sancta Catharina. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen (1775–84); Abhandlungen der Böhmisches Gesellschaft der Wissenschaften (1785–88); G. Pray: Annales regum Hungariae (díl 2, 1763–70). ■ **KNÍŽNĚ.** *Historické studie a polemiky:* Epistola apotheica adversus Luciferum urentem, non lucentem... (1767); Historiophilii examen criticum disquisitionis nuper a R. P. Athanasio a S. Josepho... in lucem editae... (1769); Historiophilii examen criticum alternum... (1770); Kritische Untersuchung, wenn das Land Mähren ein Markgraftum geworden... sei (Olomouc 1781, ed. J. V. Monse); Vindiciae sigillo confessionis divi Joannis Nepomuceni Protomartyris poenitentiae assertae (1784, též volný německý překlad). — Mimoto několik příležitostných latinských kázání. ■ **KORRESPONDENCE:** J. Fiedler: Correspondenz des G. D. mit dem Hofrate von Rosenthal (z 1761–67), Slawische Bibliothek, Viedeň 1858; J. Hanuš: Počátky kritického dějepzpytu v Čechách (výňatky z neuveřejněných dopisů G. D.), ČČH 1909; J. Schlenz: Briefe Dobners an den Leitmeritzer Bischof Emanuel Ernst Reichsgrafen von Waldstein (z 1760–79), Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen 1911; J. Macůrek: České a uherské dějepisectví v počátcích českého a maďarského národního obrození (v příl. dopisy G. Prayovi od G. D. z 1763–64), sb. J. Dobrovský 1753–1953 (1953). ■ **VYDAL:** Venceslai Hajek a Liboczan Annales Bohemorum et bohemica editione latine redditi et notis illustrati a P. Victorino a S. Cruce..., nunc plurimis animadversionibus historico-chronologico-criticis... aucti... (6 sv., 1761–82); Monumenta historica Bohemiae nusquam antehac edita... (6 sv., 1764–85). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Dobrovský: G. D., in Literární a prozodická bohemika (1974); Knihopis č. 1962–1966. ■ **LITERATURA:** M. Kudělka: Spor G. D. o Hájkovu kroniku (1964). ■ J. Dobrovský: G. D. (nekrolog psaný s použitím autobiografie G. D.),

Neuere Abhandlungen der Königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften 1795 → Literární a prozodická bohemika (1974); F. Palacký in Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber (1830); W. Hanisch: G. D.'s Leben und gelehrtes Wirken, Programm des k. k. Neustädter Gymnasiums zu Prag 1854; F. Palacký in Zur böhmischen Geschichtsschreibung (1871); J. Kalousek in Děje Královské české společnosti nauk (1885); A. Žák: G. D., otec českého dějepzpytu, Vlast' 1891; V. J. Dušek: Dobnerův původ a přibuzenstvo, ČČH 1897; J. Goll: Palackého Würdigung, Památník na oslavu stých narozenin F. Palackého (1898); G. Friedrich: Český diplomatář a jeho program, ČČH 1900; J. V. Šimák: Pozůstalost Dobnerova (v SÚA v Praze), ČČM 1901; G. Friedrich: Codex diplomaticus regni Bohemiae, Zprávy Zemského archivu Království českého 1906; F. Endel: Der Piarist und Geschichtsschreiber G. D. und die Hausannalen der Piaristen zu Horn, Monatsblatt des Altertums-Vereins zu Wien 1907; A. Kraus in Pražské časopisy 1770–1774 a české probuzení (1909); J. Hanuš: Počátky kritického dějepzpytu v Čechách, ČČH 1909 + Autobiografie G. D. (vydání textu), ČČH 1917; J. Prokeš in Počátky České společnosti nauk do konce 18. stol. (1938); J. B. Čapek: G. D., in Záření ducha a slova (1948); F. Wollman: Předchůdci Dobrovského, Slavia 1953; O. Králík: J. Dobrovský a G. D., sb. J. Dobrovský 1753–1953 (1953); J. Macůrek: České a uherské dějepisectví v počátcích českého a maďarského národního obrození, sb. J. Dobrovský 1753–1953 (1953); Z. Fiala: J. Dobrovský a počátky historické kritiky u nás, ČsČH 1953; Z. Nejedlý in Dějiny českého národa (1953); M. Kudělka: L. J. Šeršník a G. D., SISb 1954; J. Kristýnek: Latinský protidobnerovský pamflet příborského veršovce, SISb 1956; O. Králík: Ke Grulichovu protidobnerovskému pamfletu, SISb 1957; M. Kudělka: Glossarium historico-topographicum G. Dobnera, ČSPS 1962; J. Beneš: G. D., in Ač zemfeli, ještě mluví (1964); Z. Šimeček: K počátkům české diplomatiky, Sborník Matice mor. 1967; J. Hanzal: Kritika Dobnerova díla v německé literatuře, AUC Praha, Historia Universitatis Carol. Prag. 1967; M. Kudělka: G. D., Věstník ČSAV 1969; J. Vávra: Petrohradská Akademie věd a česko-ruské styky za raného osvícenství, Slovanský přehled 1974; J. Haubelt: Počátky historiografické práce G. D., ČsČH 1974; B. Slavík in Od Dobnera k Dobrovskému (1975); J. Haubelt: G. D. o nevolnickém povstání roku 1775, ČL 1975 + O dějepisné práci G. D., Společenské vědy ve škole 1975/76 + F. Palacký a G. D., ČsČH 1976; J. Vávra: Dobner – Lomonosov – Schlözer, Slovanský přehled 1978.

jh,mo

Dobroslav

1820—1823

Beletristický a naučný čtvrtletník.

Podtitul: ... aneb Rozličné spisy poučujícího a mysl obveselujícího obsahu v řeči nevázané i vázané (jen 1. sv. 1. ročníku: ... v řeči vázané i nevázané). — *Redaktor:* J. L. Ziegler. — *Vydavatel:* J. Vetterlová z Wildenbrunnu, Praha. — *Periodicita:* čtvrtletník. Roč. 1 a 2 (1820 a 1821 po 4 sv.), 3 (1822/23, 4 sv.), celkem 12 sv.

D. přináší příspěvky naučné i beletristické se snahou zachytit a dokumentovat růst vzrůstající se české literatury. Každý svazek má přílohu (rytinu nebo notový záznam písně).

Nejrozsáhlejší práce, otiskovaná na pokračování, je Cesta do Itálie od M. Z. Poláka. Ostatní próza jsou většinou mravoučné a vůbec výchovně tendenční povídky a rozmlouvání (M. S. Patrčka, M. D. Rettigová, I. Schiessler, M. J. Sychra). Sychra psal též řadu Průpovědí a podobenství. Básnická produkce se soustřeďuje hlavně na menší útvary. Množství příspěvků má M. S. Patrčka, který uveřejnil cyklus bajek a populární Míchanice, M. Z. Polák otiskl na pokračování cyklus drobných písní; hojné jsou i epigramy (J. P. Kaun, J. M. Král, J. J. Marek, F. Vámbera); autory básní jsou dále F. Dostal, Ž. Jandová (= J. K. Chmelenský), J. V. Kamarýt, J. Marchal, manželé Rettigovi, K. S. Šnajdr, F. B. Štěpnička. Do některých svazků jsou zařazeny i menší dramatické práce, např. Klicperova tragédie Libušin soud, Sychrův překlad Kotzebuovy frašky Přestrojení a Patrčkovy dramatické pokusy. Poučné články čerpají hlavně z historie, jsou to zejména životopisy významných českých osobností od J. L. Zieglera (např. Kornel ze Všehrd, Václav Budovec, F. Durych, M. Slavata, F. M. Pelcl; pro sv. 12 nebyla cenzurou povolena biografie J. A. Komenského) a rakouských vojáků-hrdinů; na pokračování otiskuje J. B. Dlačač dokument o působení Čechů v Indii Pamětní listové o vlastencích v Indii. Literárně nejhodnotnější je 3. ročník, kde mezi příspěvateli najdeme J. Kollára (9 znělek a několik epigramů), J. Jungmanna (článek o RK, po jedné básni původní a přeložené), A. Marka (několik básní), F. L. Čelakovského a V. Nejedlého („rozmlouvání“ o pověrách). — J. L. Ziegler přestal D. vydávat pro potíže s tiskárnou a zejména s cenzurou

a věnoval se nově vzniklému časopisu Přítel mládeže. Příspěvky původně shromážděné pro D. se pak uplatnily v alm. Milozor a Milina.

LITERATURA: K. Sabina: Příspěvky k historii českého časopisectví (1. Dobroslav, 2. Milozor), Lit. listy 1865 → Články literárně dějepisné 2 (1916); A. Rybička: J. L. Ziegler, ČČM 1869 → Přední křisitelé národa českého 1 (1883); J. Jakubec: České časopisy 4, sb. Literatura česká 19. století 1 (2. vyd., 1911).

ks

Josef Dobrovský

* 17. 8. 1753 *Ďarmoty* (Balassagyarmat, Maďarsko)

† 6. 1. 1829 *Brno*

Filolog (bohemista, slavista, orientalista), politický, kulturní, literární a církevní historik, textolog, editor, publicista, kritik, teolog. Vrcholný zjev českého osvícenského racionalismu a kriticismu, zakladatel slavistiky a propagátor slovanské sounáležitosti. Záležitosti domácí kultury, sledované v široké věcné rozloze, činil předmětem vědeckého poznávání na světové metodické úrovni, vědě dával úkol přispívat k blahu člověka a být společenskotvorným činitelem. Jeho jazykovědné dílo směřující k upevnění spisovné normy češtiny (mluvnice, slovník), prozodické studie, výklad dějin českého písemnictví a kritické sledování nové české beletrie i vědy měly prvořadý význam pro formující se obrozenskou literaturu.

Otec, dragounský strážmistr Jakub D., pocházel ze Solnice u Rychnova n. Kn. (* 1701) a původně se jmenoval Doubravský (tak se někdy také podepisoval J. D.). Matka Magdaléna, roz. Wannerová, byla asi o 30 let mladší než Jakub D.; krátce po jeho smrti (1764) se podruhé provdala (zemřela 1797). Brzy po narození J. D. vystoupil otec z vojska a usadil se v Horšovském Týnu, kde D. vyrůstal v německém prostředí a škole. Česky se naučil za gymnaziálních studií v Německém (Havlíčkově) Brodě (od 1763) a v Klatovech (1767—69). Za filozofických studií v Praze (1769—71), která ukončil s vynikajícím prospěchem, uváděli jej jeho učitelé, matematik J. Stepling a estetik K.

J. Seibt, do styku s osvícenskými myšlenkami a s intencemi soudobé evropské vědy. Rok studoval teologii v Praze, 1772 vstoupil do brněnského jezuitského semináře (odtud přátelství s A. Helfertem) a po zrušení řádu (1773) pokračoval v studiích teologie v Praze; ukončil je 1776, ale až koncem 1786 se dal vysvětit. Byl 1776–87 domácím učitelem matematiky a filozofie čtyř synů F. A. Nostice, nejvyššího purkrabího v Čechách. Pobyt v předním pražském středisku osvícených šlechticů a učenců (přímo u Nosticů působili také F. M. Pelcl a J. Schaller) přispěl k formování jeho osobnosti. Za studií se zabýval biblistikou a orientální filologií, zvl. hebrejštinou (první studie *Pražské zlomky hebrejských rukopisů*, rkp. 1777, něm.), zájem o domácí památky a problematiku obrátil jeho zřetel k slovanským a českým překladům bible (jeho slavistická studia podněcoval i V. F. Durych) a pole vědeckých oborů, jež pěstoval, rozšířilo se pak na bohemistiku, na slovanskou filologii a starožitnosti i na české církevní, literární, kulturní a politické dějiny. Snaha o co nejzvrubnější látkové znalosti a o šíři obzorů (zabýval se také přírodními vědami) měla u něho doplňující protivahy ve funkčním určení jeho tvorby: vycházejíc z postupně prohlubovaného uvědomování domácího kulturního stavu, směřovala k jeho potřebám a k rozvoji českého duchovního života. Textově kritickou studií *Pražský zlomek Evangelia sv. Marka* (1778, lat.) prokázal, že domnělý a za posvátný držený evangelistův autograf je až pozdějším opisem. V této knižní prvotině D. se už projevil určující vlastnosti jeho myšlení a metody: vyhraněný racionalismus, přesvědčený o rozumových možnostech plného poznání pravdy, a kritičnost jako hlavní nástroj poznávacího procesu. Ta se pojila se schopností přísné logické dedukce i s návazným uplatňováním věcně podložených důkazů z rozličných vědecky oborových přístupů a nezastavovala se ani před hodnotami, názory či výklady zaštitěnými vírou, tradicí, oficiální ideologií nebo významnou osobností. Když zasáhl, hlavně spisem *Co je třeba opravit v Ungarově vydání Učených Čech* (1779, lat.), do sporu dvou editorů Balbínova kulturněhistorického spisu, zavedl sice podnět k Ungarovým ostrým posudkům i svého ostatního díla, ale dal touto kritikou a osobním postojem k Ungarovi také výraz svému přesvědčení, že kritika je veřejnou záležitostí, že je jako svo-

bodná výměna názorů potřebná jak pro rozvoj odborného poznání a pro zvyšování metodické úrovně vědy, tak pro ozdravení obecného myšlenkového ovzduší, vztahujíc se přitom k věci, nikoli k osobám s touto věcí spjatým. Pro D. neměla pravda hodnotu sama o sobě, ale nabývala smyslu teprve svou společenskou prospěšností; kritikou se podílel na boji proti legendě nepomucké, historickou rozpravou vyjádřil nesouhlas s kněžským celibátem, měl pravděpodobně účast na vydávání brožurek kritizujících kazatelskou konvenci a zatemnělost (*Důtky kazatelů*, něm.). Veřejnosti, tj. širším kruhům inteligence, byly určeny jeho německy psané časopisy, které vydával 1779–87 a zaplňoval téměř výlučně svými příspěvky: *Česká literatura na rok 1779*, *Česká a moravská literatura na rok 1780* a *Literární magazín Čech a Moravy* (poslední změna titulu souvisela s tím, že vydávání předchozího časopisu bylo úředně zastaveno, když D. odmítl omluvit se univerzitnímu profesorovi, jehož nevědomosti ironicky v časopise komentoval). V časopisech registroval, zčásti i posuzoval novou tvorbu v Čechách a Čech se týkající, podával informace o vědeckém ruchu a o událostech na univerzitě, zveřejňoval zprávy o uložení bohemikálních knižních a rukopisných památek, konkrétními otázkami vyzýval k shromáždování věcných údajů a pramenů historických, jazykových nebo literárních a z pozice josefinského osvícence (svoboda myšlení a svědomí, volnost vědeckého přesvědčení a úsudku, odpor proti pověrčivosti a pobožnickárství) glosoval veřejně, kulturní a náboženské dění. 1783 se marně ucházel o profesuru orientálních jazyků a starozákonní hermeneutiky na univerzitě v Praze (spis *O starém židovském písmu*, 1783, lat.), nabídnuté místo ve Lvově nepřijal; neúspěšná byla také jeho žádost z téhož roku o místo kustoda ve vídeňské Dvorní knihovně. 1786 byl ustanoven jedním z cenzorů pro náboženskou literaturu, v červenci 1787 byl jmenován vicerektorem a od srpna 1789 rektorem generálního semináře v Hradisku u Olomouce. Zdejší úkolům určené, rukopisné dochované *Přednášky o praktické stránce v křesťanském náboženství* (něm.) jsou jediným teoretickým teologickým dílem D.; otázkami víry a náboženství se zabýval po celý život (korespondence), jeho ideálem bylo vnitřně prožité, životní praxi sloužící křesťanství, zbavené církevní dogmatickosti a ortodoxní

nesnášenlivosti. Po smrti Josefa II., jehož náboženské politice měly generální semináře sloužit, byly tyto instituce zrušeny, D. byl penzionován a koncem 1790 se vrátil do Prahy. Do 1803 a potom znovu od 1822 do konce života žil (už jenom jako host) opět u Nosticů; 1798 zakoupil pro něho Bedřich Nostic v sousedství paláce tzv. Šénfeldskou zahradu s domem na Kampě. Ačkoli již byl světově uznávaným odborníkem, nebylo mu svěřeno žádné tomu odpovídající nebo uprázdněné místo (např. 1792 a 1801 pražská univerzitní profesura české řeči a literatury, 1807 řízení Univerzitní knihovny v Praze), bezúspěšně se také ucházel o nějaký kněžský úřad (ještě 1808 o staroboleslavské probošpství). Konal, hlavně v 19. stol., soukromé bohemistické a slavistické přednášky a jeho školením prošli téměř všichni pozdější čeští odborníci (nejoblíbenější žáci V. Hanka a F. Palacký). Od poč. 80. let se podílel na činnosti Soukromé společnosti nauk (publikace v jejích německých sbornících *Pojednání*), spoluzakládal Českou společnost nauk (1784, od 1790 Královská čes. spol. n.), 1791–95 byl jejím sekretářem a 1807–11 a 1823–25 direktorem. Na jejím veřejném zasedání 25. 9. 1791 za přítomnosti Leopolda II. přednesl přednášku *O oddanosti a náklonnosti slovanských národů arcidomu rakouskému*, která vyznívá jako oslava Slovanstva. Knižní vydání (1791, něm.) a český překlad (od K. I. Tháma v Krameriusových novinách 1792) obsahují i závěr řeči (o důležitosti češtiny a o požadovaném rovném právu obou zemských jazyků), který nesměl být před císařem přednesen. Podpora KČSN umožnila výzkumnou cestu D. od května 1792 do února 1793 do Švédska (Stockholm, Uppsala, Lund) a Ruska (Petrohrad, Moskva). Zčásti ji podnikl s J. Sternberkem, cestou tam pobyl také v německých městech (Jena, Erfurt, Gotha, Göttingen) a v Kodani, cestou zpět krátce ve Varšavě a v Krakově. Účelem cesty byl především průzkum staročeských a staroslověnských památek, a výklad o těchto nálezech je hlavním obsahem *Literárních zpráv o cestě do Švédska a Ruska* (1796, něm.). Přídavkem díla je *Srovnání ruské a české řeči* (něm.); na srovnávání ruštiny s češtinou je také založena německy psaná učebnice ruštiny (1799), určená praktickému dorozumívání s Rusy za napoleonských válek. 1794 cestoval D. s B. Nosticem po jižním Německu, v Tyrolích a Itálii. Hodně cesto-

val také předtím i potom (Stuttgart, Mnichov, Drážďany, Lužice, tehdejší Uhry, několik pobytů ve Vídni), poznal celé Čechy a Moravu, a to jak ze studijních důvodů, tak i ze záliby v cestování (např. 1791 Krkonoše); po 1880 byl téměř každoročně na léčení v lázních (nejvíce Karlovy Vary, Teplice, Mariánské Lázně — tam 1823 setkání s J. W. Goethem), často pobýval na různých venkovských sídlech svých šlechtických přátel (např. na černínském panství v Chudenicích, na nostickém v Měšicích, na šternberském v Zásmukách). 1795 se u něho poprvé projevila duševní choroba, jejíž příznaky se po celý život v nepravidelných intervalech vracely (nejiternivněji 1801–02, pobyt v nemocnici u milosrdných, lékař J. T. Held). První shrnující práce bohemikální z 90. let, na nichž D. pracoval již v Hradisku (*Dějiny české řeči a literatury*, 1792, něm.; *Česká prozódie*, 1795, něm., v mluvnici češtiny od F. M. Pelcla), souvisely mj. s přípravou na základní syntetická díla jazykovědné bohemistiky, mluvnici a slovník. Po teoreticky průpravných pracích k těmto dílům, týkajících se hlavně kmenosloví, tvoření slov, časování a skloňování a řešených na širší základně slavistické (*O původu a tvoření slovanské a zvláště české řeči*, 1791, něm., v česko-německo-latinském slovníku od F. J. Tomsy; *Tvořivost slovanského jazyka předvedená na tvoření substantiv a adjektiv v češtině*, 1799, něm.; *Slovo slovanské, zvláště české*, 1799, lat.; *Návrh českých deklinací*, 1803, něm.), vydal 1. díl *Německo-českého slovníku* 1802 (něm., 2. díl dokončili A. J. Puchmajer a V. Hanka, 1821) a *Podrobnou mluvnici jazyka českého* 1809 (něm., 2. přeprac. vyd. 1819). Souběžně s dokončováním těchto prací vystupuje od počátku 19. stol. u D. do popředí zájem o slavistická studia. Jeho německy psané časopisy *Slavín* (1806) a *Slovan-ka* (1814–15) věnují pozornost všem slovanským národům a také pojem slavistiky je tu chápán široce, s historií, literární vědou a jazykovědou uplatňují se zde i články národopisné (zvykosloví, příslovnictví) a národně povahopisné a zprávy o současném Slovanstvu. Kromě vlastních příspěvků otiskl tu D. výňatky z cizích prací a výroky neslovanských autorů, Slovanům příznivé; ty podporovaly zaměření časopisu, který měl nejen sloužit rozvoji slavistiky a šíření znalostí o Slovanech, ale i probouzet vědomí slovanské sounáležitosti. V ostatních slavikách D., která byla podložena ta-

ké jeho znalostí většiny slovanských jazyků a která se zpočátku vedle slovanské bibliistiky zabývala i některými otázkami z nejstarších dějin Slovanů (*O způsobu pohřbívání u starých Slovanů vůbec a Čechů zvláště*, 1786, něm.; *O nejstarších sídlech Slovanů v Evropě*, 1788, něm. v knize o nejstarších dějinách Moravy od J. V. Monseho; *O prvním datu slovanských dějin*, 1791, něm.), nabývají převahy problémy jazykovědné a staroslověnská kultura. V *Návrhu všeobecného etymologika slovanských řečí* (1813, něm.) uplatnil D. bázi srovnávacího slovanského jazykozpytu a ukázal na možnosti takto orientovaného studia slovního fondu. Monumentální *Základy jazyka staroslověnského* (1822, lat.), první vědecky koncipované dílo o mluvnickém systému staroslověnštiny, představují vrchol slavistických prací D. Přes dílčí omyly, způsobené nedostupností některých pramenů a nové literatury, staly se nadlouho východiskem veškerého dalšího bádání; V. Hanka pořídil 1852 jejich reedici, dvakrát byly přeloženy do ruštiny, z toho v jednom překladu vyšly do 1852 v 9 vyd. I po vydání Základů se D. zabýval dějinami staroslověnské kultury (*Cyril a Metoděj, slovanští apoštolové*, 1823, něm.; *Moravská legenda o Cyrilovi a Metodějovi*, 1826, něm., edice a výklad) a v polemikách se zahraničními oponenty obhajoval své názory. Jeho studium českých dějin, započaté v 80. letech, podstatně věnované husitství (*Dějiny českých pikartů a adamtů*, 1788, něm.; *Příspěvky k dějinám kalichu v Čechách*, 1817, něm.) a postihující i kulturní historii (*O zavedení a rozšíření knihtisku v Čechách*, 1782, něm.), vyústilo do cyklu pojednání, která systematicky prověřují historickou výpověď nejstarších legend o českých světcích (Ludmila, Václav, Prokop). Úkol těchto studií je programově vyjádřen jejich souhrnným názvem *Kritické pokusy očistit starší české dějiny od pozdějších výmyslů* (1803–19, něm.). Svou kritickou metodu, ověřenou dlouholetou praxí a opřenou o obrovské věcné znalosti, uplatnil zde D. na legendový materiál jako na kterýkoli jiný historický pramen, tím zbavil legendy posvátné výlučnosti a nedotknutelnosti a ukázal na jejich základní hagiografickou funkci. Obdobným způsobem se pokusil osvětlit také cyrilometodějskou otázku v uvedených studiích o legendistickém podání životopisů Cyrila a Metoděje. Po celou dobu své vědecké činnosti byl D. v osobním nebo písemném sty-

ku s předními odborníky svých oborů (byli to např. z Rusů P. Köppen, N. P. Rumjancev, A. S. Šiškov, A. Ch. Vostokov, ze Slovinců B. Kopitar, z Lužických Srbů K. G. Anton, z Němců a Rakušanů J. Ch. Adelung, J. W. Goethe, J. Grimm, J. Hormayr, J. D. Michaelies, A. L. Schläzer a mnoho jiných) a část jeho vědeckého díla je uložena v jeho dopisech; převážně odborný ráz má např. korespondence s J. S. Bandtkem, V. F. Durychem, V. Hankou, B. Kopitarem, J. Ribayem, J. V. Zlobickým. Sedmdesátiletý D., jehož světové uznání dostoupilo počátkem 20. let vrcholu, věnoval se opět vědecky organizačním úkolům (v KČSN, účast na zakládání Českého muzea, od 1822 člen jeho správního výboru, německé a české příspěvky do muzejních časopisů) a látkově rozšiřoval ještě oblast své tvorby (např. 1825 cesta do Lužice v souvislosti s prací na mluvnicí lužické srbštiny; rukopis zničen). S pražskou vlasteneckou společností žil poslední léta v napjatém vztahu, vyvolaném především odmítavým postojem D. k padělanému Rukopisu zelenohorskému a znevažováním osobnosti D. ze strany jungmannovců. Koncem 1828 odešel D. do Vídně studovat rukopisy, na zpáteční cestě v Brně onemocněl zápallem plic. Byl pohřben na starobrněnském hřbitově sv. Václava (nyní Ústřední hřbitov).

K české literatuře, za niž považoval pouze díla psaná českým jazykem (nikoli latinská nebo německá v Čechách vzniklá), přistupoval D. jako historik, kritik a teoretik. Jeho německy psané *Dějiny české řeči a literatury* (1792) jsou první prací tohoto tématu, která je vybudována na chronologickém zpracování a svůj předmět sleduje od nejstarších dob do současnosti (v druhé verzi z 1818 s tit. *Dějiny české řeči a starší literatury* jenom do 1526). Jako nositel vývojového dění je tu sledován jazyk (v první časopisecké verzi z 1791 má dílo tit. *Dějiny české řeči*) a kritériem pro hodnocení vspělosti literatury je stav jazyka, jeho společenské uplatnění a schopnost plnit nejnáročnější funkce, dobou mu ukládané. Rozvoj jazyka a literatury je tedy nazírán jako objektivní proces, podmíněný celkovým historickým děním, a rovněž periodizace literárních dějin je tu provedena na podkladě českého kulturního a politického vývoje. Za vrcholné údobí, za „krásný neb zlatý věk české řeči“, označil D. literaturu rudolfínské doby; dobu po Bílé hoře až po svou současnost charakterizoval jako

údobí „úpadku české řeči“. Průpravou k Dějinám — včetně jejich soupisu a popisu literárních památek rukopisných i tištěných — byla více než desíletá heuristická práce, monografické studie a drobnější články, jejichž řada pokračovala i později (též v českých časopisech z 2. a 3. desíletí 19. stol.). Dějinami realizoval D. svůj požadavek, aby bylo historické studium prostředkem k uvědomění současného stavu i příčin, které k němu vedly, a aby bylo poznaného literárního dědictví využito pro zvýšení úrovně soudobé literatury. K tomuto cíli směřovala i jeho recenzní činnost v jeho časopisech z 80. let 18. století. D. se tu zabýval veškerou novou českou produkcí v literatuře krásné i věcné a kritickými analýzami především sledoval, jak je jazyk těchto prací sdělný vzhledem k obsahu i vzhledem k jazykové recepčním možnostem adresátů a zda odpovídá vlastnostem českého mluvnického systému. Odmítal projevy dobového purismu a slovního novotaření (J. V. Pohl, M. Šimek) nejen jako jazykově neorganické, ale i z toho důvodu, že dále porušovaly stabilitu spisovné češtiny a byly v rozporu s jejím prvotním úkolem obecné srozumitelnosti. Jako chtěl ustálit spisovný úzus v podstatě na základně veleslavínské češtiny (tj. nejvyššího dosaženého vývojového stavu), doporučoval také, aby se potřebné obohacování slovního fondu dělo především novým uplatněním slov vyšlých z užívání. Obracel pozornost také na vyjadřovací bohatství lidového jazyka (frazologismy); k tomu poukazovala i jeho *Českých přísloví sbírka* (1804, s A. Pišelym), která mimoto vytvořila pro novodobou českou paremiologii důležitou spojnici s přerušenou sběratelskou tradicí předbělohorskou. Vítal, že jsou reedicemi (např. F. F. Procházky) vracena do oběhu díla starší literatury, která „ukázáním lepších vzorů“ brání „úplnému úpadku české řeči“; sám vydával drobnější česká díla časopisecky (např. *Třinácte sprochův vajovských* v Prvotínách pěkných umění 1814 nebo historickou píseň *Král Přemysl Otokar a Závěš* v ČČM 1828), více se jako editor věnoval latinským památkám české provenience (např. edice legend o sv. Václavovi a o sv. Ludmile, s F. M. Pelcem vydal 2 sv. sbírky *Scriptores rerum Bohemicarum*, obsahující Kosmu, jeho pokračovatele, Františka Pražského a Beneše Krabici z Weitmile). I když byla jeho péče o českou jazykovou kulturu také projevem jeho národ-

ního uvědomění a důsledkem vědecké odpovědnosti Čecha za jazyk jakožto národní hodnotu, střízlivě D. soudil, že opětovnému uplatnění češtiny v celé rozloze kulturního života bude i nadále na překážku její podřadné společenské postavení. Přesto podporoval v 90. letech 18. stol. i snahy o náročnější českou uměleckou literaturu, neurčenou pouze lidovým čtenářům. Jako kritik věnoval pozornost versifikaci v nové české poezii a zvláště pokusy Puchmajerova kruhu (pro jehož almanachy pak zajišťoval přispěvatele i odběratele) podnítily jeho pojednání o české prozódii (1795 a 1798), jehož smyslem bylo představit prozodický systém vhodný pro českou poezii, tj. odpovídající přirozeným vlastnostem jazyka. Z poznání českého slovního přízvuku odvodil, že základním činitelem vnitřního členění metrické řady je přízvuk, a pro češtinu určil jako adekvátní sylabotónickou prozódii. Také toto teoretické pojednání, zakladatelská práce novočeské versologie, je psáno jako dílo kritické a určené dobové literární praxi; projevuje se to i v tom, že své zásady ilustruje ponejvíce příklady z nové tvorby (např. z Tháмова almanachu). Tendence jungmannovců z prvních desíletí 19. stol., které chtěly vytvořit veškerou národní kulturu na jazykové bázi české, mu byly cizí. Jednak nedocenil dějinnou váhu nových společenských sil, jež jungmannovská ideologie národního hnutí formovala, a jednak se mu přičila ideologie, která nad osvícensky tolerantní, humanitní ideál všestranného rozvoje člověka jednostranně stavěla jazykově pojímaný národ a jejíž propagátoři leckdy obětovali jejímu zájmu i objektivní pravdivost. Konkrétně vyjádřil D. svůj postoj k těmto tendencím, zejména když v článku *Literární podvod* (1824, něm.) a v dalších polemických statích hájil proti jungmannovcům svůj názor, že Rukopis zelenohorský je podvrh, jehož cílem je vytvořit obraz českého dávnověku podle soudobých vlasteneckých přání a představ, a když 1827 v recenzi Šafaříkovy *Geschichte der slawischen Literatur* a Jungmannovy *Historie literatury české* poukazoval na rozpor mezi ideovou koncepcí těchto děl a stavem vědeckého poznání. A tak v době, kdy se rozvíjející nová národní literatura již opírala o spolehlivé jazykové základy vytvořené vědeckým dílem D., byl on sám v oficiální vlastenecké společnosti označován pro kritický přístup k jejímu podnikání a výtvorům za „odrodilce“

nebo za „slavizujícího Němce“. Až na ojedinělé výjimky (např. F. Palacký) převládla u nás tato představa a udržela se do 80.–90. let 19. stol.; národní diskvalifikace D. zabraňovala pak i tomu, aby český duchovní život zužitkoval všestranné podněty obsažené v jeho díle a určené především českému světu. Teprve v souvislosti s celkovou revizí tradiční národně hodnotové soustavy na sklonku 19. stol. mohla i česká kultura (počínaje T. G. Masarykem, V. Flajšhansem aj.) zaujmout věcně odpovídající postoj k osobnosti J. D.

ŠIFRY: -br-, D., Dob., Dobr., Hr. N. N., I. D., J. D., M. D. ■ **PRÍSPĚVKY in: (periodika)** Abhandlungen der Königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, Neuere Abhandlungen... (1786–1827); Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen (1782–84); Allgemeine Literatur-Zeitung (Jena, 1785–99); Annalen der Literatur und Kunst (Vídeň, 1803–12); Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst (J. Hormayr, Vídeň, 1824–28); Böhm. Literatur auf das Jahr 1779; Böhm. und mähr. Literatur auf das Jahr 1780; ČČM (1827–28); Historische Literatur auf das Jahr 1783 (J. G. Meusel); Hlasatel český (1818); Hyllos (1819); Jahrbücher der Literatur (1824–28); Jenaische Allgemeine Literatur-Zeitung (1814–18); Der Kranz (1823); Kramériusovy císař. král. vlastenské noviny (1792); Lieferungen für Böhmen von Böhmen (1793); Literarischer Anzeiger für Ungern (1799); Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren (1786–87); Materialien zur alten und neuen Statistik von Böhmen (1788); Monatschrift der Gesellschaft des Vaterländischen Museums in Böhmen (1827–28); Neue orientalische und exegetische Bibliothek (J. D. Michaelis, Göttingen, 1790); Neu verbessertes Prager Real Conversations Intelligenzblatt (1778); Orientalische und exegetische Bibliothek (J. D. Michaelis, Göttingen, 1777); Prager auserlesene und interessante Nachrichten (1780); Prager Zeitung (1815); Prvotiny pěkných umění (1814); Slawin (1806); Slovanka (1814–15); Verhandlungen der Gesellschaft des Vaterländischen Museums (1824–25); Videňské noviny (1813); Wiener Allgemeine Literatur-Zeitung (1813–16); — (*knihy*) J. Ch. Engel: Geschichte von Serbien und Bosnien (Halle 1801); J. W. Monse: Versuch einer kurzgefassten politischen Landesgeschichte des Markgraftums Mähren 2 (Brno–Olomouc, 1788); J. Müller: Altrussische Geschichte von Nestor (Berlín 1812); F. M. Pelcl: Geschichte der Böhmen 1 (1782); + Grundsätze der böhmischen Grammatik (1795 a 1798); A. J. Puchmajer: Lehrgebäude der russischen Sprache (1820); Rada všelikých zvířat... (1814, 1815); A. L. Schlözer: Nestor, Russische Annalen... 5 (1809); F. J. Tomsa: Vollständiges Wörterbuch der böhmisch-deutsch- und lateinischen Sprache (1791);

Urkunde über die vollzogene Krönung... Leopold des Zweiten... (1806); K. L. Woltmann: Sämtliche Werke 2 (Lipsko 1819); — posmrtně: Archa (1937); čas. Bratislava (1929); Časopis čs. knihovníků (1923); Časopis pro moderní filologii (1931); Časopis Rodopisné společnosti československé (1930); ČNM (1933); Národopisný věstník československý (1931); Sborník NM v Praze, ř. C (1958); Světozor (1870); Vlastivědný věstník moravský (1953); Zvon (1931/32). ■ **KNIŽNĚ.** *Odborné práce filologické a historické:* Fragmentum Pragense Euangelii s. Marci vulgo autographi (1778; 1953, ed. B. Ryba); Corrigenda in Bohemia docta Balbini iuxta editionem P. Raphaelis Ungar (1779); Antwort auf die Revision der Böhmischen Literatur (1780, an.); Abhandlung über den Ursprung des Namens Tschech (Czech), Tschechen (1782); De antiquis Hebraeorum characteribus dissertatio (1783); Rezension und kritische Anmerkungen über... Lobrede auf das Fest des heiligen Johann von Nepomuk (1783); De sacerdotum in Bohemia caelibatu narratio historica (1787); Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur (1792, přeprac. vyd. 1818 s tit. Geschichte der böhmischen Sprache und ältern Literatur; 1936, ed. B. Jedlička; Halle n. Sálou 1955, ed. H. Rösel; česky 1951 s tit. Dějiny české řeči a literatury, přel. B. Jedlička); Typus declinationum linguae Bohemicae nova methodo dispositum (1793, an.); Literarische Nachrichten von einer... Reise nach Schweden und Rußland (1796); Ankündigung eines deutsch-böhmischen Lexikons (1798, an.); Zweites Zehend zur richtigen Beurteilung des Thamischen Deutsch-böhmischen National-Lexikons (1798, an.); Drittes, viertes und fünftes Zehend zur richtigen Beurteilung des Thamischen Deutsch-böhmischen National-Lexikons (1798, an.); Die Bildsamkeit der slawischen Sprache (1799); Slovo Slavenicum, in specie Czechicum (1799, an.); Neues Hilfsmittel, die russische Sprache leichter zu verstehen... Ein zweckmäßiger Auszug aus Heyms Russischer Sprachlehre (1799, an.); Vorbericht (1800); Deutsch-böhmisches Wörterbuch (1. d. 1802, 1.–2. d. 1821); Kritische Versuche, die ältere böhmische Geschichte von spätern Erdichtungen zu reinigen (1. Bořivoj's Taufe, 1803, 2. Ludmila und Drahomir, 1807, 3. Wenzel und Boleslaw, 1819); Böhmisches Biegungen... (1803); Glagolice (1807, an.; 1832, ed. V. Hanka); Ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache... (1809, přeprac. vyd. 1819 s tit. Lehrgebäude der böhmischen Sprache, 1940 s tit. Podrobná mluvnice jazyka českého, ed. M. Weingart, S. Petířa); Entwurf zu einem allgemeinen Etymologikon der slawischen Sprachen (1813; 1833, ed. V. Hanka); Beiträge zur Geschichte des Kelchs in Böhmen (1817); Institutiones linguae Slavicae dialecti veteris (Vídeň 1822); Cyrill und Method, der Slawen Apostel (1823; s tit. Cyril a Method, apoštolové slovanští, 1948, ed. J. Vajs); Mährische Legende von Cyrill und Method

(1826); — posmrtně: Kritická rozprava o legendě prokopské. Kritische Versuche, die ältere böhmische Geschichte von späteren Erdichtungen zu reinigen 4 (1929, ed. V. Flajšhans); Rossica (1953, ed. K. Horálek a M. Heřman); O zavedení a rozšíření knihtisku v Čechách (1954, ed. M. Daňková); Literární a prozodická bohemika (1974, ed. M. Heřman); Dějiny českých pikartů a adamitů (1978, ed. R. Havel, překlad do češtiny). — *Ostatní práce*: Prüfung der Gedanken über die Feldwirtschaften der Landesgeistlichen (1781, an.); Über die Ergebenheit und Anhänglichkeit der slawischen Völker an das Erzhaus Österreich (1791; česky s tit. Řeč J. D. proslavená dne 25. září 1791 v České učené společnosti, 1926); Entwurf eines Pflanzensystems nach Zahlen und Verhältnissen (1802, an.); 1936 s tit. Návrh soustavy rostlinné, ed. M. B. Volf); — posmrtně: Přednášky o praktické stránce v křesťanském náboženství (1948, ed. J. Volf, M. B. Volf, J. Vraštil). — *Výbory*: Výbor z díla (1953, ed. B. Jedlička, překlady do češtiny); Z náboženského odkazu J. D. (1954, ed. M. Kaňák, překlady do češtiny). — *Souborné vydání*: Spisy a projevy J. D. (od 1936; do 1974 13 sv., nedokončeno, ed. B. Jedlička, B. Ryba, M. Heřman aj.). ■ KORESPONDENCE: an.: Zwei Briefe D's an Valentin Vodník aus den J. 1806 und 1808, Mitteilungen des historischen Vereins für Krain 1861; A. J. Vrtátko: Vzájemné dopisy V. Hanky a J. D. (V. Hankovi z 1814—28); J. E. Smolef: Dwa listaj J. D. na duchowneho J. F. Fryca (z 1797—98), Lužičan 1875; H. Grimm: Materialien zur Geschichte der slawischen Philologie. Briefe von D. an Jacob Grimm (z 1811 a 1825), Archiv für slawische Philologie 1876 a 1877; V. Brandl in Život J. D. (hr. E. Černínovi z 1816—26, J. Hormayrovi z 1827, vše výňatky, 1883); Briefwechsel zwischen D. und Kopitar (Kopitarovi z 1808—28, J. M. Ossolińskému z 1823, řediteli Dvorní knihovny z 1783, M. J. Feslovi z 1823—28, Feslově matce z 1820, S. B. Lindovi z 1808—23, P. Köppenovi z 1824—27, ed. V. Jagić, Berlín 1885, totéž s tit. Pisma D. i Kopitara v povremennom porjadke, Sbornik otdělenija ruskogo jazyka i slovesnosti IAN, tom 39, 1885); J. Kalousek in Dějiny Královské české společnosti nauk (hr. F. Hartigovi z 1795, 1885); Korespondence J. D.: 1. Vzájemné dopisy J. D. a F. Durycha z let 1778—1800 (ed. A. Patera, 1895), 2. Vzájemné dopisy J. D. a Jiřího Samuela Bandtkého z let 1810—27 (ed. V. A. Francev, 1906), 3. Vzájemné dopisy J. D. a Josefa Valentina Zlobického z let 1781—1807 (ed. A. Patera, 1908, obs. i 1 dopis V. F. Durychovi z 1796), 4. Vzájemné listy J. D. a Jiřího Ribaye z let 1783—1810 (ed. A. Patera, 1913); K. Jičínský: Dobrovského dopisy (hr. Kesselstattové z 1828, hr. E. Černínovi a T. Černínové z 1820—24, výňatky), Čas 1897; Neue Briefe von D., Kopitar und anderen Süd- und Westslawen (F. Metelkovi z 1826, J. Ribayovi z 1785—95, J. B. Frycovi z 1797—98, J. M. Ossolińskému z 1820—23, J. G. Ne-

umannovi z 1826—28, ed. V. Jagić, Berlín 1897, totéž s tit. Novyja piš'ma D., Kopitara i drugih jugozapadnych Slavjan, Sanktpeterburg 1897); L. Pintar: Zwei Briefe D's an Kopitar (z 1811, chybí ve vyd. Jagićově z 1885), Archiv für slawische Philologie 1900; Briefwechsel zwischen J. W. v. Goethe und Kaspar Graf v. Sternberg (J. W. Goethovi z 1824, ed. A. Sauer, Sternberg 1902); J. Hodek: Dopis J. D. z 1780 (asi F. M. Pelclovi), LF 1906; V. J. Nováček: Korespondence J. D. s Antonínem Bedřichem hrabětem Mitrovským (z 1814), Věstník ČAVU 1907; V. A. Francev: Iz perepiski gr. N. P. Rumjancova: 1. Gr. M. P. Rumjancov i J. D. (z 1823—24), Russkij filologičeskij vestnik 1907; Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského 2 (z 1825, ed. F. Bílý, 1907); F. Chudoba: Listy psané Johnu Boweringovi ve věcech české a slovanské literatury (b. d.), Věstník KČSN 1912; L. Thallóczy: Johan Christian von Engel und seine Korrespondenz 1770—1814 (J. Ch. Engelovi z 1798—1811), Ungarische Rundschau (Mnichov—Lipsko) 1915; K. Paul: Dopis J. D. záhřebskému biskupu Maksimiliánu Vrhovcovi (z 1799), ČMF 1915; Paměti F. J. Vaváka ... (Vavákov z 1797, ed. J. Skopec, 1916); M. Kinter, B. Bretholz: Die Korrespondenz P. Gregor Wolnys (G. Volnému z 1827), Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens 1917; J. L. Fischer: Korespondence D. s Ungarem (z 1778), ČMF 1918; B. Ryba: Mnichovské glagoliticum s výkladem a dopisem J. D. (J. Ch. Siebenkeesovi z 1812), LF 1928; J. L. Fischer: Z korespondence D. (K. R. Ungarovi z 1778), ČNM 1929; J. Hanuš: List D. nejmenovanému adresátovi (J. Hormayrovi z 1824), čas. Bratislava 1929; A. Pražák: D. v dopisech hr. Eugenu Černínovi (obsahové údaje o dopisech E. Černínovi z 1816—28 a řediteli filozofických studií v Praze z 1828), čas. Bratislava 1929; P. Popović: Dobrovski i srpska književnost (M. Vidakovićovi z 1816), sb. J. D. 1753—1829 (1929); P. A. Lavrov: Trudy Dobrovskogo po voprosam drevněslavjanskoj pismennosti i ich vlijanie na trudy russkich učonych v toj že oblasti (A. S. Šiškovovi z 1820), sb. J. D. 1753—1829 (1929); E. Lešehrad: Neznámý dopis J. D. (anonymovi b. d.), sb. J. D. 1753—1829 (1929); M. Novotný: Kořist z Berlína (T. Černínové b. d.), Lit. rozhledy 1929; O. Franta: Dobrovského kritický rozbor černínského rodopisu (hr. E. Černínovi z 1824—25), Časopis Rodopisné společnosti československé 1930; O. Kletzl: Sulpiz Boisserée und J. D. Ein Briefwechsel als Beitrag zur Parler-Forschung (z 1817), Zeitschrift für Kunst und Dichtung „Witiko“ (Cheb) 1931—32; E. Lemberg in Grundlagen des nationalen Erwachens in Böhmen (J. G. Meinertovi z 1812—27, hr. Pachtové a J. G. Meinertovi z 1822—28, Liberec 1932); J. Volf: Příspěvky k životu a dílu J. D. (hr. E. Nosticovi z 1819, hr. R. Nosticovi z 1819, hr. F. A. Kolovratovi z 1818, V. Zahradníkovi z 1818—19, F. Příhonskému z 1828, J. Vetterlovi z 1828; 1934); Do-

pisy J. D. s B. A. Veršauserem a V. Krěmou. Z rodiných dopisů J. D. (B. A. Veršauserovi z 1807, V. Krěmovi z 1797—1828, Johannu Steinbachovi z 1816—28, Josefu Steinbachovi z 1828, ed. J. Volf a J. Páta, 1937); C. Thörnqvist: Aus nordischen Archiven. Briefe von J. D. . . . an nordische Gelehrte (Královské dánské komisi pro starožitnosti z 1808, F. Münterovi b. d.), Věstník KČSN, třída pro filozofii, historii a filologii, 1938; M. Vasmer: Bausteine zur Geschichte der deutsch-slavischen geistigen Beziehungen (G. H. Pertzovi z 1822—27), Abhandlungen der Preussischen Akademie der Wissenschaften 1938; Dopisy J. D. s Augustinem Helfertem (z 1778—86, ed. J. Volf a F. M. Bartoš, 1941); E. Winter: Neues über D. (F. J. Lokovi z 1790—97, F. Příhonskému z 1825), Böhmen und Mähren 1941; Dopisy J. D. s Janem Petrem Cerronim (z 1788—1826, ed. F. M. Bartoš, 1948); H. Kunstmann: Tři dopisy J. D. Joh. Dav. Michaelisovi (z 1776—88), Slavia 1953; J. Hammerbauer: Neznámý dopis J. D. (F. A. Vackovi z 1824), Numismatické listy 1954; Z. Svobodová in D. a německá filologie (J. Ch. Adelungovi z 1804; 1955); E. Winter: D. und das Domstift von St. Peter in Bautzen (V. L. Chlumčanskému z 1825), Zeitschrift für Slawistik 1956; Der Briefwechsel zwischen J. D. und Karl Gottlob von Anton (z 1789—97, ed. M. Krbec a V. Michálková, Berlín 1959); J. Kühndel: Dva neznámé dopisy J. D. (hr. F. Šternberkové z 1823), Sborník Krajského vlastivěd. muzea v Olomouci 1956—58; M. Krbec: Soupis korespondence J. D. (faksimile dopisu neznámému adresátovi, asi Š. Leškovi, z 1808), Sborník NM v Praze, ř. C, 1959; J. Vávra: Dopisy D. ve vídeňské Národní knihovně (J. P. Cerronimu z 1792, není ve vyd. F. M. Bartoše z 1948), Slavia 1961 + Edice J. D. v Jednáních Českého muzea (J. Lobkovicovi asi z 1824), SPFF Brno, ř. C, 1961; R. Pražák: Neznámé dopisy J. D. do Uher (F. Széchenyimu asi z 1803—04, M. Jankovichovi z 1813), SPFF Brno, ř. C, 1961; J. Springer in K dějinám státní vědecké knihovny v Olomouci (lyceální knihovně z 1790, J. A. Hankovi z 1790, Olomouc 1966) + Třetí dopis J. D. v Olomouci (V. Voigtovi z 1818), Časopis Vlastivěd. společnosti muzejní v Olomouci, řada společenskovedná, 1970; P. Krivský: Korespondence A. J. Puchmajera s J. D. (A. J. Puchmajerovi z 1814), Lit. archiv 8—9, 1974; M. Kudělka: Dva nové dopisy J. D. z r. 1802 a 1827 (vídeňskému knihovníkovi J. Sonnleithnerovi z 1802 a orientalistovi J. Hammer-Purgstallovi z 1827), Slavia 1975. ■ REDIGOVAL *časopisy*: Böhmsche Literatur auf das Jahr 1779 (1 sv. o 4 částech), Böhmsche und mährische Literatur auf das Jahr 1780 (1780—86, sv. 1, sv. 2 část 1—3, sv. 3 část 1), Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren (1786—87, část 1—3), Slawin (1806, sešit 1—5), Slovanka (1814—15, částka 1—2). ■ VYDAL: Antonio Comoretto: De codice evangelario S. Marci... (1780, an.); Scriptorum rerum Bohemicarum (díl 1—2,

1783—84, an., s F. M. Pelclem); Sancti Hieronymi presbyteri Epistolae electiores... (1785, an.); Vita Ioannis de Ienzenstein (1793, an.); Legenda de S. Ludmila. (Incipit) Diffundente sole..., in Kritische Versuche... 1 (1803); Českých přísloví sbírka. Po vydání Mistra Jakuba Srnce a Františka Ondřeje Hornýho vnově rozmnožená... (1804, an., s A. Pišelym; 1963, ed. M. Heřman); Legenda de S. Ludmila. (Incipit) Factum est..., De translatione S. Ludmilae. (Incipit) Recordatum..., in Kritische Versuche... 2 (1807); Älteste Legende vom heiligen Wenzel. (Incipit) Studiorum igitur..., in Kritische Versuche... 3 (1819); Legenda SS. Cyrilli et Methodii Patronum Moraviae. (Incipit) Tempore Michaelis Imperatoris..., in Mährische Legende von Cyrill und Method (1826); Historia de expeditione Friderici Imperatoris... (1827). ■

BIBLIOGRAFIE: M. Krbec, M. Laiske: J. D. 2. Příspěvek k soupisu hlavní literatury o jeho díle a životě, SPFF Olomouc 1968 + J. D. 1. Bibliographie der Veröffentlichungen von J. D. (Praha 1970, tištěné práce, redakční a ediční činnost, sebrané spisy, nová vydání a překlady, dubia, vydaná korespondence odeslaná a přijatá s chronologickým rejstříkem); M. Krbec: Nová literatura o J. D., Slavia 1977. ■ LITERATURA: J. Ritter von Rittersberg: Abbé J. D. Biographische Skizze (1829); F. Palacký: J. D.'s Leben und gelehrtes Wirken (1833, česky 1939 s tit. Život a vědecké působení J. D.); A. A. Legis-Glückselig: Biographie des Abbé J. D. . . . (1837); I. J. Hanuš: Literární působení J. D. (1867 ← Abhandlungen der K. böhm. Gesellschaft der Wiss. v. J. 1867, 1868); V. Brandl: Život J. D. (1883 ← Sborník Matice moravské 1883); I. Sněgírev: J. D. Jeho žizň, učono-literárního trudy i zaslugi dlja slavjanoveděnja... (Kazaň 1884); W. Nehring: J. D. (Vratislav 1893 ← Schlesische Zeitung 1893); K. Valeška: J. D., národní buditel (1903); V. Flajšhans: Modrý abbé. Osobnost a vrstevníci J. D. (1922); V. A. Francev: Cesta J. D. a hr. Sternberka do Ruska v l. 1792—93 (1923); F. Kubka: D. a Rusko. Počátky vztahů česko-ruských a názory J. D. na Rusko (1926); A. Novák: J. D. (1928); J. D. 1753—1829. Sborník statí... (1929; autoři: A. Brezník, I. Bryk, V. Dukat, V. Flajšhans, A. Frinta, J. Janko, T. Lehr-Splawiński, B. M. Ljapunov, S. Mladenov, E. Smetánka, L. Stojanović, F. M. Bartoš, J. Kršić, P. A. Lavrov, E. Lešehrad, J. Nagy, A. Novák, O. Odložilík, J. Páta, P. Popović, J. Sutnar, M. Szykowski, F. Tichý, Z. V. Tobolka, J. Vajs, J. Volf, N. Županič); sb. D. a Brno (1929; autoři: E. Dostál, M. Noha, A. Novák); J. Páta: J. D. a Lužice (1929); S. Šulc: J. D., modrý abbé (1929); E. Chalupný: D. a Jungmann (1931); J. Ludvíkovský: Dobrovského klasická humanita. Studie o latinských vlivech na počátky našeho obrození (1933); B. Jedlička: Dobrovského „Geschichte“ ve vývoji české literární historie (1934); M. B. Volf: Dobrovského návrh soustavy rostlinné (1934); J. Volf: Příspěvky k životu a dílu

- J. D. (1934, soubor statí publikovaných časopisecky od 1913); J. Volf, M. B. Volf: Příspěvky k životu a dílu J. D., řada 2 (1935); K. Hostaš: J. D. o lidové tradici (1937); R. Habřina: Setkání (1940); M. Kaňák: Úsilí o vnitřní svobodu náboženskou a náboženské názory J. D. (1940, též *Náboženská revue* 1940); V. Flajšhans: J. Dobrovského vydání Rady zvířat a Fenclova Rada zhovadilých zvířat... i ptačtva (1942); J. D. 1753—1953. Sborník studií... (1953; autoři: F. M. Bartoš, H. Bulín, J. Dolanský, A. Dostál, J. Eisner, B. Havránek, K. Horálek, J. Hrabák, O. Králík, V. Kyas, J. Macůrek, M. Machovec, Z. Nejedlý, J. Pošváb, B. Ryba, J. Stanislav, J. Svoboda, F. Trávníček, J. Višková—J. Sirotek, F. Vodička, V. Vojtíšek); J. Kočí: J. D. — velký vědec a buditel českého národa (1954); Z. Svobodová: D. a německá filologie (1955); B. Lifka: J. D. a nostická knihovna (1958); V. Bechyňová: J. D. a česká bulharistika (1963); M. Machovec: J. D. Studie s ukázkami z díla (1964); R. Pražák: J. D. als Hungarist und Finno-ungrist (1967); M. Heřman: J. D. a české příslovnictví (úcelový tisk Ústavu pro českou literaturu ČSAV, 1968); Sborník k 150. výročí úmrtí J. D. (Univerzita Brno, filoz. fak., 1980, red. M. Kopecký; autoři: B. Beneš, D. Jeřábek, M. Kopecký, V. Kudělka, J. Kudrnáč, J. Mandát, K. Palas, R. Pražák, V. Válek, R. Večerka, J. Vignatiová). ■ an. (J. Dobrovský—J. Hormayr): Beiträge zum gelehrten Österreich 38. J. D., Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst, Wien 1824; ■ nekrology: an.: K veliké lítosti všech věrných vlastenců... (zpráva o smrti J. D. s dopisem D. Kinského V. Hankovi z Brna 7. 1. 1829), ČČM 1829; F. Palacký: D.'s Tod, Monatschrift des Vaterländischen Museums in Böhmen 1829; J. M. K.: Vzpomenutí na J. D., Rozličnosti Pražských novin 19. 2. 1829; J. V. Vlasák, Rozličnosti Pražských novin 5. 3. 1829; an. (J. Kopitar), Österreichischer Beobachter 7. a 10. 3. 1829 → J. Kopitarja Spisov 2. del, kn. 2 (Lublana 1945) ■; G. Meinert: Etwas zu J. D.'s Lebensbeschreibung, Mährischstädtische Brüner Zeitung 29. 7. 1829; D. Kopecký: Hegemonie neuböhmischer Literatur. 1. J. D., Ost und West 1838; K. V. Seydler: Prameny k životopisům. J. D., ČČM 1864; A. J. Vrtátko: Hanka a D. v poměru k sobě a k Rukopisům královédvorskému a zelenohorskému, ČČM 1871; an.: Vzpomínka na D. (podle zápisků Jana ryt. z Neuberka), Světozor 1880; L. Domečka: O náboženské svobodomyšlnosti J. D., Ruch 1883 + K poměru mezi J. D. a B. Kopitarem, Zlatá Praha 1884; F. Bílý: Literární spory v době probuzení našeho národa (prozodické spory), Komenský 1884; L. Domečka: První styky J. D. s Eugenem hr. Černínem, Lit. listy 1885; J. Kalousek in Děje Král. čes. spol. nauk... (1885); V. Flajšhans: Počátky literární činnosti J. D., Výr. zpráva gymnázia na Král. Vinohradech za šk. r. 1895; T. G. Masaryk in Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození (1895); V. Flajšhans: Nejnovější názory o J. D. (k Masarykově České otázce), Osvěta 1896 + Spory D. s Thámem, Lit. listy 1896; F. Pastrnek: O počátcích slovanské filologie v Čechách, zvláště o F. Durychovi a o jeho poměru k D., ČČM 1896; M. Murko: Das Wiederaufleben der böhmischen Sprache und Literatur — J. D., in: Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik (Graz 1897); J. K. (K. Jičínský): Dobrovského dopisy (o 39 dopisech v jindřichohradeckém archívu), Čas 1897; V. Flajšhans: Některé podrobnosti o J. D. (k článkům o J. D. v Času, s otiskem rukopisné stati J. D. Über den Cölibat), Osvěta 1898; J. Jakubec: K počátkům studií slavistických v 18. stol., LF 1901; F. Pastrnek: J. D. (řeč při odhalení pomníku J. D.), LF 1902; V. Řezníček: J. D. a V. Stach, ČČM 1906; V. A. Francev in Polskoje slavjanoveděnije konca 18. i pervoj četverti 19. v. (Praha 1906); J. Krejčí: D. a Jacob Grimm, Hlídky Času 1908; V. Řezníček: Styky biskupa J. L. Haje a J. D., Vlast 1908/09; J. Helfert: Převezení ostatků J. D. a J. Chytila, ČMM 1910; S. Souček: K převezení ostatků J. D., ČMM 1910; J. Vejvara: Trosky fasciklu pozůstalostních spisů J. D., NL 15. 7. 1910; M. Hýsek: Z počátků vědeckého bádání obrozeného, Výroční zpráva reál. gymnázia Praha II, Truhlářská ul., 1912/13; J. B. Novák: Války osvobodovací a naše obrození (názory J. D. na slovanské sjednocení), ČČM 1914; Č. Zíbrt: J. D. a knihovna Neuberkova, Osvěta 1915; C. A. Straka: Styky D. se Strahovem, Týn 1917; F. Kleinschnitzová: J. Dobrovského řeč Über die Ergebenheit... z r. 1791, LF 1918; F. M. Bartoš: Z počátků J. D., ČČM 1921; J. Hanuš in Národní muzeum a naše obrození 1—2 (1921—23); J. Páta: Handrij Zejleř a jeho styky s Čechy a Slováky, ČNM 1923; V. A. Francev: Maloruské národní písně v pozůstalosti J. D., Národopisný věstník československý 1923; J. Jakubec: D. jako překladatel do české řeči, in Slovanský sborník věnovaný... F. Pastrnkovi (1923); M. Weingart: Dobrovského Institutiones, Sborník filoz. fakulty univ. Komenského v Bratislavě 1923; Č. Zíbrt: J. D. o vynášení smrti ve Slezsku, ČL 1923/24; J. Hanuš: D. a Slovensko, Sborník filoz. fakulty Univ. Komenského v Bratislavě, odbor filologický, 1924; J. Jakubec: D. spolupracovníkem Hromádkových Vídeňských novin, in Sborník prací věnovaných... J. Máchalovi (1925); A. Pražák: K dějinám Učené společnosti báňského okolí (styky J. D. s Učenou spol.), Sborník filoz. fakulty Univ. Komenského v Bratislavě 1926; M. Weingart in Slovanská vzájemnost (1926); A. Kraus: Z počátků J. D., ČMF 1926/27; F. M. Bartoš: Z rukopisů muzejních. 5. Rukopisy věnované Národnímu muzeu J. Dobrovským, ČNM 1927; J. Herben in Otázka náboženská v našem probuzení (1927); M. Weingart: Po jubileu D., Zvon 1928/29 + Nesmrtelné památce J. D., Věstník ČAVU 1929 → Slovanské stati (1932); V. Čermák: J. D., slavný žák klatovského gymnázia, Šumavan 1929; K. Paul: Styky J. D. s představiteli slovanské vědy, Slovanský přehled 1929 + P. J. Šafařík a J. D., ČNM 1929; B.

Vydra: J. D. v literární kritice a překladech polských, Čes. republika 1929; F. M. Bartoš: Dobrovského Kritische Versuche (též o prokopských legendách), ČNM 1929; J. Hanuš: Autobiografie J. D., čas. Bratislava 1929 + Dobrovského časopisy Böhmisches Literatur auf das Jahr 1779, Böhmisches und mährische Literatur auf das Jahr 1780, Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren, čas. Bratislava 1929 + J. Dobrovského Geschichte der böhmischen Sprache (1791), Geschichte der böhmischen Sprache und älteren Literatur (1818), čas. Bratislava 1929; A. Pražák: K stykům D. se Slovenskem, čas. Bratislava 1929; V. Pražák: D. a národopis, čas. Bratislava 1929; Z. Mysliveček: Duševní choroba J. D., čas. Bratislava 1929; J. F. Babor: K problematice duševní choroby u J. D., čas. Bratislava 1929; O. Franta: Po stopách D. v deníku hr. Eugena Černína z Chudenic, čas. Bratislava 1929; V. Flajšhans: Jubilejní Dobroviana, ČNM 1929; J. Zubatý: J. D. (proslov k stému výročí smrti J. D.), Věstník ČAVU 1929; V. Flajšhans: D. vůdce, ČNM 1929; M. Hýsek: D. v beletrii, NL 4. 1. 1929; A. Novák: J. Dobrovského Kritická rozprava o legendě prokopské, LF 1929 + J. D. a literatura, LidN 5. 1. 1929; J. Jirásek in Rusko a my (1929); A. Grund: Jubileum D. a literární historie, ČMF 1929 + Z jubilejní literatury o D., Naše věda 1929/30; V. A. Francov: K dějinám lidovědných studií D., LF 1930; J. Tvrdý: Vztahy D. k filozofii, čas. Bratislava 1930; B. Jedlička: Články J. D. v Hormayrově Archivu 1824, LF 1930; A. A. Neumann in Acta et epistolae eruditorum monasterii ord. S. Augustini Vetero-Brunae (o posledních dnech života J. D. v dopisech hr. Salma a opata C. Nappa a o vybudování pomníku J. D., 1930); A. Grund: Langrovy anekdoty o D., Lit. rozhledy 1930/31; E. Lemberg: Briefe über D., Mitteilungen des Vereins für die Geschichte der Deutschen in Böhmen 1931; B. Jedlička: Prokop Lupáč z Hlaváčova a Dobrovského Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur, LF 1931; J. Kurz: K životopisu D. (se zápisem J. D. v pamětní knize fary v Dobřanech), ČMF 1931; F. Teplý: Z posledních let života J. D., Věstník Čs. akademie zemědělské 1931 + J. D. v Chudenicích, Klatovské listy 1932; E. Lemberg in Grundlagen des nationalen Erwachens in Böhmen (Liberec 1932); E. Winter in B. Bolzano und sein Kreis (Lipsko 1933, česky s tit. B. Bolzano a jeho kruh, 1935); F. Cinek in K národnímu probuzení moravského dorostu kněžského 1778—1870 (1934); K. Polák: Tradice o pobytu J. D. na Poleňsku a Chudenicku, Šumavan 1935; F. Schuster: J. K. Jodl Kralupský, zapomenutý zák J. D., ČNM 1936 + Kralupský vlastivěd. sborník 1958; A. Novák: D. a Jungmann, sb. Tvůrčové dějin 4 (1936); A. A. Neumann: Ke kněžskému smýšlení D. v Olomouci, Časopis vlasten. spolku muzejního v Olomouci 1936; J. Volf: Dvě rodiny Dobrovských v Klatovech, Plzeňsko 1936; J. Prokeš in Počátky české

společnosti nauk do konce 18. stol. 1 (1938); F. M. Bartoš in F. Palacký: Život a vědecké působení J. D. (1939); M. Kaňák: J. D. v lidové tradici, Čes. zápas 1940; J. Ludvíkovský: D. a Komenský, Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského 1940; B. Havránek: J. D., zakladatel vědecké slavistiky, sb. Co daly naše země Evropě a lidstvu 2 (1940); F. Wollman: Slovanská myšlenka od D. a Kollára k Masarykovi, sb. Co daly naše země Evropě a lidstvu 2 (1940); E. Winter in: Der Josefismus und seine Geschichte (Brno—Mnichov—Viedeň 1943, česky 1945 s tit. Josefismus a jeho dějiny); F. M. Bartoš: Čtyři stati o D., Věstník KČSN, třída filoz.-hist.-filologická, 1945; E. Lešehrad: O zednářství J. D., ČNM, odd. věd společenských, 1946; J. Drábek in Moravský generální seminář 1784—1790 (1946); F. M. Bartoš: D. jako prorok velikosti Slovanstva, in Knihy a zápasy (1948); J. Vajs in J. D.: Cyril a Metod, apoštolové slovanští (1948); A. Pražák in České obrození (1948); F. M. Bartoš: Lessing v Praze a ohlas jeho díla u D., LF 1950; B. Jedlička: J. D., zakladatel českého literárního dějepisu, in J. D.: Dějiny české řeči a literatury (1951); J. M. Lochmann in Náboženské myšlení českého obrození (1952); O. Králík: J. D. v Olomouci, Sborník Studijního a lidovému ústavu kraje olomouckého, odd. B, 1951—53; J. Tichý: D. a Národní muzeum, ČNM, odd. věd společenských, 1953; Z. Fiala: J. D. a počátky historické kritiky u nás, ČsČH 1953; V. Zapletal: Brněnské příspěvky k životopisu J. D. (s otiskem testamentu J. D.), VVM 1953; J. Skutil: Drobnosti o J. D. na Moravě, VVM 1953; F. Wollman: Předchůdci D., Slavia 1953; J. Vávra: J. D. a Rusko, Sovětská věda — historie 1953; B. Ryba in J. D.: Fragmentum Pragense Euangelii s. Marci ... (1953); A. Jedlička: Jazyková kritika u J. D., SaS 1953; M. Krbec: D. o českém přízvuku, SaS 1953; F. Svejkovský: Dobrovského Fragmentum Pragense Euangelii s. Marci, ČLit 1953; F. Trávníček: Dnešní význam J. D., Slavia 1953; B. Havránek: Slovanský význam D., Věstník ČSAV 1953; J. Dolanský: Dvě stě let od narození J. D., Slovanský přehled 1953 + J. D. a pokrokovost jeho slovanství, sb. Zdenku Nejedlému Československá akademie věd (1953); F. M. Bartoš: O Dobrovského pojetí osudů slovanské bohoslužby v Čechách, Hist. sborník 1953; J. M. Lochmann: Křesťanský humanismus J. D., Křesťanská revue 1953; J. Mukařovský: Dobrovského „Česká prozódie“ a prozodické boje jí podnícené, ČLit 1954; F. Vodička: Stanovisko J. D. k překlada Numpy Pompilia od Jana Nejedlého, ČLit 1954; M. Kaňák: O studiích a učitelích J. D., Náboženská revue 1954 + Životní osudy a náboženské názory J. D., in výbor Z náboženského odkazu J. D. (1954); V. Zapletal: Po stopách D. na Moravě, VVM 1954; Z. Svobodová: D. a němečtí básníci, ČMF 1954; J. Kurz: Dopis Vatroslava Jagiće Vincenci Brandlovi, týkající se edice korespondence J. D., Slavia 1954; J. Dolanský: Význam Ruska pro práci J. D.

- o slovanských literaturách, Sovětská věda — literatura 1954; M. Daňková: Dobrovského práce k dějinám českého knižtisku, in J. D.: O zavedení a rozšíření knižtisku v Čechách (1954); Z. Hájek: Oslava J. D. v Brně před 90 lety, SVŠP Olomouc, historie, 1954; J. Vávra: D. v politických zápasech své doby, Slavia 1954; V. Vojtíšek: J. D. a kritika historických pramenů, Slavia 1954; I. Kotulič, K. Habovštiaková: Slavistická konference na počest J. D., Jazykovedný časopis 1954; M. Helcl, J. Svoboda, Z. Hauptová, J. Kolár, B. Zástěrová: Konference na paměť J. D., Slavia 1954; J. Kolár: Konference o díle D., ČLit 1954; J. Porák: Konference o významu J. D., Sovětská jazykoveda 1954; Z. Tyl: Žeň jubilea J. D. 1753—1953, NŘ 1954; V. Bechyňová: Literatura k 200. výročí narozenin J. D., Slavia 1954; S. Wollman: D. a Slovo o pluku Igorově, Slavia 1955; F. Wollman: J. D. a jazykově literární obrození u Slovanů, SPFF Brno, řada literárněvědná, 1955; V. Vojtíšek: Styky Král. české společnosti nauk s ruskou vědou, sb. Pražská univerzita moskevské univerzity (1955); M. Pišút: J. D., in Literárne štúdie a portréty (1955); F. M. Bartoš: Dobrovského vydání listů Jeronýmových, Křesťanská revue 1955; J. Hrabák: J. D. a kulturní dědičství, in Studie ze starší české literatury (1956); J. Vávra: J. D. a počátky českého rusofilství, Časopis pro slovanské jazyky a literaturu SSSR 1956 + Tři pohledy na počátky česko-ruských styků (styky I. Borňa, L. I. Steinsberga, J. Šternberka a J. D. s Ruskem), NŽ 1957; J. Ludvíkovský: Dodatkem k článku o D. a Komenském (z 1940), Archív pro bádání o životě a díle J. A. Komenského 1957; I. Pfaff, V. Závodský: J. D. a Rusko, in Tradice česko-ruských vztahů v dějinách (1957); J. Vrchoťka: Vznik bohemikálního programu knihovny Národního muzea v Praze (účast J. D. na budování této knihovny), Sborník NM v Praze, ř. C, 1958; F. Vodička: Úloha J. D. při vzniku obrozené literatury, in Cesty a cíle obrozené literatury (1958); F. Kopečný: K redakcím staročeského překladu biblického, SaS 1958; J. Kábrt: J. Dobrovského „Böhmische (und mährische) Literatur“ a její význam pro bibliografii, in Česká bibliografie (1959); O. Králík: J. D. a bádání o počátcích českých dějin, sb. Pocta Z. Nejedlému (1959); M. Krbec: Rieggrův časopis Für Böhmen von Böhmen (o spolupráci J. D. s ním), AUP Olomouc, historica, 1960; J. Vávra: K charakteru a vývoji česko-ruských vztahů a slovanské vzájemnosti v 18. a na počátku 19. stol., Hist. časopis 1960 + K novým edicím a soupisu korespondence J. D., Sborník NM v Praze, ř. C, 1961 + Edice J. D. v Jednáních Českého muzea, SPFF Brno, ř. historická, 1961; J. Skutil: K olomoucké činnosti J. D., Zprávy Vlastivěd. ústavu v Olomouci 1961; O. Králík: Šafařík a D., Litteraria 1961; J. Butvín: Vztahy Čechov a Slovákov v období národního obrození (vztah J. D. k bernolákovcům), sb. Upevňovanie vzťahov Čechov a Slovákov pri vyučovaní dejepisu (Bratislava 1961); V. Nešpor: J. D. a olomoucká Univerzitní knihovna, Knihovna 1962; V. Spáčil: J. D. a Dolany, Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci 1962; E. Georgiev: Rozšíření a vliv české literatury v Bulharsku v době bulharského národního obrození, sb. Československo-bulharské vztahy v zrcadle století (1963); J. Dolanský: Trojí příklad D., in Stopami buditelů (1963); M. Heřman: O Dobrovského sbírce českých přísloví, in J. D.: Českých přísloví sbírka (1963); J. M. Lochmann: J. D., in Duchovní odkaz obrození (1963); M. Krbec: Postoj J. D. k politickému dění, SPI Olomouc, ř. A, 1964; J. Kurz: Vuk Stefanović Karadžić a soudobí čeští a slovenští slavisté, AUC Praha, Philologica — Slavica Pragensia 1964; E. Velinská: J. D. a Univerzitní knihovna, Ročenka Státní knihovny ČSSR v Praze 1964; E. Wolfgramm: Aufklärung — Romantismus — Frühliberalismus in Böhmen und Österreich. Zum Briefwechsel D. — Hormayr 1820—28, sb. Ost und West in der Geschichte des Denkens... (Berlín 1966); J. Springer: K dějinám Státní vědecké knihovny v Olomouci (spolupráce J. D. s ní, když byl rektorem generálního semináře), Práce odboru společenských věd Vlastivědného ústavu v Olomouci 1966; W. Schamschula: D. und Pelzels Beiträge zu den „Lieferungen für Böhmen von Böhmen“, sb. Aus der Geisteswelt der Slawen (Mnichov 1967); J. Kábrt: Bibliografie v díle J. D., in Základy české obrozené bibliografie (1967); M. Kudělka, M. Švankmajer, V. Hostička, V. Štátný: Úloha slovanství v dějinách národně osvobozovacího hnutí českého národa koncem 18. stol., sb. Čs. přednášky pro 6. mezinárodní sjezd slavistů v Praze (1968); M. Heřman: Dobrovského rukopis v práci německého slavisty, ČLit 1968; V. Ryneš: J. D. a český jihozápad, Acta regionalia 1966—67, NM 1968; J. Springer: J. D. a kruh jeho přátel v Olomouci, SPFF Olomouc, Pocta M. Traplovi, 1968; D. Jeřábek: Církevně reformní snahy v osvětských Čechách, SPFF Brno, D 15, 1968; R. Pražák: Ke stykům J. D. s Maďary, Slavia 1968; K. Sklenář: Archeologické spisy J. D. a jejich prameny, Sborník NM v Praze, ř. A — Historica, 1970; M. Šmerda: J. D. v politickém životě Moravy v 90. letech 18. stol., ČMM 1971; Z. Šimeček: Známý — neznámý pramen k životopisu J. D., Slavia 1971 + Slavista J. D. a austroslavismus let 1791—1809, Slovanský přehled 1971; R. Pražák: D. a Karinczy, SPFF Brno, D 17/18, 1971; M. Krbec: J. D. und Josef von Hormayr, SPFF Olomouc, Český jazyk a literatura 1, 1971 + Nové objevy rukopisných prací J. D., ČLit 1972; V. Štěpánek: D. a Gottsched — K významu jazykové teorie D., AUC Praha, Philologica 2—4, 1972; J. Vávra: Podstata a problémy česko-ruských kulturních vztahů za pozdního feudalismu, Slovanský přehled 1973; R. Pražák: J. D. a Brno, SPFF Brno 1973; M. Krbec: K problematice vydávání děl J. D., Práce z dějin slavistiky 2, 1973; O. Králík: J. D. a cyrilometodějská tradice, Práce z dějin slavistiky 2, 1973; B. Slavík in Od Dobnera

k Dobrovskému (1975); J. Vávra in Osvícenská éra v česko-ruských vědeckých stycích (1975); P. Krivský: Korespondence J. L. Haye, J. F. Hurdálka a Aug. Zippe s J. D., Lit. archiv 5, 1970; V. Burian, V. Tkadlík: Tzv. „Dobrovského“ ikona v olomouckých sbírkách (vztah D. k ikoně J. R. Říkovského z Dobručic, též o koresp. D. s F. Durychem o ní), Umění 1975; M. Krbec: Problematika nikoliv jedné edice, ČLit 1977; G. N. Mojsejeva: Neznámé ve známých archívech (dokumenty v Knihovně NM o vztazích D. k Rusku), Čs. rusistika 1978.

mo

Dobrožest viz Hyllos—Dobrožest

Dobry den

1927—1930

Humoristický a satirický časopis protifašistické a levicové orientace.

Vedoucí a odpovědný redaktor: K. Poláček. — *Vydavatel:* Čin, tiskové a nakladatelské družstvo československých legionářů, Praha; při 4. roč. spoluvydavatelem Tiskařská, nakladatelská a vydavatelská akciová společnost Pokrok, Praha. — *Periodicita:* čtrnáctideník. 14. 10.—23. 12. 1927 (roč. 1) 6 čísel; leden 1928—prosinec 1929 (roč. 2 a 3) po 24 číslech; 23. 1.—1. 5. 1930 (roč. 4) 7 čísel.

DD byl vedle Trnu nejvýznamnějším humoristicko-satirickým časopisem 2. poloviny 20. let. Ve srovnání s Trnem byl vyrovnanější co do literární i výtvarné úrovně, jeho levicové politické stanovisko bylo však umírněnější: byl svými demokratickými zásadami blízký „hradní“ orientaci, avšak i vůči ní si udržoval při hodnocení jednotlivých jevů nezávislost. Byl důsledně protireakční a protifašistický; v první řadě útočil proti J. Stříbrnému a jiným fašizujícím

cím nebo nacionalistickým tendencím (K. Kramářovi, V. Dykovi aj.), dále proti klerikalům, agrárikům, hlinkovcům, kapitalistickému vydíradu; vysmíval se maloměšťáctví, frázérství, volebnímu boji, cenzuře, sportovním vášním ap., značnou pozornost věnoval i uměleckým osobnostem. Velmi výrazná byla výtvarná stránka listu, kterou karikaturami vytvářeli Š. Bednár, J. Čapek, Dr. Desiderius (= H. Boettinger), O. Fuchs, Z. Kratochvíl, A. Moravec, O. Mrkvička, F. Muzika, J. Novák, A. Pelc, V. Rada, I. Režek, F. Vojáček, občas též V. H. Brunner, A. Hoffmeister, O. Sekora aj. Prózou přispívali zejména Alarich (= O. Hlaváč), J. Hašková (1. a 2. roč.), K. Poláček, občas i Alcantara (= J. Wiener), K. Čapek (1. a 2. roč.), J. Kopta (2. roč.), F. Langer (2. roč.), V. Řezáč (2. a 3. roč.), J. Voskovec a J. Werich (3. roč.) aj., verši V. Lacina, zpočátku J. Kolman-Cassius (1. a 2. roč.), občas Alarich a J. Mach (též pod pseud. Viktor Klement); povídky z ruštiny (hl. M. M. Zoščenko, V. Katajev) překládali J. Dýma, V. Cháb, A. Laim, R. Raše (šifra Ika), z angličtiny J. Hrůša. Na pokračování vycházely práce K. Poláčka *Ze života hráčova* (1. a 2. roč.; knižně Hrůša, 1931), *Hedvika a Ludvík* (3. roč.; knižně 1931), *Ze života klubového přívržence* (4. roč., nedokončeno, knižně *Muži v ofsajdu*, 1931) a *Žurnalistický slovník* (2. a 3. roč., knižně 1934). Anekdoty otiskované v DD se staly základem dvou klasických anekdotických souborů, *Alarichovy Medicíny v županu* (1929) a *Poláčkových Židovských anekdot* (1933); dále zde byly anekdoty právnické, o umělcích a politicích aj. Anonymně byly otiskovány zvláště četné parodie žurnalistických rubrik (*Denních zpráv*, *Dopisů redakci*, *anket*, *Módní hlídky*, *kritik*, *inzerátů* aj.), v nichž šlo mnohdy o výsměch nízké úrovni pravicového bulvárního tisku; autorem většiny z nich byl K. Poláček, jemuž se podařilo v DD vytvořit časopis pestrý, čtivý a zábavný a zároveň i politicky britký.

LITERATURA: V. Lacina in *Co vám mám povídat* (1966); J. Skalička: *Představitelé pokrokové časopi-secké satiry na přelomu dvacátých a třicátých let* (zvl. K. Poláček a V. Lacina), sb. *Václavkova Olomouc* 1966 (1967).

pp

Václav **Dobřenský**

* před 1550

† 14. 3. 1595 *Praha*

Spisovatel zábavně naučných knížek a sběratel.

Uváděn i s přídomkem: z Nigropontu, z Černého mostu, ze Schwarzbrucku. Staroměstský měšťan původem ze zámožné rodiny, vzdělání nabyl asi na pražské univerzitě, ale nedosáhl bakalářství. Byl ve službách solního úřadu. 1592 ho pražský tiskař J. Griginus přijal k svému erbu a titulu.

Byl dobře obeznámen se středověkou zábavnou a mravoučnou literaturou a hojně užíval jejích látek při sestavování vlastních mravokárných spisků se zábavnými příklady. Přátelský styk se soudobými literáty a tiskaři ho vedl k spisování příležitostných nábožensko-moralistních skladeb a k sbírání oslavných, gratulačních, pamětních aj. drobných humanistických tisků. Nashromáždil tak soubor namnoze unikátních památek domácí i cizí provenience, důležitý jako jedinečný historický pramen; označuje se *Sborník Dobřenského* a je uložen ve Strahovské knihovně.

KNÍŽNĚ: Pramen vody živé, to jest naučení a výstaha před cizoložstvem, a Koruna šlechtné a krásné panny Ctnosti (1581); Vrtkavé štěstí, ... druhá stránka ... slove Běh světa ... (1583); Věnik fíkový, to jest zastření aneb výmluva všelijakého opilce (1587). — Jednolistové tisky: Pro památku a ku poctivosti ... Danielovi Přelouckému ... Modlitba krále Šalomouna ... (1579); Rozjímání spasitelné ... O vinici Páně ... (1585); Krásně šedinami ozdobenému ... panu Šimonovi Podmanickému ... (1585); Příkladná historia o jednotě, lásce a svornosti ... (b. d.); Historia příkladná, kterak žádnéj člověk nemá se za příčinou přítomného štěstí a bohatství za šťastného držeti ... (b. d.); Pro památku ... Baltazarovi Pergerovi z Ebenperku ... modlitba ... (b. d.); Kratičký příklad a napomenutí, kterak máme každého času střízliví a bedliví býti ... (b. d.); Rozjímání pobožné o tom slovu sv. Pavla ... (b. d.). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček: Rukověť 1 (1875); Knihopis č. 1995–2005. ■ LITERATURA: J. Jireček: Rukověť 1 (1875); Č. Zibrť: Strahovský sborník vzácných tisků příležitostných V. D. z druhé poloviny věku 16., ČČM 1909 + Písničky ze strahovského sborníku V. D. z konce 16. stol., ČL 1909; C. Straka: Památník V. D., ČČM 1909; Č. Zibrť in Řády a práva starodávných pijanských cechů a družstev kratochvilných v zemích českých (1910); J. Kolář in Česká

zábavná próza 16. stol. a tzv. knížky lidového čtení (1960); Rukověť human. básnictví 2 (1966).

jk

Antoš **Dohnal** viz Leopold Josef **Hansmann**

František **Dohnal**

* 31. 7. 1876 *Čelčice* u Prostějova† 28. 7. 1956 *Prostějov*

Básník, esejista, literární kritik z okruhu Katolické moderny a Družiny literární a umělecké, překladatel z francouzské, německé, polské a dánské literatury, dramatik a redaktor.

Byl nejstarší z deseti dětí domkáře. V Brně studoval na nižším gymnáziu na Starém Brně (1888–92), kde na něj zapůsobil F. Bartoš, a na Prvním českém vyšším gymnáziu (mat. 1896); zde na něho měli vliv katecheta a básník V. Šťastný, historik F. Šujan a hudebník A. Vlk. Po bohosloveckých studiích v Brně (vysvěcen 1900) byl kaplanem v Nových Hvězdčích u Vyškova, od 1907 farářem v Šardčích u Kyjova; v obou působitích byl činný v katolickém politickém hnutí, v Šardčích byl starostou Orla a založil a vedl záložnu. Po těžké nemoci 1923 přeložen do Křižanovic u Bučovic, od 1937 žil na odpočinku v Prostějově, kde také zemřel a byl pohřben. — Již za gymnazijních studií získal široký literární rozhled z knihovny svého strýce V. T. Dohnala, starobrněnského augustiniána; za svých častých návštěv v klášteře se spřátelil s T. E. Šilingerem, katolickým politikem a šéfredaktorem deníku Hlas. Za bohosloveckých studií byl činný v bohoslovecké literární jednotě Růže Sušilova a v polském kroužku; teh-

dy se spřátelil s J. Demlem a K. Dostálem-Lutinovem a přidružil se k hnutí Katolické moderny. Členem Družiny literární a umělecké byl od jejího založení (1913), brzy se stal i jejím funkcionářem. Sám se pokusil sdružit katolické literáty svou revuí *Nový obzor*, která představovala spojovací článek mezi Katolickou modernou a skupinou kolem revue *Archa*.

Výchozím pocitem D. poezie, vyrůstající pod vlivem Vrchlického a francouzských dekadentů a mystiků, byla hořkost a smutek, pramenící z rozporů mezi ideály a drsnou životní skutečností (*Zklamané touhy*); ze skepse a pesimismu jej k naději pozvedala víra a pokorné oddání Kristu. Z tohoto stanoviska odmítal D. pachtění za mocí, slávou, věděním a civilizačním pokrokem, pokud není provázáno kulturou srdce (lyrickoepické vize *Fantómy*), a utvrzoval se v náboženských jistotách jako jediném zdroji klidu a štěstí (*Píseň o stříbrných mořích*, *Z mého psalteria*). D. smysl pro časové otázky se projevil jak trpkým vědomím protikladu bohatství a deštěné chudoby i odporem proti válečnému vraždění a ničení, tak oddaným soucítěním s vlastní, zkoušenou po Mnichově a za války (*Žalm českého lidu*). Výrazněji než jako tvůrce poezie, která od romantické zasněnosti a melancholie přecházela k rétoričnosti, uplatnil se D. jako přední kritik a překladatel Katolické moderny. (Vyškolic se na polské kritické literatuře.) Referoval o novinkách zvl. literatury české, polské a francouzské, v časopiseckých statích zkoumal zobrazení a pojetí Krista v moderní české literatuře, v esejích analyzoval z katolického hlediska duchovní stav Evropy 19. století a monograficky se zabýval J. Jörgensenem, B. Björnsonem a A. Mickiewiczem (v 1. sv. *Studii a profilů*). Jeho esejistiku silně ovlivnili představitelé novokřesťanského hnutí ve Francii E. Hello a L. Bloy. Překládal literaturu francouzskou (E. Hello, P. Verlaine, S. Mallarmé, M. Maeterlinck), německou (F. W. Weber) a polskou (K. Tetmajer-Przerwa aj.), především však dílo dánského spisovatele J. Jörgensena.

PSEUDONYM, ŠIFRY: František Léman; -al, F. D., Lmn. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Archa* (1914—48; 1918—19 *Problém Krista v moderní krásné literatuře*, 1920 a 1925 *Kristus v legendách moderní literatury*, 1926 *Idea mesiánská v moderní krásné literatuře*); Eva (1907—22); Hlas (Brno, 1899); Hlídka (1902—06, 1934—35); Kazatelna (1906, 1911); antologie *Květy*

poezie (1922); Lit. listy (1898—99; 1898—99 studie Adam Mickiewicz, 1899 překlad A. Lange: *Současní básníci polští*); *Máj* (1912); sb. *Matka Boží v české poezii* (1913); *Meditace* (1908—10); *Muzeum* (1897—1900); *Na hlubinu* (1931); *Náš domov* (1915—16); *Našinec* (1911); *Nový obzor* (1911—13); *Nový věk* (1908); *Nový život* (1897—1907; 1899 studie St. Mallarmé); *Obrázková revue* (1900—01); *Obzor* (1900—10); *Obzor rodinný* (1920—21); alm. *Ratolest olivová* (1917); *Soubor literárních prací a studií vztahujících se k dílu a osobě J. Vrchlického* (1942); *Kristus v poezii J. V.*; *Týn* (1917); *Vlast* (1917—18, 1933); *Záboj* (rukop. časopis, 1894—96); *Život* (1926). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: *Zklamané touhy* (BB 1917); *Studie a profily* (EE, 1. 1930, 2. 1933); *Píseň o stříbrných mořích* (BB 1936); *Fantómy* (BB 1936); *Poutníci a trosečníci Absolutna* (EE 1939); *Z mého psalteria* (BB 1939, rozšíř. vyd. 1948); *Svatý Václav* (D 1941); *Žalm českého lidu* (BB 1945). — *Překlady*: J. Jörgensen: *Obrazy římských světců* (1938) + *Svatý oheň* (1941). ■ REDIGOVAL *časopisy*: *Záboj* (rukop. studentský časopis, Brno, 1894—96); *Obzor* (1908, od č. 7 — 1910, s L. Tomáškem); *Nový obzor* (1911—13). ■

BIBLIOGRAFIE: V. Bitnar: *Bibliografie díla F. D.*, *Archa* 1936 (s životopisem, přehledem literární tvorby a soupisem literatury o autorovi). ■ LITERATURA: L. Zamykal in F. D.: *Zklamané touhy* (1917); ■ ref. *Zklamané touhy*: J. K., NL 8. 9. 1917; X. (X. Dvořák), *Týn* 1917; E. Masák, *Archa* 1918; Š. Jež: *Tři knihy katolické poezie*, *Moderní revue* 1917/18 ■; E. Masák: *Ohlas války a převratu v katolické poezii* 3, *Občanské noviny* 4. 8. 1921; V. Bitnar: F. D. padesátníkem, *Den* 29. 7. 1926 + *Literární dílo Dohnalovo*, *Den* 14. 8. 1926 + *Polští básníci v díle F. D.*, *Našinec* 1. 8. 1926 + *Na okraj D. knihy esejů*, *Našinec* 20.—25. 6., 19. 8. 1931; ■ ref. *Studie a profily* 2: V. Stupka, *LidN* 15. 7. 1933; B. S. (Slavík), *Archa* 1933; V. Bitnar: *Literární esej v díle Dohnalově*, *Den* 27. 7. 1935 ■; ■ ref. *Fantómy*, *Píseň o stříbrných mořích*: B. Slavík, *LidN* 10. 2. 1936; J. M. S. (Slavík), *Nový národ* 1936, s. 71 ■; V. Bitnar: *Šedesátiny F. D.*, *Den* 1. 8. 1936; ne (A. Novák): *Básník a kritik Katolické moderny*, *LidN* 27. 10. 1936; J. Rozmahel: *K šedesátinám P. F. D.*, *Archa* 1936; E. Masák: *Spisovatel F. D. šedesátníkem*, *Náš domov* 1936; V. Bitnar: F. D., alm. *Poselství* (1938); ■ ref. *Z mého psalteria*: B. Slavík: *K vývoji náboženské lyriky na Moravě*, *LidN* 11. 3. 1940; J. B. (Borecký), *Zvon* 1939/40 ■; O. Svozil: *Kytka k sedmdesátinám básníka a překladatele F. D.*, *Archa* 1945/46 + *Básník F. D. sedmdesátníkem*, *Svob. noviny* 31. 7. 1946 + *Básník F. D. sedmdesátníkem*, *Lid. demokracie* 30. 7. 1946; V. S. (Stratil): *V Prostějově dožil se . . .*, *Malovaný kraj* 1946; J. M. Svoboda: ref. *Žalm českého lidu*, *Archa* 1945/46; I. Bauše: *Šíp Váš na doletu*, *Archa* 1947; O. Svozil: *Úmrtí vynikajícího kněze-spisovatele, Duchovní pastýř* 1956. pp

Dokoupil

Antonín Dokoupil

* 7. 6. 1887 *Suchonice* (S.-Přestavlky) u Olomouce

† 22. 12. 1961 *Brno*

Autor dramatických, prozaických a básnických prací deziluzivního rázu, editor prvního výboru z J. Wolkra.

V Kroměříži studoval od 1898 na arcibiskupském a pak německém státním gymnáziu, po maturitě (1906) v Praze na filoz. fakultě obor čeština—němčina. Po jednoroční vojenské službě a po absolutoriu (1913) začal působit jako středoškolský profesor v Prostějově. Zde krátce učil češtině J. Wolkra, který ve svém profesoru našel obětavého rádce v životních i literárních záležitostech; tento vztah později přerostl v důvěrné přátelství (Wolker mu připsal hru *Nejvyšší oběť*, D. podstatně ovlivnil Wolkrův ideový přerod, mluvil nad jeho rakví, vydal první výbor z Wolkrovy poezie a svými radami přispěl k napsání knihy Jiří Wolker ve vzpomínkách své matky). Už v srpnu 1914 musel D. narukovat, v září 1917 byl na italské frontě zajat, brzy nato vstoupil do legií, s nimiž se 1919 vrátil do vlasti; pak ještě až do jara 1920 konal službu v čs. armádě, zčásti též na Slovensku. Poté znovu nastoupil učitelské místo v Prostějově, od 1923 učil v Brně, a to až do 1941, kdy byl předčasně penzionován.

Různorodou literární činnost A. D. stmelovala neměnná autostylizace a opakující se základní konflikt. Autostylizační postoj byl opakován pocitem sebeironické zatrpklosti, který vyvěral jak z autorovy příslušnosti ke generaci rozbité válkou, tak z jeho uměleckého outsiderství. Ústřední konflikt rostl z napětí mezi pólem ideálů a čistého citu a pólem soudobé životní praxe. Kladný pól přinášel do jeho prací lyrické zanícení, záporný pak deziluzivní a ironické zpodobování toho, co autorovi představovalo životní mizérii nejvýrazněji: vesnického mamonářství a nadto celé společenské struktury, která je plodí, dále existenční bídy inteligence a konečně vojenského a církevního stavu (militarismu a klerikalismu). Nejčastějšími hrdiny stávali se proto u D. ti, kdo na daný stav naráželi, střetávali se s ním a hynuli; konflikt ponechával autor často v rovině názorového sporu. Počátkem 20. let, po čas autorovy komunistické orientace, nabyla

D. literární činnost vysloveně satirického rázu. Jeho umělecké aspirace se projevíly nejzřetelněji v jeho dramatice, a to v kompozici hry *Klid* a v rytmické organizaci i svérázné adaptaci odysseovského motivu hry *Nausikaa*.

PSEUDONYM: A. Kavoň. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Časopis pro moderní filologii (od 1925); Lit. rozhledy (od 1925); Lumír (od 1910); Rudé právo (od 1924); Tvorba (od 1928); Var (od 1924). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie*: Mamon (D 1912); Na památku (JUDr. M. Kolečkáře) (1913); Klid (D 1916, pseud. A. Kavoň); Ze zápisků zběhových (BB b. d., 1919, pseud. A. Kavoň); Kocourkov (D b. d., 1920, pseud. A. Kavoň); Náš Mikuláš (D 1922, pseud. A. Kavoň); Moje mladá léta (PP b. d., 1929); Pohádka o smutném rytíři a horské říčce (P 1931); Nausikaa (D b. d., 1935). ■ **KORESPONDENCE**: P. Blažíček: Z korespondence Jiřího Wolkra s A. D. (z 1916—23), ČLit 1958. ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Čtení z Jiřího Wolkra (1925). ■

LITERATURA: J. W. (Wolker): ref. Ze zápisků zběhových, Prostějovský rozhled 1920, č. 27 → Průza a divadelní hry (1954); J. H. (Hora): Z nových knih, PL 6. 6. 1920; K. Sezima: ref. Pohádka o smutném rytíři a horské říčce, Lumír 1931/32; P. Blažíček: Přítel básníkův, Čs. voják 1957, č. 1; in J. Wolker: Dopisy (1984, ed. Z. Trochová).

jo

Jan Dokulil

* 13. 7. 1910 *Mastník* u Třebíče

† 1. 2. 1974 *Svitávka* u Boskovic

Lyrik z generace katolických básníků 30. let, překladatel náboženské poezie.

Původem z rolnické rodiny vzdáleně spřízněné s J. Zahradníčkem. Absolvoval klasické gymnázium v Třebíči (mat. 1929), pak studoval rok na pražské filoz. fakultě (obor angličtina—čeština), odkud přešel na katolické bohosloví do Brna (vysvěcen 1935). Jako kaplan působil v Protivanově, v Třebíči (při bazilice na Předklášteří) a v Měříně, v předvečer války se stal farářem v Uhřínově u Velkého Meziříčí. V 50. letech byl uvězněn, 1967 rehabilitován (též zásluhou přímého svědectví arm. generála L.

Svobody), před rehabilitací zaměstnán jako knihovník v Západoslováckém muzeu v Třebíči a jako archivář spotřebního družstva Jednota v Mor. Budějovicích; od ledna 1968 byl administrátorem na faře ve Svitávce.

Svémi motivy oblažujících ran, totální pomíjivosti, smrti jako cesty k věčnému životu, boží milosti stravující lidskou pýchu, svárem duše s tělem, tajemnými přípověďmi, sklony k verbalismu a oblibou abstrakce, v níž často mizí smyslový zážitek života a světa, a hlavně svým krajinným zakotvením i smírně náboženskou interpretací rodného kraje připomíná D. poezie dílo J. Zahradníčka; liší se od něho jednak církevně rigoróznějším pojetím boha a lidského údělu, jednak skromnější lyrickou intenzitou. Vrchol D. díla představuje sbírka *Lidský život*, v níž se básník v hranicích svého náboženského světového názoru vyrovnává s pohromami z let 1938–39, a to bez malomyslnosti, hrdě a v plné důvěře v budoucí vítězství rodné země; náboženské obrazy adventu, Popelce, zvěstování a ostatních událostí církevního roku nabyly zde jinotajného vlasteneckého smyslu. Vlastenecké ladění doznívalo ještě i v D. poslední sbírce. Dramatické vidění světa a života v jeho protikladech je základem D. metaforiky, která — tlumočena verši vnitřně melodickými — nevyznívá drásavě. Většinou v náboženské službě jsou D. překlady, pravidelné komentáře k nim a esejistika.

PŘÍSPĚVKY in: Akord (1939–48); Archa (1934); Čtete (1940); Lid. noviny (1933); Listy pro umění a kritiku (1936); Poezie (1932–33); Rozhledy po literatuře a umění (1936); Řád (1934–36). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie*: Křížové dni (BB 1935); Tvým slovem (BB 1937); Lidský život (BB 1940); Tváří v tvář (BB 1947). — *Překlady*: Hymny (1937, t. r. 2. vyd. s tit. Starokřesťanské hymny); J. H. Newman: Maria v litániích (1939); A. K. Emmerich: Hořké umučení Pána našeho Ježíše Krista (1948). ■ **REDIGOVAL časopis** Akord (1939–40, s M. Dvořákem, A. Vyskočillem a J. Zahradníčkem). ■ **VYDAL**: Evangelium svatého Matouše z Bible svatováclavské (1939, s A. Vykopalem). ■

LITERATURA: ■ ref. Křížové dni: J. Strakoš, Akord 1935, s. 27; A. Novák, LidN 6. 5. 1935; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 1934/35, s. 452; Nk (B. Novák), LUK 1935, s. 475; B. V. (Václavek), Index 1935, s. 113 + U Blok 1936, s. 90 ■; ■ ref. Tvým slovem: G (F. Götz), NO 28. 3. 1937; A. N. (Novák), LidN 14. a 15. 3. 1937; B. V. (Václavek), Index 1937, s. 34; J. Strnadel, Ranní noviny 8. 4. 1937; J. Chaloupecký, Čin 1937, s. 35 ■; B. Novák: Nástup J. D. (o dosavadní

tvorbě), Rozhledy po literatuře a umění 1937; J. Zahradníček: ref. Hymny, Řád 1939; ■ ref. Lidský život: B. Fučík, Akord 1939/40, s. 279; J. P. (Popelová), Nár. práce 7. 7. 1940 ■; ■ ref. Tváří v tvář: G. (F. Götz), NO 3. 8. 1947; J. Pistorius, KM 1947 ■; M. Dvořák: Gymnázium básníků, Almanach k stému výročí gymnázia v Třebíči (1971); E. J. Havlíček: Zemřel básník, Kostnické jiskry 1974, č. 8; Z. R.: Vzpomínka na básníka, Katol. noviny 1975, č. 27.

mb

Julius Dolanský

* 23. 2. 1903 *Všetuly* (Holešov-V.)

† 26. 4. 1975 *Praha*

Literární historik, slavista, bohemista a komparatista, kritik a kulturní publicista; jako historik české literatury se zabýval jednak problémy regionální literatury, jednak a zejména obrozeným písemnictvím, a to jak jeho významnými představiteli, tak jeho souvislostmi mezislovanskými.

Pův. jm. Julius Heidenreich (do 1945), pak se podepisoval též Heidenreich-Dolanský nebo Dolanský-Heidenreich. Studoval gymnázium zprvu ve Strážnici (1914–15), potom v Kroměříži (mat. 1922), 1922–27 na brněnské filoz. fakultě obory čeština, němčina a slovanské literatury (doktorát 1927 prací *Vliv Mickiewiczu na českou literaturu předbřeznovou*), 1928–30 jako stipendista v Jugoslávii na univerzitách v Bělehradě, Záhřebu a Lublani. Oženil se s dcerou spisovatele Josefa Holečka, PhDr. Jelenou H. (1899–1980), která působila jako koncertní pěvkyně, divadelní a hudební referentka a překladatelka (zejm. operních libret). 19 let učil na střední škole, nejprve na reálce v Brně (1926–28), později, s přestávkami, na reálných gymnáziích v Praze (do 1945). 1933 se habilitoval pro obor srovnávacích dějin slovanských literatur na Univerzitě Karlově, kde pak působil jako soukromý docent až do uzavření vysokých škol 1939. Za okupace byl kratší dobu vězněn v pankrácké trestnici. 1945 byl jmenován řádným profesorem pro obor jugoslávských jazyků a literatur (jako nástupce prof. M. Murka). Postupně rozšířil

své univerzitní působení i na jiné studijní a vědecké obory, zvláště na rusistiku; spolu s B. Mathesiem byl pak jejím vůdčím představitelem na pražské filozofické fakultě. 1952–63 byl ředitelem Slovanského ústavu až do jeho zrušení, 1952 byl zvolen členem korespondentem ČSAV. Od 1956 pracoval ve vedoucích funkcích v Čs. komitétu slavistů, 1963–70 byl místopředsedou Mezinárodního komitétu slavistů. Po svém odchodu z aktivní služby na univerzitě (1971) zastával až do své smrti řadu vědeckých a organizačních funkcí (mj. redaktor čas. *Slavia* a předseda Mezinárodní komise pro slavistickou literárněvědnou bibliografii). Neméně rozsáhlá a intenzivní byla i jeho činnost veřejná (mj. v *Sokole* a v ústředních politických orgánech státu) a vědecky organizační. Z jeho iniciativy bylo tradiční čs. bádání o slovanských národech rozšířeno i na jiné východoevropské národy socialistického tábora.

Konstantami vědecké práce J. D. bylo jednak spojování bohemistiky se slavistikou, jednak převažující tematické zaměření na problematiku obrození, romantismu a realismu; jen výjimečně překračoval tento časový rámec, obvykle v pracích rázu spíše popularizačního. Jako žák A. Nováka a slovanského komparatisty J. Horáka zabýval se už na brněnské univerzitě pod vlivem jejich literárněvědných koncepcí i metod studiem české literatury, od samých počátků ve vztahu k širšímu kontextu slovanskému, popřípadě mezislovanskému. Jeho vědecké prvotiny, věnované lidovým písmákům, zejména hanáckému krajanu J. T. Kuzníkovi, signalizovaly zároveň budoucí systematický zájem o lidové a demokratické složky literárního vývoje. V stěžejních dílech meziválečného období, v monografii o Mickiewiczově vlivu na českou literaturu předbřeznovou i v práci o ruských základech srbského realismu, vycházel metodologicky ze zásad tehdejší komparatistiky, již šlo především o dosvědčení vlivu, aniž by se stejným zaujetím pátrala po specifických odlišnostech, vyplývajících z rozdílného společenského a literárního kontextu i z individuálního založení studovaných zjevů. Ačkoli se D. nedokázal ubránit přeceňování úlohy vlivů, měla jeho meziválečná díla, zejména první z nich, svůj kladný smysl tím, že si za předmět studia zvolila vliv pokrokový a svým slovanstvím posilující národní charakter české obrozenské literatury. — Práce publikované v letech bezpro-

středně poválečných, vzniklé však z větší části ještě za války, svědčí o dočasném příklonu k literárněvědnému strukturalismu: z jeho hlediska podal D. v monografii o Jungmannově odkazu přehled vývoje české literární vědy, do něhož vyústilo jeho podrobné zhodnocení Jungmannova díla. V dalším poválečném období se D. pokusil přehodnotit své dosavadní principy a postupy na podkladě marxistickoleninské metodologie. Nemálo píle a pozornosti věnoval v těch letech i tomu, aby domácí vědeckou veřejnost seznámil s výsledky významných sovětských literárněvědných diskusí a přispěl k aplikaci těchto zásad v badatelské praxi literární vědy české. Snaha o důsledný příklon k marxistické metodě je charakteristická pro zevrubnou monografii o Masarykově vztahu k předrevolučnímu Rusku; v ní se D. vyrovnal v polemickém zaujetí nejenom se složitým zjevem Masarykovým, ale do značné míry i se svou vlastní názorovou minulostí. — V posledním období D. života spočívalo těžiště výzkumů v novém pohledu na problematiku RKZ. Z několikaletého úsilí vznikla série srovnávacích monografií, zabývajících se převážně prameny RKZ. Přes radikální posun v autorově světovém názoru i vědecké metodologii, jak k němu došlo během poválečných let, projevují D. poslední díla zřetelné metodologické shody s autorovými vědeckými prvotinami, a to zejména v úsilí dosvědčit určitý vliv, popřípadě nahradit dotud tradovaný vliv vlivem jiným. — Už od studentských let byl D. referentem *Lidových novin*, kam psal nejen o českých překladech ze slovanských literatur, ale i o původních novinkách.

PSEUDONYM, ŠIFRY: J. Dolský; J. D., J. Dol., J. H., jhd., jhch., J. Hch., J. H-ch. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Acta Universitatis Carolinae* (od 1964); *Bařova služba veřejnosti* (od 1926); sb. *Bulharsko v životě a práci lidu v minulosti a nyní* (1950); *Bulharsko ve výstavbě* (od 1961); *Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury* (od 1963); *Cíl* (od 1946); sb. *Co číst ze světových literatur* (1961); *Časopis Matice mor.* (od 1923); *ČNM* (od 1932); *Časopis pro moderní filologii* (od 1938); *Časopis pro slovanské jazyky, literaturu a dějiny SSSR* (od 1956); *Časopis teorie a praxe* (od 1941); *Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci* (od 1937); *Čes. literatura* (od 1962); *Čes. osvěta* (od 1948); *Čes. rodina* (od 1942); sb. *Česko-bulharské vztahy v zrcadle století* (1963); *Českosl. rusistika* (od 1957); sb. *Československé přednášky pro 4. Mezinárodní sjezd slavistů v Moskvě* (1958), *Česko-*

slovenské přednášky pro 5. Mezinárodní sjezd slavistů v Sofii (1963), Československé přednášky pro 6. Mezinárodní sjezd slavistů v Praze (1968), Československé přednášky pro 7. Mezinárodní sjezd slavistů ve Varšavě (1973); Československo-jihoslovenská revue (1930—39); sb. Československo-polské přátelství (1949); Českosl. svět (od 1963); Čes. časopis filologický (od 1943); Čes. časopis historický (od 1934); Čes. jazyk a literatura (od 1955); Čes. lid (od 1954); sb. Čeština v životě a ve škole (1947); sb. Čtvero setkání s ruským realismem (1958); sb. Dějiny a národy (1956, o čs.-maďarských vztazích); Dějiny a současnost (od 1963); Dělnická osvěta (od 1937); Div. noviny (od 1966); Dnešní Jugoslávie (od 1960); Družba (od 1965); sb. Franku Wollmanovi k 70. narozeninám (1958); Hlas revoluce (od 1948); Host do domu (od 1957); Hovory o knihách (od 1939); Impuls (od 1968); sb. In memoriam Arne Nováka (1940); sb. Jednotou Slovanstva k míru (1948); sb. Jos. Dobrovský 1753—1953 (1953); sb. K problematice realismu (1958); sb. Kniha o Praze (1960); Kojetínské hlasy (od 1925); Kolo (od 1940); Krit. měsíčník (od 1940); sb. Kultura na prahu zítřka (1946); Kult. politika (od 1946); Kult. tvorba (od 1964); Květen (od 1956); Květy (od 1951); Kytice (od 1947); sb. K. H. Mácha (1937); sb. Lev Nik. Tolstoj 1828—1910 (1960); Lid. demokracie (od 1945); Lid. kultura (od 1947); sb. Lidová tradice (1971); Lid. noviny (od 1924); sb. Literárne vzťahy Slovákov a južných Slovanov (1968); Lit. noviny (od 1952); Lit. noviny Elku (od 1946); Literatura ve škole (od 1953); Lumír (od 1935); Mladá fronta (od 1945); Morava (od 1925); sb. Morava Arne Novákovi (1941); sb. Moskva, 800 let města (1947); Nár. a Stavovské divadlo (od 1937); Nár. listy (od 1937); Nár. osvobození (od 1948); sb. Náč Majakovskij (1951); Naše Valašsko (od 1940); Naše věda (od 1936); Naše zprávy (od 1940); Nová mysl (od 1951); Nová svoboda (od 1945); Nový život (od 1949); Obrana lidu (od 1965); Ottův slovník naučný nové doby (od 1933); sb. Padesát let Městských divadel pražských (1958); sb. Památník šedesáti ročníků maturantů gymnázia Marie Kudeřkové ve Strážnici (1965); Panoráma (od 1937); Pedagog. rozhledy (od 1926); Plamen (od 1961); sb. Pocta Fr. Trávníčkovi a Fr. Wollmanovi (1948); Práce (od 1946); Práce a současnost (od 1967); Praha—Moskva (od 1937); Právo lidu (od 1946); sb. Pražská univerzita Moskevské univerzity (1955); sb. Přednášky ve 14. běhu letní školy slovanských studií v roce 1970 (1971); sb. Puškin u nás 1799—1949 (1949); sb. Ročenka Slovanského ústavu v Praze (1947); Rodiče a škola (od 1944); Rovnost (od 1960); Rudé právo (od 1956); Ruch v tělovýchově a sportu (od 1949); Ruský jazyk (od 1952); Rytmus (od 1943); Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity (od 1961); Sb. prací Emanuelu Lešehradovi (1937); Sb. ševčenkovský (1965); Slavia (1930—74); Slavica Pragensia (od 1959); sb. Slovanská družba (Třebe-

chovice p. O. 1948); sb. Slovanská filologie na Univerzitě Karlově (1968); sb. Slovanská vzájemnost 1836—1936 (1938); sb. Slovanské spisovné jazyky v době přítomné (1937); Slovanské štúdie (od 1960); Smena (od 1954); Směr (od 1948); Socialistická revue (od 1948); Sokol (od 1949); Sokolský věstník (od 1948); Sokolský vzdělávatel (od 1948); sb. Soubor literárních prací a studií vztahujících se k dílu a osobě J. Vrchlického (1942); Sovětská věda-literatura (od 1952); sb. Strážce tradice (1940); Student (od 1945); sb. Studia Balcanica Bohemoslovaca (1970); sb. Studie a vzpomínky A. Novákovi (Vyškov 1930); Svet socializmu (od 1968); Svět v obrazech (od 1956); Svob. noviny (od 1945); Svob. slovo (od 1952); Svob. zítřek (od 1946); Teorie a praxe tělesné výchovy (od 1962); Tvorba (od 1938); Učit. noviny (od 1950); sb. Účtování a výhledy (1948); Večerní Praha (od 1966); sb. Večery básníků Horácka (1941); sb. Velká říjnová socialistická revoluce (1958); sb. Verše nad melodií (1940); Věda a život (od 1955); Vědecká kniha (od 1959); Věstník Čes. akademie zemědělské (od 1943); Věstník ČSAV (od 1961); Vychovatel v Čechách a na Moravě (od 1943); Vysoká škola (od 1955); sb. Vítězství sovětské demokracie (1947); Vlasta (od 1956); sb. Z dějin literatur slovanských (1948); sb. Z doby Boženy Němcové (1945); Za socialistické Maďarsko (od 1955); Zborník filoz. fakulty Univerzity Komenského (od 1966); Zborník (pův. Sborník) Matice slovenskej (od 1935); sb. Zdeňku Nejedlému ČSAV (1953); Zeměd. zprávy (od 1940); ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Jan Tomáš Kuzník, zapomenutý básník staré Hané (1927); Vliv Mickiewiczův na českou literaturu předbřeznovou (1930); Ruské základy srbského realismu (1933); Gavlovičova „Valaská škola“ (1935); Životní dílo českého buditele Josefa V. J. Michla, u lidu Drašara (1935, s K. Stránským); Arne Novák (1940); Jungmannův odkaz (1948); Tisíc let našich styků s Polskem (1949); Alexandr Petěfi, básník maďarského lidu (1950); Tysiąc let naszych stosunków z Polską (Praha 1950); Ševčenko u nás (1951); Fr. Lad. Čelakovský 1852—1952 (1952); „Kultura“ v Titově Jugoslávii (1952, s T. Balkem a P. Ponjavičem); Veliký Říjen a česká literatura (1957); Velká říjnová socialistická revoluce v dějinách a kultuře Československa (1958); O poslání Slovanské knihovny v Praze (1958); Masaryk a Rusko předrevoluční (1959); Sovětské umění v boji za komunismus (1960); Mistři ruského realismu u nás (1960); A. P. Čechov 1860—1904 (1960); Stopami buditelů. Studie o pokrokových tradicích našeho obrození (1963); Ruští revoluční demokraté (1964); Neznámý jihoslovanský pramen Rukopisů královédvorského a zelenohorského (1968); Ohlas dvou ruských básníků v Rukopisech královédvorském a zelenohorském (1969); Karel Jaromír Erben (1970, s výborem); Záhada Ossiana v Rukopisech královédvorském a zelenohorském (1975). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Byzantinoslavica (1952—75); Českosloven-

ská rusistika (původně Sovětská věda-literatura, 1952–75); Československo-jihoslovenská revue (1935–40); Praha-Moskva (1945–50, 1958–62); Slavia (1952–75); Směr (1948); Tvorba (1948); Věda a život (1958–61); *knižnice*: Jihoslovenská knihovna (1935–36); Polská knihovna (1936–37); Knihovna Slovanského literárního klubu (1946–48); Spisy M. J. Saltykova-Ščedrina (1951–70); Spisy L. N. Tolstého (od 1954); *sborníky*: Co číst z literatur slovenských (2 sv., 1935); Strážce tradice. Arne Novákoví na památku (1940, s J. Horákem a A. Pražákem); Moskva — 800 let města 1147–1947 (1947); Puškin u nás. 1799–1949 (1949, s jinými); Prezident republiky Klement Gottwald Sokolstvu 1947–1949 (1949); Pražská univerzita Moskevské univerzitě. Sborník k výročí 1755–1955 (1955, s jinými); Co číst z literatur slovenských (1957); P. J. Šafařík 1795–1861 (1962, s jinými); Dějiny a národy. Literárněhistorické studie o čs.-maďarských vztazích (1965); Srovnatelná typologie v izučení česko-ruských literaturních vzájemností. Česko-ruské i slovensko-ruské literaturyje otnošenija, konec 18-načalo 20 vekov (1968, s jinými); Ottův slovník naučný nové doby (člen redakce 1933–41). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: T. Kuzník: Hanácké písně z časů roboty (1936); K. J. Erben: Nestorův letopis ruský (1940); J. Horák: Z dějin literatur slovenských (1948, s J. Thonem). ■

BIBLIOGRAFIE: J. F. Franěk a kol.: Bibliografie prací J. D., Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury 1963 (za léta 1923–62); red. kol.: Bibliografie prací J. D. 1962–72, Slavia 1973; L. Čuprová in Čs. práce o jazyce, dějinách a kultuře slovenských národů od r. 1760 (1972). ■ LITERATURA: K. Krejčí: Padesátiny J. D., Slovenský přehled 1953 + K padesátinám J. D., LitN 1953, č. 7; M. Wagner: Literárněvědné dílo prof. J. D., Čs. rusistika 1963; K. Krejčí: Vědecké dílo J. D., Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury 1963 + in Slovenská filologie na Univerzitě Karlově (1968); S. Wollman: J. D. sedmdesátiletý, ČLit 1973; ■ nekrology: K. Krejčí, Věstník ČSAV 1975; I. Dorovský, Universitas 1975; S. Wollman, ČLit 1976; K. Krejčí, Slavia 1976 ■; M. Řepková: ref. Záhada Ossiana v Rukopisech královédvorském a zelenohorském, ČLit 1976; K. Krejčí: Nedožitě výročí českého slavisty, Lid. demokracie 23. 2. 1978.

vk

Karla Dolénková

* 8. 6. 1895 *Praha*
† 30. 5. 1977 *Praha*

Prozaička, autorka knih pro mládež.

Roz. Procházková, provd. Dolínková; poté co se začátkem 30. let její manžel vrátil ke správnému znění svého příjmení, psala se i ona Dolénková. Vychodila Dívčí průmyslovou školu v Praze (1916) a vyučila se švadlenou a vyšíváčkou. 1917 se provdala za M. Dolínka, majitele nakladatelství Helios, 1917–22 vedla Ateliér pro vyšívky krojů. 1931 absolvovala knihovnický kurs. Po zániku manželova nakladatelství se stala módní referentkou řady listů, zároveň byla členkou redakčního kruhu Rozsévačky a přispívala do rozhlasového vysílání pro školy i pro ženy. 1934–39 byla předsedkyní Jednoty žen a dívek na Žižkově, pracovala ve Španělském výboru, Lize pro lidská práva a v Syndikátu pracujících inteligence. 1939 ji 3 měsíce věznilo gestapo. 1946–47 pracovala jako redaktorka časopisu Československá žena, odkud po těžkém onemocnění odešla do důchodu.

Psychologizujícím prózám, věnovaným problematice ženy (ať už jí je mladá studentka v knize pro mládež *Předjaří*, či stárnoucí, vnitřně rozvrácená spisovatelka v *Romanci*), jsou umělecky nadřazeny mozaikovitě obrazy prostého venkovského lidu; poklidný chod každodenního života je v nich prokládán dramatickými výjevy lidských vášní. V románu *Panenská země* z Podkarpatské Rusi 30. let přistoupil k tomu vyhraněný zřetel sociálně kritický.

PŘÍSPĚVKY in: Cesta; Čes. slovo; Českosl. žena; Hvězda; Lid. noviny; Nár. listy; Nár. osvobození; Nová doba (Plzeň; 1936 pův. znění románu *Panenská země*); Právo lidu; Rozsévačka; Rudé právo; Slovičko; Tribuna (od 1912); Škola a rodina. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Maminka Ťoktók a její děti (P pro ml., 1929, pod jm. K. Dolínková); V pasti (P 1931, pod jm. K. Dolínková); Šáňa a Rolf (P pro ml., 1933); Moje rodná (P 1942); Romance (P 1943); Kouzelné pohádky (1943); *Panenská země* (R 1946); *Předjaří* (P pro ml., 1947); Rozpustilá pohádka (1950). ■ LITERATURA: M. M. (Majerová): ref. Maminka Ťoktók a její děti, Čin 1929/30; V. Ryba: Z nové prózy (ref. V pasti), PL 28. 6. 1931; ■ ref. *Panenská země*: Z. Koňák, NO 27. 3. 1947; Hý (L. Ho-

lý), Svob. slovo 16. 4. 1947 ■; -zdk- (Z. Koňák): Dívčí románek (ref. Předjaří), NO 30. 7. 1947; F. Tenčík: Knižnice pro národní školy v SNDK (ref. Rozpustilá pohádka), Štěpnice 1950/51.

pb

Jan Dolenský

* 19. 6. 1859 *Jesenný* u Semil

† 11. 2. 1933 *Praha*

Autor popularizačních prací z přírodovědy a z historie, povídkář a překladatel z němčiny, pedagog.

Otec byl truhlářem (jako modelář pracoval v Hamrech) a chalupníkem na samotě Trojan-ka v obci Jesenný. D. navštěvoval školu ve Vysokém nad Jizerou, reálku v Mladé Boleslavi (1871–74) a učitelství ústav v Praze (mat. 1878). Jako učitel působil nejprve v Olšanech u Prahy a od 1880 na různých měšťanských školách v Praze; 1902 se stal ředitelem měšťanské školy na Novém Městě v Praze, 1921 odešel do důchodu. Odborně se zabýval otázkami výchovy mládeže, 1909 se účastnil pedagogického sjezdu v Bruselu a 1910 byl jeho péčí otevřen pedagogický ústav v Praze. Byl spoluzakladatelem Bolzanova sirotčince a literárního sdružení Dědictví Komenského, věnoval se také učňovskému školství (od 1883 působil na pokračovacích školách živnostenských a zorganizoval vzdělávací a výchovné kursy Besídky učňovské). Založil a řídil dětské časopisy (Květy mládeže, Česká mládež, Mladý Čech), přispíval do pedagogických časopisů, řídil časopis Beseda učitelská a spoluredigoval Pedagogické rozhledy.

D. literární činnost je zaměřena pedagogicky. Napsal řadu popularizačních prací z přírodních věd a z historie, mnohdy beletrizovanou formou obrázků a črt (*Přírodopisné obrázky* aj.). Výchovné cíle sledoval i při překladech a úpravách cizí literatury (např. povídek K. G. Nieritze) i ve vlastní literární práci. Zde se obracel zejména k rodnému Podkrkonoší, psal dojemné povídky ze života prostých lidí, které spojoval s naučením o síle křesťanské lásky

a obětavosti a s varováním před zhoubným morálním vlivem města (*Upomínky z cest života, Zlatá srdce*); podobné zaměření mají i D. prózy pro mládež (*Drobné obrázky, Dobroděj*).

PŘÍSPĚVKY in: Beseda učitelská (od 1880); Budečská zahrada (od 1888); Čes. mládež (od 1898); Jarý věk (od 1883); Květy mládeže (od 1895); Malý čtenář (od 1885); Mládí; Mladý Čech (od 1900); Nár. listy (od 1902); Pedag. rozhledy (od 1888); Zábavné listy (od 1879). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Upomínky z cest života (PP 1880); Zlatá srdce (P 1884); Přírodopisné obrázky (1886, s B. Paterou); Z přírody (PP 1889); Z našich i cizích krajův (PP 1894); Drobné obrázky (PP 1897); Dobroděj (P 1897); Doma i v cizině (PP 1899); Obrazy z dávnověku (PP 1922). — *Upravené překlady*: Čarovné zjevy. Výbor Anderse- nových báchovek a povídek pro mládež (1897, podle P. Arndta); Princ Louskáček (1884, podle E. T. A. Hoffmanna); Chudý pianista, Pod ochranou Nejvyššího (b. d., podle K. G. Nieritze); Každý je svého štěstí strůjcem, Přítel v nouzi (b. d., podle K. G. Nieritze). — *Ostatní práce*: Metodické výklady (5 sv., 1884–93, s B. Paterou); Obrázkové dějiny národu českého (1892–3, s A. Rezkem; 5. upr. vyd. 1902, s J. Kosinou; 7. přeprac. vyd. 1923–24, s J. Kosinou); Dějiny národu českého (1893, s A. Rezkem; 2. vyd. 1905, zrevid. a rozšíř. J. Kosina); Tisíc slov z českých dějin (1896); Průvodce četby mládeže (1897); Praha ve své slávě a utrpení (1903; 3. dopln. vyd. 1935–36, s jinými); Ilustrovaný průvodce královskou Prahou (1912). Mimoto učebnice dějepisu pro měšťanské školy (1907, 1910) a metodické příručky z oboru přírodopisného, zeměpisného aj. ■ REDIGOVAL *periodika*: Beseda učitelská (1889–1914); Květy mládeže (1895–98), Čes. mládež (1898–99), Mladý Čech (1900–02), Pedag. rozhledy (1888–1932, s jinými). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL *sborníky*: Sedmikrásy (pro ml., b. d., 1892); Hvězdičky (pro ml., b. d., 1893); Jitřenka (pro ml., b. d., 1893); Kytice slovenských bájí (1895, z původ. sb. A. N. Afanasjeva, K. J. Erbeny, V. S. Karadžiče, B. Němcové aj.); Poupátka (b. d., 1897, vyprávění podle kn. Światelka); Lístky a poupata (pro ml., 1898). ■

LITERATURA: K. Herfort: J. D., zakladatel čs. pedagogického ústavu v Praze (1929). ■ V. Mikolášek: ref. Zlatá srdce, *Vlast* 1884/85; J. F. Vrba (F. Dlouhý): ref. Obrázkové dějiny národu českého, *Lit. listy* 1891/92 + ref. Doma i v cizině, *Lit. listy* 1898/99; P. (P. Papáček): České spisy (ref. Obrázkové dějiny národu českého), *NL* 17. 5. 1902; ■ ref. Praha ve slávě a utrpení, 1. a 3. vyd.: H. C. (Cyriak): *Ilustrovaná díla, Moderní revue* 1902/03; F. X. Harlas: *Ilustrované spisy, Osvěta* 1903; M. Majerová: *Letošní knihy pro děti, LidN* 21. 12. 1935 ■; Mdk: *Historik* J. D. sedmdesátníkem, *Lit. rozhledy* 1928/29; V. F. S. (Suk): J. D., Úhor 1929; ■ nekrolo-

gy: an., Zvon 1932/33; od, LidN 13. 2. 1933; V. F. S. (Suk), Úhor 1933 ■.

et

Jaromír Doležal

* 17. 8. 1883 *Hostákov* (Vladislav-H.) u Třebíče
† 19. 10. 1965 *Praha*

Literární historik a kritik se zaměřením na slavistickou problematiku, překladatel z ruštiny, polštiny, srbštiny a němčiny, kulturní a politický publicista.

Podepisoval se též Jaromír K. Doležal. Syn učitele; po gymnazijních studiích v Třebíči a Pelhřimově (mat. 1903) začal studovat klasickou filologii v Praze. 1904 studia přerušil, ve Vídni přijal místo knihovníka na ministerstvu obchodu a 1914–18 místo úředníka v centrální evidenci zajatců, přitom na filoz. fakultě vystudoval slavistiku (doktorát 1919); žák V. Jagiče a J. Karáska. Stal se aktivní osobností kulturního života české menšiny ve Vídni, stýkal se mj. s J. S. Macharem, H. Malířovou a I. Olbrachtem. 1918 byl jmenován legačním tajemníkem na čs. zastupitelském úřadě ve Vídni, dále postupně zastával funkci čs. konzula ve Vídni (1919–23 a 1924–29), v jugoslávském Splitu (1923–24) a polské Poznani (1931–35). 1929–31 a 1935–39 působil v Praze na ministerstvu zahraničních věcí. Po 15. březnu 1939 byl na vlastní žádost penzionován a věnoval se literární práci (z blízkého styku s přírodou čerpal pro své lovecké povídky a rozhlasové fejetony ze života zvířat). Byl pohřben v Náměšti n. Oslavou.

D. se po léta zajímal o aktuální dění v životě slovanských národů a v oboru slavistiky pracoval s širším zřetelem kulturněpolitickým i propagačním. Publikoval množství článků nejen o literatuře, ale i o politických a hospodářských poměrech zemí, které poznal z vlastních cest (Lužice, Polsko, Chorvatsko, Dalmácie, Černá Hora); větší literárněhistorické studie věnoval A. P. Čechovovi, L. N. Tolstému, M. A. Bakuninovi a I. F. Naživinovi, z českých autorů Havlíčkovi, Krásnohorské a Macharo-

vi. Knižní monografie o J. Karáskovi podrobně informuje o životě českých krajanů ve Vídni. Jako překladatel se věnoval povídkové tvorbě A. P. Čechova, M. Gorkého, L. N. Andrejeva, V. M. Garšina, A. T. Averčenko, I. F. Naživina aj., z polštiny přeložil přírodní prózy W. Puchalského, dále H. Sienkiewiczze, G. Zapolskou, K. Przerwu-Tetmajera, ze srbštiny S. Čoroviče, A. Šantiče, J. Kapiče. Je také autorem četných biografických a bibliografických prací o T. G. Masarykovi.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Cyrill Pavlíček, dr. Cyril Pavlíček, ing. Roman Pistorius, Jaromír Kyrilovič Pojezdny, Jaromír Pojezný, J. K. Pojezdny, K. Polesný, Jurin, Muratov, pius, Pokoj, Razumnik, Strejc z Pyšel; d., djđ, dr. CP, dr. D., Dr. J. D., drđj, ing. RP, Ja., J. D., JEP, jkp, JKP, J. P., KP, p., P., -Poj., SG. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach Akademického spolku ve Vídni. 1868–1908 (Viedeň 1909); Besedy Času (od 1908); Čas; Čes. osvĕta (1913 Kulturní pomĕry v české Vídni); Čes. ilustrované noviny; Českosl. jihoslovanská revue; Čes. lid (1954); Čes. svĕt (od 1909); Čin (od 1930); Dĕlnické listy a jejich příl. Besídky; Dĕlo (ref. o vídeňských výstavách); Divadlo; Hlas revoluce; Hlasy ze západní Moravy; Hudební rozhledy; Lid. demokracie; Lid. noviny (od 1904); Masarykovou stopou; Masarykův almanach (Viedeň, 1925); Mor. slez. revue (od 1907; red. slovanské rubriky); Nár. listy; Nár. osvobození; Obrana lidu; Ottův Vídeňský nár. kalendář; Pestřý týden; Pozor (Olomouc); Práce; Přehled (od 1908); Slovanský přehled (od 1908); Sobota (1930); Stopa; Stráž myslivosti; Svĕt sovĕtů; Svoboda (Kladno); Svobodné slovo; Svobodný zítĕk (od 1947); Tribuna; Vídeňské listy; Vídeňský deník a jeho příl. Beseda (1907–38; 1908 román Boj o život); sb. Vůdce generací (1931, Masarykovy boje z Aehrenthalem); Výtvarná práce; Zahraniční politika (1930 Osmdesátiny T. G. Masaryka v čs. knižní produkci, 1937 pod pseud. J. K. Pojezdny Polské protiĕeské pamflety v r. 1936). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Ivan Fedoroviĕ Naživin (Viedeň 1908); Úvod k dílu Ant. P. Čechova (Viedeň 1912, pseud. J. K. Pojezdny); K osmdesátinám dra Vatroslava Jagiče (Viedeň 1918, pseud. J. K. Pojezdny); Dr. Josef Karásek. Kus života z české Vídne (Viedeň 1926). — *Překlady*: L. von Wolfring: Co jest ochrana dětí (Viedeň 1905); M. Gorkij: Tři interview (Viedeň 1906); D. N. Vergun: Německý Drang nach Osten v číslech a skutcích (1906); I. F. Naživin: Před svítáním (1907) + V blázinci (1910) + Mene... Tekel... Fares (1913, s V. Čeňkem) + Rudá mlha na Rusi. Nové ruské povídky (1923); G. Zapolska: Morálka paní Dulské (1910); S. Čoroviĕ: Ve chvílích klidu (výbor, 1911) + O lásce a životĕ v Hercegovinĕ (výbor, 1913); A. P. Čechov: Drama na lovu (1912) + Z mladých let (výbor, 2 sv., 1923, 1925); F. Salten:

Bambi (1928); W. Puchalski: Nekrvavé lovy (1954) + Ostrov kormoránů (1957) + V kraji labutí (1958) + Sněžnou stopou (1965). — *Ostatní práce*: Němci zmařený zájezd sokolské župy dolnorakouské do Znojma (Videň 1919); Masarykova cesta životem (2 sv., 1920, 1921); 80 let T. G. Masaryka (1929; rozšíř. vyd. 1931 s tit. Masaryk osmdesátiletý); Masaryk v cizích literaturách (bibliografie, 1930); Ohlasy Masarykových osmdesátin (bibliografie, 1931); Pani Masarykowa. Kobiety czeskie (Poznaň 1934); T. G. Masaryk. Soupis tisků v cizích jazycích (1938); TGM. Památky života a díla (1948, s. O. Ostrčillem). ■ REDIGOVAL *almanachy*: Almanach Akademického spolku ve Vídni. 1868—1908 (Videň 1909, s jinými), Masarykův almanach (Videň 1925, s jinými); *ročenku*: Ročenka Vídeňské matice za rok 1913. J. S. Macharovi (Videň 1914, s F. Váhalou). ■

LITERATURA: M. Hýsek: ref. K osmdesátinám dra Vatroslava Jagiče, Naše věda 1919/20; ■ ref. Masarykova cesta životem: A. N. (Novák), Venkov 9. 3. 1920; us. (Junius, tj. A. A. Hoch), Kmen 1920/21; F. V. Krejčí, PL 6. 7. 1921 ■; ■ ref. Dr. Josef Karásek: A. N. (Novák), LidN 29. 8. 1926; drb. (J. Borecký), Zvon 1926/27; J. Kabelík, ČMM 1927, s. 356; A. Pražák, Naše věda 1927/28 ■; Z. Nejedlý in T. G. Masaryk 1 (1930); V. Cháb: Slavista J. K. Pojezdny — dr. J. D., Slovanský přehled 1948, s. 464; Sv.: 65 let dr. J. D., Práce 17. 8. 1948; (vbk) (V. Běhounek): Nezahálající osmdesátník, Práce 17. 8. 1963; V. Vlašínová: Z galerie našich slavistů, Ruský jazyk 1967/68.

et, šv

Jan Dolina

* 24. 8. 1909 *Obratany* (Obrataň) u Tábora

Autor veršů, loutkových a rozhlasových her, dramatizací cizích látek, překladatel sovětské poezie; převážná část těchto prací je určena mládeži.

Pův. jm. František Taubitz. Otec byl přednostou stanice. D. vychodil měšťanku a dvouletou kupeckou školu v Praze-Karlíně, zároveň pracoval jako praktikant u firmy na kosmetické přípravky. 1929 nastoupil jako vedoucí reklamy a propagace v Ottově nakladatelství. 1930—32 pracoval v nakladatelství Jana Svátka, od 1932 jako úředník Rudých odborů, od 1934 v administraci Rudého práva. Po zákazu vydávání Rudého práva odešel za prací do Německa, pro sabotážní činnost byl několikrát vyslýchán gestapem a 1944 po dohodě s ředitelem umístěn v ústavu pro choromyslné v Praze-Bohnicích. Od května 1945 pracoval znovu v Rudém právu, odkud byl vyslán řídit nakladatelství Beaufort, 1948 přešel do loutkářské prodejny Umění lidu, 1949 nastoupil jako vedoucí propagace a reklamy v SNDK, 1950 v nakladatelství Práce a poté v Armádní loutkové scéně jako dramaturg. 1952—59 působil jako historiograf v ČKD Sokolovo, po odchodu ze závodu pracoval převážně manuálně.

Literární činnost začal J. D. v 30. letech básněmi pro dospělé i pro mládež, jež charakterizuje sevřenost a pádný rytmus. Po osvobození vydal řadu překladů a úprav ze sovětské poezie, pro své hry (též loutkové) adaptoval množství cizích námětů. V pracích pro mládež byl jeho hlavním inspirátorem K. I. Čukovskij. D. je rovněž autorem rozhlasových her.

PSEUDONYM: Vavřinec (čas. Sokolovák). ■ PŘÍSPĚVKY in: Haló noviny; Lid. noviny; Maják; Matěřdouska; Nár. politika; Pionýrské noviny; Rozséváčka; Rudé právo (od 1933); Sokolovák; Svět práce; Svět sovětů; Štafeta; Tramp; Trn; Tvorba (od 1933); Universum; Zvon. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Pět cípů (BB 1935); Holahej (BB pro ml., 1935, změn. vyd. 1947); Songy (BB 1937); Kronika (B 1945); Lenivá Fedora (D pro ml., 1946, i prem., podle K. Čukovského); Studánka (D pro ml., 1951, podle O. Sekory); Švec a kalif (D pro ml., 1952); Petrohradský lichvář (D 1952, podle N. A. Někrasova); Strýčinkův sen (D 1953, podle F. M. Dostojevského); O hloupém lvu a chytrém zajíci (D pro ml., 1953); 220 lští

Josef Doležálek

* 1817 *Žiželice* u Chlumce nad Cidlinou
† 1849 *Žiželice*

Básník samouk z 2. čtvrtiny 19. století.

Povoláním kořenář. Zemřel na cholera.

Autor početné nepublikované básnické tvorby. Pod vlivem Kollárový Slávy dcery a dobové obliby sonetu psal většinu básní formou znělky. Je to převážně přírodní a milostná lyrika, vyjadřující smutek, bolestnou touhu, tajemné tušení.

LITERATURA: A. Waldau in Böhmsche Naturdichter (1860; obs. i překl. D. básní do něm.).

mo

Dolina

(D pro ml., 1953); O statečném kuřátku Mosika-sika (D pro ml., 1954); Ják se Bucciuolo učil milostnému umění (D 1956, podle G. del Pecorone); Devět pohádek pro dospělé (D 1956); Altajská pohádka o chudém Jalanašovi (D pro ml., 1956); Aucassin a Nicoletta (D 1963, na téma starofranc. skladby); Petr táhne za chlebem (D pro ml., b. d., prem. 1949); Princezna Zlatovláska (D pro ml., b. d.). — *Překlady*: Ruská lidová říkadla (1945, s N. Michalíčkovou); Zelená ratolest (výbor ze sovětské poezie pro ml., 1947); S. J. Maršak: O domečku na kopečku (1950, se S. Karenovou); K. I. Čukovskij: Muška zlatouška (1950, s T. Haškovou) + Voda, mýdlo, umyvadlo (1950, s T. Haškovou) + Všechno naruby (1950, s T. Haškovou); E. Trutněva: Vítězství (1950, se S. Karenovou). ■ USPOŘÁDAL: Abeceda humoru (1972). ■

LITERATURA: A. Černík: Malé básnické kořisti (ref. Pět cípů), Čin 1936; B. Tomíček: ref. Pět cípů, Holahej, Rozhledy 1936, s. 100; ■ ref. Songy: V. Černý, LidN 24. 5. 1937; V. Tichý, PL 25. 6. 1937 ■; fb (F. Bárta): ref. Kronika, Lid. kultura 1945, č. 14; H. Budínová: ref. Lenivá Fedora, Kult. politika 1946/47, č. 7; F. D. Bulánek: ref. Holahej, Zeměd. noviny 24. 7. 1948; ■ ref. Petr táhne za chlebem: O. Kryštofek, Štěpnice 1948/49; bs (B. Slavík), Lid. demokracie 26. 3. 1949 ■; J. Jaroš: ref. Švec a kalif, Čs. loutkář 1959.

ah

Karla **Dolínková** viz Karla **Dolénková**

Karel **Domin** viz in Jiří Václav **Daneš**

Karel **Domorázek**

* 28. 1. 1875 *Tábor*

† 27. 6. 1943 *Praha*

Autor subjektivní lyriky, satirických i reflexivních scén, monologů a účelových, Tyršovou ideou inspirovaných básní, próz a textů ke sletovým scénám; výtvarný referent.

Narodil se v rodině gymnazijního profesora. Po střední škole v Praze na Vinohradech studoval dějiny umění na univerzitách v Praze, Mnichově, Hamburku, Berlíně a v Kodani. 1899 nastoupil na zemské finanční ředitelství v Praze jako koncipista. 1901—05 působil jako umělecký referent v Rozhledech, 1905—08 vedl umělecký referát v Národní politice. Na začátku století se jako autor i jako organizátor podílel na aktivitě Mladého sdružení na Vinohradech, které pořádalo společenské večery s uměleckým programem. Vedle toho se od 1909 věnoval i práci v Sokole. Byl předsedou vzdělávacího odboru vinohradské jednoty, pracoval i v žižkovském Sokole, ve středočeské župě a v předsednictvu Čes. obce sokolské. Po světové válce byl jmenován prezidentem finančního ředitelství v Košicích a posléze vládním radou na pražském ředitelství. 1925—31 spolupracoval s K. Novákem na bibliofilské edici Tyršův odkaz. Byl pohřben na Vinohradském hřbitově.

Studium dějin umění vedlo D. k činnosti na poli výtvarné kritiky; byl autorem několika menších monografií (*M. Aleš aj.*), studií ve výstavních katalogích, pořadatelem výstav i sběratelem uměleckých plakátů, grafiky apod. Do literatury vstoupil satirickými aktovkami psanými pro Mladé sdružení (*Protest pomníků*) a pro Klub za starou Prahu (*Dobojováno!*), v nichž formou rozhovorů soch a památek nabádal k péči o kulturní vzhled Prahy a bojoval proti bezhlavé modernizaci města. Pro potřeby sokolského hnutí začal psát i příležitostné rétorické verše poučené symbolismem, v nichž se občas vyskytuje jinotajný protirakouský podtext: byly zpravidla určeny k jubileím Sokola a jeho jednot nebo k úmrtí sokolských pracovníků, dále šlo o texty k písním a zejména ke sletovým scénám (*Maratón, Pád tyrana, Tyršův sen aj.*). Nechybějí ani humoristické a satirické verše do šibřinkových listů, výchovné scénky s obecnou kulturněhistorickou tematikou a prozaické práce vracející se k počátkům Sokola. Vyrcholením této činnosti se staly *Sokolské pohádky*, vznikající v letech před první světovou válkou, v nichž je v alegorických obrazech ukryta idea silného, svobodného národa; jinotaj však ztrácí na účinnosti v abstraktních apelech ke svornosti, statečnosti a síle. Ve sbírce reflexivních veršů *Na jiné struně* se D. představil i jako lyrik nevázaný účelem. Inspirace březinovským symbolis-

mem se tu uplatnila sice konvenční gestací subjektivně reflexivního žánru, zároveň však s nezbytnou mírou vkusu, a to jak v životních konfesích a smyslových milostných verších, tak v přírodní náladové lyrice. D. vydal též obdivnou monografii *O Janu Herbenovi*, v níž spojil věcné údaje s osobními vzpomínkami.

PSEUDONYMY: Bratr Ruch (Sokolské pohádky), K. D. Mráz. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čin (od 1914); Nár. politika (od 1905); Pedagog. rozhledy (od 1909); Pokroková revue (od 1908); Rozhledy (od 1901); Sokol (od 1915); Sokolské besedy (od 1909); Umělecký hlas (od 1903); Věstník sokolský (od 1910). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Starý pán, Tyršův vrstevník (scénický monolog, 1909, přeprac. vyd. 1930 s tit. Starý pán, pamětník Tyrše); Tyrš (D 1910, přeprac. vyd. 1931 s tit. Tři vzpomínkové scény); Idea sokolského Maratónu (texty zpěvů pro sletové scény, 1912); Sokolské pohádky (1912, přeprac. a dopln. vyd. 1928); Pád tyrana (B k tělových. vystoupení, 1926); Na jiné struně (BB b. d., 1932); O Janu Herbenovi (1938). — *Překlad*: Essad Bej: Mohamed, život proroka (1935, s M. Renčovou). — *Ostatní práce*: Otakar Lebeda (1901); M. Aleš (1902); Vari! — Sokolská odvaha (1913, s K. Hellerem a K. Vaníčkem); Sokolstvo (b. d., 1914); Dr. Miroslav Tyrš (1918); Sokolství Ed. Grégra (1927). — *Výbor*: Výbor z prací 1, Verše a scény (1932). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: M. Tyrš: Náš úkol, směr a cíl (1918) + Hod olympický (1925) + Tělocvik v ohledu estetickém (1926) + Uvítání v kruh sokolský (1927). ■

LITERATURA: K. Sezima: ref. Sokolské pohádky, Lumír 1929/30 + Výbor z prací, Lumír 1932/33 + Z literatury překladové, Lumír 1934/35 + Essada Beje Mohamed..., Lumír 1934/35; J. R. Vávra: ref. Essad Bej, Mohamed..., Magazín DP 1935; V. T. (Tichý): ref. O Janu Herbenovi, Dělnická osvěta 1938; J. Růžička: In memoriam, LidN 23. 5. 1938; J. Nováček: Osobní zprávy, Marginálie 1943.

zp

Vladimír Donát

* 8. 2. 1903 Praha

† 16. 3. 1943 Praha

Prozaik, písničkář též pro mládež, autor akcentující mravní hledisko.

VI. jm. Vladimír Motyčka. Pocházel z chudé rodiny, záhy ztratil otce. Vyučil se fotografem a pracoval v Praze jako retušér. Po návratu z léčení plicní choroby v Prosečnici (na Sázavě) v polovině 20. let se intenzivně věnoval sebevzdělání, též v kurzech Dělnické akademie. 1931 složil maturitní zkoušku na reálce, absolvoval knihovnickou školu (1935) a Živnostenskou školu a zároveň studoval na pražské univerzitě přírodní vědy (6 semestrů, do 1936). Potom cestoval několik měsíců po jižní Evropě. Po návratu (1937) se stal knihovníkem Městské knihovny v Praze, a to zprvu v holešovické, od 1938 ve vysočanské pobočce. Na sklonku 1941 se oženil s dívkou židovského původu, proto byl propuštěn ze zaměstnání. Krátce pracoval jako nakladatelský úředník, potom byl spisovatelem z povolání. Zemřel na selhání srdeční činnosti.

Zpočátku se D. věnoval tvorbě pro mládež. Charakterizují ji náměty z historie nebo rytířského dávnověku (podle Wolframa z Eschenbachu zpracoval příběh Parsifalův), dobrodružnost a nevtíravá didaktičnost při akcentování kladných mravních vlastností hrdinů. Volnou předlohou pro groteskní román *Člověk je živ ze vzduchu* stal se mu svérázný život pražského básníka a bohéma S. Mráze. Posmrtně vydaná próza, evokující mj. D. cestovní zážitky z jihu, je postavena na konfrontaci pohledů obou protagonistů: vypráví romantický příběh o ztroskotání milostného snu mladého muže, který utekl s vdanou ženou. Pro D. tvorbu je typická snaha po vypravěčské a stylové úrovni, po vystižení postav jazykem a po morálním vyznění příběhů. Časopisecky tiskl překlady francouzské a španělské poezie (F. Gregh, R. Alberti, J. R. Jiménez) i vlastní lyriku.

PSEUDONYM: Vladimír Vidal (Kuncířovy noviny, Poezie, Příloha Akordu). ■ PŘÍSPĚVKY in: Akord; Filozof. revue; Kuncířovy noviny (1930); Kvart; Lid. noviny; Lumír; Poezie; Rozhledy. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Zrádný nápoj (R pro ml., 1941); Parsifal (R pro ml., 1942, podle Wolframa z Eschenbachu); Člověk je živ ze vzduchu (R 1943); — posmrtně: Jen krok do nebe (R 1944). ■

LITERATURA: od: V. D. zemřel, LidN 18. 3. 1943; M. Dudek: Anachron Vladimír Motyčka Donát, in V. D.: Člověk je živ ze vzduchu (1945); P. Eisner: Bohatýr Volod'ja, Kult. politika 1945/46, č. 22.

sb

z **Donína**

Bedřich z **Donína**

* asi 1574

† 1634

Autor cestopisu po evropských zemích.

Psal se též Fridrich z D. Syn Václava z D. a Elišky Bezdružické z Kolovrat, pocházel z újezdské větve (Újezd u Smečna) starobylé panské rodiny české. Byl z deseti dětí; jeho bratři Vladislav a Ota, kteří zůstali evangelíky a účastnili se českého povstání proti Habsburkům, odešli po Bílé hoře do exilu. D. byl značně vzdělán. S bratrem Janem Vladislavem se dal 1587 zapsat na pražskou jezuitskou univerzitu; oba byli pak otcem posláni do Vídně ke dvoru (1588–1591), odkud cestovali do Uher a 1592 po Bavorsku. 1592–93 studovali na ingolstadtské jezuitské univerzitě. Provázeli učeným jezuitou P. Velcursiem (který pocházel patrně z Lemberka, z donínovské severní větve, a byl nejspíše vychovatelem obou bratří) vydali se na cestu do Itálie, z níž se vrátili do Prahy v prosinci 1594 (na zpáteční cestě Jan Vladislav ve Florencii zemřel). 1595 cestoval D. krátce po Moravě. 1602 se bohatě oženil s dcerou katolického pána Jaroslava Bořity z Martinic; po tříletém manželství ovdověl. V listopadu 1607 znovu s Velcursiem cestoval, putoval do italského Loreta, navštívil také Řím a vrátil se v květnu 1608. Téhož roku se stal zemským soudcem a císařským radou. Zadlužen cestami i tím, že ochotně půjčoval králi Rudolfovi a Matyášovi a že podporoval jezuity, musel prodat své sídlo a vstoupil do dvorské služby (1611–18 byl radou krále Matyáše a přisedícím zemského soudu, 1627 relátorem při zemských deskách). Císařská komora otálala se splacením dluhů, ba ani nevyhověla D., už na smrt nemocnému, když žádal o finanční výpomoc. Zemřel v chudobě a téměř opuštěn.

Poznatky ze svých cest vložil D. do cestopisu rozděleného do čtyř dílů podle oblastí, kterými projel. První líčí cestu do Rakous a Uher až k turecké hranici, druhá se týká Bavorska, třetí popisuje putování Švábskem do Itálie, poslední je věnována loretánské pouti, popisu Itálie a Neapolského království. Z některých cest podniknutých s D. napsal latinsky vzpomínky také Velcursius (*Itineris Italici... rerumque in eo memorabilium... narratio...*, 1610; dochováno jen rukopisně), který však

věnoval nejvíce místa sakrálním záležitostem. D. český spis je rozmanitější, ukazuje autorovo vzdělání, jeho bystrost, kritičnost i praktičnost a vypravěčské umění. Vrcholí jím řada renesančních cestopisů. Zvláštní hodnotu má i tím, že se zabývá evropskými zeměmi a že je bohatě doprovázen ilustracemi, na něž autor v textu odkazuje.

RUKOPISNĚ: Vypsání cesty z Prahy do zemi vlas-ké (pozdější nápis na hřbetě vazby, titulní list se nedochoval). ■ **EDICE:** Cestopis B. z D. (1940, ed. A. Grund). — *Ukázky:* Cestování Fridricha z D. (ed. J. Jungmann), ČČM 1843; Cesty B. z D. (ed. asi F. B. Mikovec), Lumír 1858; in V. Bitnar: Zrození barokového básníka (1940); in J. Kuský: Čeští cestovatelé 1 (1961). ■

LITERATURA: J. Jungmann: Cestování Fridricha z D., ČČM 1843; an. (asi F. B. Mikovec): Cesty B. z D., Lumír 1858; J. Jireček: Rukověť 1 (1875); A. Sedláček in Hradý, zámky a tvrze Království českého 8 (1891); Z. Winter in O životě na vysokých školách pražských knihy dvojce (1899); K. Hrdina: Studenti z českých zemí na vysokých školách v cizině, Věstník ČAVU 1919/20; A. Grund in Cestopis B. z D. (1940); J. Kuský: Pouti dávno umíněné a vinšované, Čeští cestovatelé 1 (1961); in Dějiny Plzně (Plzeň 1965); viz též **EDICE**.

zdt

Václav Žízala **Donovský** viz Václav **Žízala Donovský**

Gustav Dörfel

* 24. 6. 1855 *Praha*

† 18. 6. 1902 *Praha*

Básník z ruchovské generace, autor lyrických i epických veršů a překladatel.

Studoval v Praze reálku a na německé technice chemii. Studia opustil a odešel do Skotska na New College v Edinburghu (1877—80), kde poslouchal protestantské bohosloví. Ani tato studia nedokončil a po návratu do vlasti pracoval pak jako novinářský korektor v Národní politice a učitel angličtiny. Před pobytem ve Skotsku překládal především české básníky do němčiny (V. Hálek, A. Heyduk, J. Neruda, J. Vrchlický), později vynikl zejména jako překladatel anglické literatury (T. B. Aldridge, T. Archer, E. Bellamy, W. W. Collins, Ch. Dickens, R. Kipling, J. Payne, W. Shakespeare, Mark Twain aj.). Pro Národní divadlo upravil Shakespearovy hry Koriolán, Jindřich IV., Pohádka zimního večera. Působil také jako redaktor evangelického zábavně výchovného časopisu Česká rodina a vydával sborník Vánoční album. Byl spolupracovníkem Ottova slovníku naučného.

D. debutoval sbírkou převážně milostné lyriky zasazené do romantické historické kulisy starého hradu (*Na Křivoklátě*). Rytmicky prostá písňová forma, výraz ideálního citu i obraz přírody připomínají poezii V. Hálova. Z Hálova i Erbenova a Heydukova vzoru zjevně vychází pozdější D. epika s rozmanitými látkami historickými i současnými (*Balady starší i nové, Miscelley*); trpí však rozvleklostí a není s to účinněji vyjádřit ani lidská dramata, ani význam historických dějů (husitství) a velikost demokratických ideálů, jež básník vyznává.

PSEUDONYMY: Fr. L. Kozák, Skalecký. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (1902); sb. Biblí k svobodě (1881, 1883); Budečská zahrada (od 1872); Čes. politika; Čes. rodina (od 1879); Čes. student (1869); Hlas národa (od 1886); Hostinský kalendář (1881); Koleda (od 1877); Květy (od 1871); Lumír (od 1873); Obrazy života (od 1872); Politik (od 1881); alm. Ruch 3 (1873); Ruch (od 1884); alm. Souzvuk (1874); Světozor (od 1871); Zlatá Praha (od 1891). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Na Křivoklátě (BB 1874); Stavme školy! Píseň českých zedníků (B 1881); Balady starší i nové (BB b. d., 1896); Miscelley (BB b. d., 1901). — *Překlady*: V. Hálek: Abendslieder (Lipsko 1874, 1876); Ch. Dickens: Cvrček na krbu (1885); W. W. Collins: Slepá láska (1890); H. M. Stanley: V nejméně Africe (1890—91, s P. Sobotkou a E. Krásnohorskou); J. M. Jephson: Emin paša (1890—91); M. E. Braddon: Had na prsou (1891); T. Moore: Irská melodie (1898). ■ SCÉNICKY. *Překlad*: A. W. Pine-ro: Policejní soudce (1890). ■ KORESPONDENCE: Oslava českého jména ve Skotsku (R. Pokornému z 1878), NL 13. 5. 1878. ■ REDIGOVAL *časopis*:

Česká rodina (1879—82); *sborník*: Vánoční album (1882, 1884). ■

LITERATURA: ■ ref. Na Křivoklátě: J. Neruda, NL 8. 10. 1874 (Goll a D.) → Literatura 2 (1961); F. Zákřejs, Osvěta 1874 (též o překl. V. Hálek: Abendslieder); E. Krásnohorská: Obraz novějšího básnictví českého, ČČM 1877 → Výbor z díla 2 (1956) ■; ■ ref. Balady starší i nové: J. Karásek, Lit. listy 1896/97 + Niva 1897; -k, Lumír 1896/97; KJ (F. V. Krejčí), Rozhledy 1896/97 ■; -L-: Literatura (ref. Miscelley), Zvon 1900/01; ■ nekrology: Obzor literární a umělecký 1902; F. V. Vykoukal, Osvěta 1902; R., Čes. revue 1901/02; -e, Zvon 1901/02; Zlatá Praha 1901/02; NL 19. 6. 1902; PL 19. 6. 1902 ■; J. B. Čapek: Sté výročí narození G. D., Kostnické jiskry 14. 7. 1955.

mř

Karel Doskočil

* 16. 7. 1908 *Olešnice* u Boskovic

† 4. 2. 1962 *Praha*

Historik a archivář; básník, literární historik, editor a překladatel latinských děl starší literatury; patřil k okruhu katolických spisovatelů.

Syn krejčího, vystudoval reál. gymnázium ve Znojmě (mat. 1927) a filoz. fakultu UK v Praze (obory dějepis, filozofie, zeměpis; abs. 1933, doktorát 1934 u J. Pekaře prací *Výklad Kristiána a Kosmy*). 1930 složil vyšší zkoušku knihovnickou, 1937 státní zkoušku na Státní archivní škole. 1932—35 (s přerušením čtrnáctiměsíční vojenskou službou 1933—34) pracoval v Praze v Archivu pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, pak byl pomocnou vědeckou silou v Archivu země české, v němž se stal koncem 1938 stálým pracovníkem a dosáhl posléze hodnosti zemského archivního rady. Jeho archivní práce byla 1938 přerušena dvouměsíční epizodou na státním reál. gymnáziu v Hlučíně a od konce 1944 do konce války totálním nasazením u firmy Prokop ve Vysočanech; ve dnech Pražského povstání působil v bojové skupině S-III (Svornost). Oženil se 1940. Po reorganizaci archivní sítě (1954) pracoval ve Státním ústředním archivu v Praze, od 1959 jako skladník v továrně na barviva.

Zemřel na rakovinu hrtanu, pohřben byl na Olšanských hřbitovech v Praze.

Básnickou tvorbu K. D. pronikal náboženský světový názor, který ovlivnil i zaměření části jeho práce historické. Šlo o poezii výrazně intelektuální, v jádru odvrácenou od ruchu vnějšího světa a přetvářející prvky skutečnosti v symboly až mystického významu; její značná abstraktnost, jen místy vyvažovaná melodičností, značně ztěžovala její přijetí. Částečně oprostění přinesla druhá sbírka, reflektující válečné události. — Jako historik vedle děl z hospodářských dějin, místopisu, rodopisu aj. zpracovával D. i témata, v nichž se zájem historický stýkal se zájmem literárněhistorickým. Zabýval se — s rozhledem po středověkém latinském písemnictví — Kristiánovou legendou a jinými svatováclavskými legendami, formulářovými sbírkami 13. století a rétorikou doby Karla IV., osvětlil vznik a vývoj českého cisiojanu, zjistil prameny německého Ackermanna a staročeského Tkadlečka a také se pokusil určit autora obou děl. Jeho vydání některých latinských památek našeho starého písemnictví v českém překladu mělo za okupace národně obranný a povzbuzující význam. Zvláště to platí o antologii *Listy a listiny z dějin československých*, připravené v době vrcholícího ohrožení republiky a přetiskující dokumenty našeho víc jak tisíciletého národního vývoje a boje o samostatný stát (čerpala z ní i redakce časopisu *U pro své poslední*, 4. číslo ročníku 1938). — Studie o původu J. Vrchlického mířila důkazem, že básník neměl židovské předky, proti nacistickým snahám ochudit naši kulturu vyřazením autorů označených za raso- vě nevyhovující.

ŠIFRY: Dč., K. D. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Akord* (1940, básně); *Čas. archívni školy* (1937/38); *Čas. Rodopisné společnosti v Praze* (1940); *Čes. čas. historický* (od 1937; 1940 *Manželství sv. knížete Václava a úcta svatojímramská* — o Kristiánově legendě); *Kvart* (1937, básně); *Listy pro umění a kritiku* (1933—37; hl. básně); *Lumír* (1938, básně); *Rozhledy po literatuře a umění* (1935—37; básně, články a referáty); *Řád* (od 1936; básně a referáty); *Sborník archívních prací* (1958); *Sborník historický* (1959 studie *Vývoj cisiojanu u nás*, 1961 *K pramenům „Ackermanna“*); *Věstník KČSN, třída filoz.-hist.-filol.* (1943); *Zprávy Čes. zemského archivu* (1948). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře: Větve stromů* (BB 1941); *Původ Jaroslava Vrchlického* (1944); *Milosrdenství* (BB 1947); *Mistr Dybin, rétor doby Karlovy* (1948). —

Překlady: Šest kázání z Homiliáře opatovického (1939); *Karel IV.: Korunovační řád českých králů* (1941); *M. Tanner: Život P. Antonína Possevina a jeho komentář o věcech moskevských* (1941). — *Ostavní práce: Zrušení řádu jezuitského v diecézi královéhradecké* (b. d., 1931, se statí *Působení katolické církve mezi barbary*, přel. J. Šimberský); *Česká jména osobní a rodová* (1941, s V. Davidkem a J. Svobodou). ■ *USPOŘÁDAL A VYDAL: Listy a listiny z dějin československých 869—1938* (1938, s překladem latinských a německých textů); *Srdce Prahy v plamenech* (slovní doprovod k fotografiím O. Smoly z Květnového povstání, 1946); *Berní rula* (2 sv., 1950, 1953—54). ■

LITERATURA: ■ ref. *Větve stromů: J. Heyduk*, *LidN* 10. 3. 1941; b. (V. Běhounek), *Dělnická osvěta* 1941, s. 211 ■; ■ ref. *Milosrdenství: J. Pistorius*, *KM* 1947; B. P. (Pavlok), *Akord* 1947, s. 147; A. Kusák, *Mladá fronta* 13. 8. 1947 ■; Haas: K. D. zemřel, *ČSPS* 1962.

pp

Adolf Bohuslav Dostal

* 30. 12. 1873 *Veleslavín* (Praha-V.)
† září 1939 Polsko

Lyrický básník, překladatel a divadelní pracovník.

Syn herečky Marie Horské, bratr herečky Leopoldy Dostalové a režiséra Karla D. Pocházel z rodiny továrníka v Poděbradech; po gymnáziu v Kolíně studoval práva na pražské univerzitě (1892—93 a 1897), ale záhy se dal na literární dráhu. Od 1901 pracoval v redakci *Zlaté Prahy*, kterou 1905—07 i redigoval; 1903—07 působil jako ředitel a režisér Švandova divadla v Praze. Za první světové války byl na haličské frontě, po 1918 přesídlil do Polska a přerušil styky s českým prostředím. 1924 se stal redaktorem časopisu *Kultura slowiańska*, po získání polské státní příslušnosti důstojníkem polské armády. Na počátku druhé světové války zahynul při náletu na Varšavu.

Ve své básnické tvorbě byl ovlivněn poezií J. Kvapila a časopisem *Moderní revue*. Okamžiky klidu v přírodě a teskné nálady tlumočil

v sonetech i básnických improvizacích dekadentního výrazu. Fejetony z cest po některých místech Německa shrnul v knize *Po stopách krásy*. Knižně i časopisecky publikoval řadu překladů, především z německých básníků, dramatiků a prozaiků (J. W. Goethe, G. Hauptmann, H. Mann, Hans Sachs, minnesängři) i z francouzských a dánských dramatiků (E. Rostand, L. Holberg). S F. Gwiżdzem překládal též do polštiny (např. Čapkovu hru *Věc Makropulos*, Langrovu *Velbloud uchem jehly* a *Grandhotel Nevada*, Bozděchovu *Světa pán* v županu).

Alois Dostál

* 2. 7. 1858 *Kvasiny* u Solnice
† 13. 6. 1934 *Český Brod*

Autor katolicky orientovaných výchovných povídek pro lid a mládež a publicista.

Pocházel z rodiny zedníka a drobného zemědělce; obecnou školu navštěvoval v Solnici, gymnázium v Rychnově nad Kněžnou (1871–79). Po maturitě vstoupil do semináře v Praze a 1883 byl vysvěcen na kněze. Téhož roku se stal kaplanem v hornické obci Horní Stupno na Plzeňsku, 1890 odešel jako kaplan do Veliže (obec Kublov) na Křivoklátsku (zde se později stal farářem), 1894 dostal faru v Křečovicích u Neveklova a konečně od 1906 byl farářem a později děkanem v Úvalech u Prahy, kde žil až do smrti (dosáhl titulu konsistoriální rada). Zemřel po krátké nemoci v nemocnici v Českém Brodě, pohřben byl na hřbitově v Úvalech. Na všech svých působitích — zejména v národnostně smíšeném Stupně — se věnoval osvětové činnosti (pořádal přednášky, zakládal čtenářské besedy a ochotnické kroužky, podporoval turistický ruch aj.). V době působení ve Veliži spolupracoval na přípravách národopisné výstavy 1895.

První své literární práce uveřejňoval D. už za studií v semináři; pod vlivem povídkáře J. Ehrenbergra, s nímž se seznámil a který předtím dlouhá léta působil jako farář v Solnici, se D. orientoval k obdobnému typu lidové výchovné povídky v duchu katolické morálky a věrouky. Poznání hmotných poměrů v orlickém podhůří (zejména bída tkalců) a později i situace horníků ve zněmčeném území posilovalo D. zájem o sociální otázky, jimž věnoval i řadu populárních sociologických úvah v časopisech. V tematice jeho próz se uplatňuje zřetel k práci a k existenčním podmínkám drobných lidí, a to jak v povídkách ze současné vesnice a malého města, tak v obrázcích z historie (zde se D. zajímá např. o práci řemeslníků, život cechů atd.). Druhým výrazným rysem všech těchto prací byl zřetel k mravní a národní výchově, jenž předurčoval jejich podobu. D. usiloval nenáročnou zábavnou povídkou, postihující známé okolnosti ze současného života i události z národní minulosti, čelit jak senzační a dobrodružné brakové četbě, tak pronikání pokrokovějších sociálních hledisek.

PSEUDONYM: Anna Böhmová. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Hlas národa (od 1905, překl. německé dvorské lyriky a cestopisné fejetony); Kultura slowiańska (Varšava, od 1924); Květy (od 1906); Lit. noviny (od 1909); Lumír (od 1901); Máj (od 1903); Mor. slez. revue (od 1909); Niva (od 1893); Pokroková revue (od 1906); Právo lidu (od 1910); Pražská lid. revue (od 1910); Světozor (od 1896); Vesna (od 1895); Zlatá Praha (od 1896); Zvon (od 1906). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Vadnoucí květy (BB 1896); Touha (BB 1898); Pohádka věčně stejná (D 1901); Scény (DD 1901); Vedle cesty (BB 1901); Advesperascit (BB 1907); Minuty (BB 1907); Po stopách krásy (FF 1907); Písňe na samotách (BB 1910); Pohádka o Jirkovi (1921, pseud. A. Böhmová); Studánky mudrců (pohádky, 1924, pseud. A. Böhmová). — *Překlady*: H. Mann: Novely (1906, pseud. A. Böhmová); E. Rostand: Romantické (1910); L. Holberg: Konváf-politik (1913). — *Ostatní práce*: Světlem a stínem. Čtyřicet let smíchovského divadla (1911). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: G. Hirschfeld: Matky (1907); J. Richepin: Xantho ve škole lásky (1911); G. Hauptmann: Červený kohout (1912); W. J. Locke: Perská kočička (1912); N. Machiavelli: Mandragora (1913); G. Haddon-Chambers, B. Pogson: V londýnské mlze (1920). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Zlatá Praha (1905–07), Kultura slowiańska (Varšava, od 1924). ■

LITERATURA: K. J. (F. V. Krejčí): Z naší nejnovější poezie (ref. Vadnoucí květy), Rozhledy 1895/96; Jiří K. (Karásek): ref. Touha, Moderní revue 1898, sv. 8; ■ ref. Pohádka věčně stejná: E. Krásnohorská, Osvěta 1901, sv. 2; O. Šimek, Lumír 1901/02; A. Novák, Rozhledy 1901/02; J. Voborník, NL 14. 3. 1902 ■; O. Theer: ref. Vedle cesty, Lumír 1901/02; ■ ref. Advesperascit: O. Theer, Lumír 1906/07; T. A. (A. Procházka): Knihy, Moderní revue 1907, sv. 19; A. N. (Novák): Z nové produkce veršové 2, Přehled 1906/07; F. Sekanina, Zvon 1906/07 ■; ■ ref. Minuty: S.: Měsíční kronika, Akademie 1907/08; J. Rowalski, Lumír 1907/08. ■

dh

K tomu si vytvořil stereotyp „příkladné“ povídky s exemplárními příběhy i postavami (ctnostné dívky a milující ženy, které svou počestností vítězí nad mravním i sociálním zlem, pečlivě hospodyně, obětavostí a pílí překonávající překážky, zbožné, pracovitě a vlastenecké rodiny, jimž je nakonec požehnáno, poslušné děti, oddané rodičům, ale i chybní lidé, napravení šlechtyným příkladem). Ve své době byl D. známým autorem historických próz pro mládež, naplněných dějepisnou didaxí (např. exkursy do kulturní historie, zvykosloví, místních pověstí a tradic aj.) a vlasteneckou tendencí, které líčily dojemné životní příběhy dětských hrdinů, nevinně trpících nebo významně se statečnými činy. — D. byl neobyčejně plodným autorem (počet jeho knižních titulů se blíží dvěma stům); prózy uverejňoval v nejrušnějších časopisech své doby, zejména v edičních podnicích blízkých katolické církvi, do nichž psal vedle povídek a fejetonů i úvahy a články z různých církevních oborů (apologetika, mravouka, homiletika, věrouka, církevní právo a dějiny, liturgika aj.). Sám byl 12 let hlavním spolupracovníkem a pořadatelem katolického měsíčníku *Vlast*.

PSEUDONYM, ŠIFRY: A. Velízský; A. D., Al. D. ■ PŘÍSPĚVKY *in.* Blahověst (od 1881); Časopis katol. duchovenstva (od 1887); Čech (od 1886); Čes. lid (1924); Dělník (od 1894); Hlas národa (od 1890); Hlídka literární (od 1884); Jitřenka (od 1889); Katolický učitel (od 1910); Kříž (1901); Květy (od 1887); Lit. listy (od 1884); Lumír (od 1884); Malý čtenář (od 1902); Mariánský kalendář pro lid katolický (od 1906); Naše kniha (1922); Pastýř duchovní (od 1882); Plzeňské listy (od 1884); Pražský týdeník (od 1882); Rádce duchovní (od 1894); Rozhledy literární (od 1886); Ruch (od 1883); Sborník historického kroužku (1911); kal. Svatá rodina (od 1901); Večerní noviny (od 1891); Velký nár. kalendář pro čas a věčnost (od 1895); Vesna (od 1883); Vlast' (od 1884); Vychovatel (od 1912); Zábavné listy (od 1883); Zlaté klasy (od 1891). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kletba (P 1883); Hradečtí obránci (P 1884); Láska křesťanská (P 1884); Poslední bašta česko-bratrská (P 1884); S povitostí nejdál dojdeš (P 1884); Z dob roboty (PP 1884); Pro drahou matičku (P 1885); Útočiště (P 1885); Obětovaná (P 1885); Na novém světě (P 1885); Smírce (P 1885); V Americe (P 1886); Vždy věrná Plzeň (P 1886); Za svatováclavskou korunu (P 1886); Dějepisné povídky, obrazy a črty (1887); Panská sídlice (R 1887); V ratejně (P 1887); Plzeňští křižáci (P 1888); Za stará privilegia (P 1888); Osud obecních dětí (P pro ml., 1889); Rozbouřená hladina (P 1889); Pro víru oteckou (P 1890); Kladenský strýc

(P 1890); Schovanka (R 1890); V zátiší (P 1890); Z města i ze vsi (PP 1890); Z vděčnosti (P 1890); Hradištský zeman (P 1891); Strážcové na Velize (R 1891); V hájovně (P 1891); Pro nemocnou matku (P pro ml., 1892); Vojáci (P pro ml., 1892); Bez stávky (P 1892); Pernou školou života (R 1892); Pro nevěstu (P 1892); Šichtářka (P 1892); Hluchoněmá (P 1893); Za viny předků (P 1893); Dědův vychovanec (P 1894); Královský panoš (P 1894); Pod štítem ochranným (P 1894); Svobodník (R 1894); Za obecní pozemky (R 1894); „Můj národ“ (P 1895); U strýce (P 1895); Ve škole života (P 1895); Ze školy života (PP pro ml., 1895); Slavičí stezka na Křivoklátě (P 1896); Vychovatelka (R 1896); Tichá trpitelka (P 1896, změn. vyd. 1906); Dle nadace (P 1897); Jen poctivě! (P 1897); Pro kraleviče (P 1897); Za slávy otců (PP 1897); Za vlast (P 1897); Dědička statku (P 1898); Druhý sňatek (P 1898); Strážcové Jezulátka (P 1898); Z proudu života (PP 1898); Z dob těžkých zkoušek (PP 1899); Ze strastných dnů (R 1899); Za ztraceným synem (R 1900); Na přední baště (R 1900); Ve švédském zajetí (P pro ml., 1901); Po stopách lidských (PP 1901); Z jasných i temných dob (PP pro ml., 2 sv., 1901); Pro víru a vlast (P 1901); Z jasných i temných dob (PP pro ml., 1. sv., 1901); Uzený kominík a jiné historické švandy (PP 1902); Různé povídky (1902); Splněný slib a jiné povídky (1902); Biblické příběhy pro maličké (1902); Mravečník (P pro ml., 1902); Na bělidle (P 1902); Obecní boty a jiné švandy (PP 1902); Vzkazky velehradské (PP 1902); Z pouti mládí (PP pro ml., 1902); Za vlast (PP pro ml., 1902); Z jasných i temných dob (PP pro ml., 1902); Dějepisné povídky (3 sv., 1902–06); Radosti rodičů (P pro ml., 1903); Z lásky hněv (P 1903); Splněný slib a jiné povídky (1903); Veřtelci a jiné povídky (1903); Ustoupila (P 1903); Za poddanství a svobody (P 1903); Pro rodné město (P pro ml., 1904); Syn své matce (P 1904); Štědrý den chudých i bohatých (D pro ml., 1904); „U slona“ a jiné humoresky (1904); Z lásky sesterské (P pro ml., 1904); Z těžkých i blahých chvil české minulosti (PP pro ml., 2 sv., 1904); Na dušičky (D pro ml., 1905); Pernštejnův panoš (P pro ml., 1905); Dárek z cest (P 1906); Matka národa sv. Hedvika (P 1906); Srdce zkoušené (P 1906); Láska sourozenců (P 1907); Na dobrodružných cestách (P pro ml., 1907); Strážce mariánský (P 1907); Svatá hora (PP 1907); Těžce zkoušená (P 1908); Unesené dítě a jiné povídky (1908); Veselá chvíle (PP 1908); Za vyšším cílem (P 1908); Pod praporem blankytné barvy (P pro ml., 1909); Česká babička (P pro ml., 1909); Karlštejnský strážce (P pro ml., 1909); Uštvany (P 1910); Konviklista (P 1909); Na hlásce (P pro ml., 1909); Na cestě k lepšímu (P 1909); Rodačka (P 1909); Cizí živly (P 1910); Morávkova rodina na venkově (D 1910); Od starého k mladému posvícení (D 1910); Z dávné doby (PP pro ml., 1910); Za šlechtynými vzory (PP pro ml., 1910); Mendík (P pro ml., 1911); Srdce sloučená

(P 1911); V náručí bolů (PP 1911); Na paběrce (PP 1912); Pro věrnost a statečnost (PP pro ml., 1912); Z humoru našeho lidu (PP 1912); Zblízka i zdáli (PP 1912); V okovech (P 1913); V panském dvoře (P 1913); Z měst a městeček (PP 1913); Karel z Vlkanova a jiné historické povídky (1914); Planá růže (P 1914); Smíření (D 1914, podle hist. povídky A. D. upravil J. Hradecký); Samozvanec (P 1915); V potu tváře (PP 1915); Za pomoci dobrodinců (P pro ml., 1915); Požáry vzplály (PP 1916); Při záslužné práci (P 1916); Rozvětvená rodina (P 1916); Pro živou vodu (D 1918); Váleční sirotci (P pro ml., 1919); Různými cestami (R 1919); Uštváný (P 1919); Rodinné tajemství (P 1920); Zavržená (P 1922); Vlna zkoušky (P 1924); V proudech života (PP 1925); Slavičí stezka a jiné historické povídky (1925); Za slávy a utrpení (PP, 1. 1925, 2. 1928); Dcery strážníkovy (R 1926); Pro blaho vlasti (PP 1926); Těžká volba (P 1926); Za práva lidu (PP 1926); Z dob těžkých zkoušek (PP 1926); Pro rodné město a jiné povídky (1927); Pernštejnův panoš a jiné povídky (1928); Vlnami života (R 1930); Život ztroskotál (R 1932); V panském dvoře (P 1933); Léta utrpení (PP b. d.); — posmrtně: Bez otce a bez matky (P 1946). — *Ostatní práce*: Ignát a Rudolf Zhánělové (1910); Ouvaly. Popis městyse (1914); Jan Ježek, profesor, zakladatel nadací, český Kneipp (1933). — *Souborné vydání*: A. D., Sebrané spisy (nakl. V. Kotrba, 1912—22, 8 sv.). ■ REDIGOVÁL *časopis*: Vlast (1914—25); *kalendáře*: Velký národní kalendář pro čas a věčnost (1895—1926), Mariánský kalendář pro lid katolický (1906—20), Svatá rodina (1906—21). ■

LITERATURA: ■ ref. Poslední bašta českobratrská: Ar. (J. Arbes), NL 20. 7. 1885; F. Bílý, Osvěta 1885 ■; F. V. Vykoukal: Za svatováclavskou korunu, Světozor 1886; ■ ref. Dějepisné povídky, obrazy a črty: V. Vítězný, Lit. listy 1887; F. V. Vykoukal, Osvěta 1887 ■; ■ ref. Pro nevěstu: J. Vodák, Lit. listy, 1892; J. Karásek, Niva 1893 ■; an.: A. D., Věstník katol. duchovenstva 1907/08; J. Vévoda: A. D., Náš domov 1908; V. Bitnar: Povídkář sociolog, Lid. listy 1923; R. Zháněl: 40 let práce, Čech 1923; T. J. Jiroušek: Za A. D., Vlast 1934.

II

Karel Dostál-Lutinov

* 22. 9. 1871 *Prostějov*

† 29. 11. 1923 *Prostějov*

Katolický básník a publicista, organizátor katolického hnutí a písemnictví na přelomu 19. a 20. století.

Vl. jm. K. D., pocházel z hanáckého venkovského rodu; pseudonym, který používal i jako přídomek ve spojení se jménem, zvolil podle otcova rodiště Lutína u Prostějova. Od 1882 vystudoval jako chovanec konventu 6 tříd českého arcibiskupského a dvě třídy německého gymnázia v Kroměříži; už tehdy (1885) začal psát básně a publikovat je v rukopisném studentském časopise Vesna. Po maturitě (1890) studoval bohosloví v Olomouci (vysvěcen 1894). Krátce byl kaplanem v německé vsi Wiesenberg v Jeseníkách (Loučná nad Desnou), od 1895 duchovním správcem polepšovny v Novém Jičíně. 1904 se stal farářem v Prostějově a působil tu až do své smrti. Mimo kněžský úřad a literární činnost tu rozvíjel rozsáhlou organizační, propagační, kulturní i politickou aktivitu v klerikálním hnutí: byl činný v Orlu a katolických kulturních spolcích, za lidovou stranu byl v městské samosprávě apod. Proslul svými útoky (např. v časopise Ječmínek) na představitele protiklerikálních tendencí (po léta vedl např. nevybíravé polemiky s J. S. Macharem). 1919—23 byl předsedou Družiny literární a umělecké v Olomouci. Pohřben byl v Prostějově.

K. D.-L. byl zprvu — spolu se S. Bouškou a X. Dvořákem — nejvýznamnější osobností Katolické moderny. Na její činnosti se podílel především organizační a vydavatelskou aktivitou, zejm. jako dlouholetý redaktor orgánu skupiny Nový život a spoluvydavatel knižnice Básnické obzory katolické. Tímto směrem působil i jeho propagace moderního nábožensky orientovaného výtvarnictví (F. Jenewein, F. Bílek). Jeho původní básnická tvorba byla však blízká starší poezii katolických kněží, nesené dogmatickým a propagačním duchem; v nejlépejších svých složkách jsou D. verše opožděnou reminiscencí na lidovou slovesnost, připomínají ohlasovou metodu Čelakovského a rozvádějí umělecký podnět Starosvětských písniček J. V. Sládka. Vedle tohoto zámerně naivního písničkářského tónu tíhnou básně D.-L. k výchovné pointě a k suché dida-

xi v katolickém duchu, která charakterizuje zejm. autorovy verše reflexivního zaměření. Později psal D.-L. i klerikálně útočné epigramy a satiry a v letech první světové války prorakousky loajální vojenskou poezii (spolu s V. Hornofem dostal cenu ČAVU za nejlepší české válečné písně). Překládal z latiny, polštiny, slovinštiny, italštiny, němčiny a angličtiny (Schillerova Píseň o zvonu v 3. odd. sbírky *Sedmikrásky*; ukázky překladu Dantovy Božské komedie ve sb. Dante a Češi; Poeův Havran v čas. Archa 1918). — Vedle prací literárního charakteru napsal D.-L. řadu drobných spisků zaměřených k politické agitaci nebo k náboženské výchově a k potřebám katolické církve: jako farář v Prostějově vydával modlitby, lístky k biřmování, brožurky k církevním svátkům, za války útěšné knížky pro vojáky atd.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Fr. Kalina, Karel Skřivan, Karel Valenta, Leonard Volný, Lutinov, Vladimír Valentin; aj., K. D., K. D. L., L. ■ PŘÍSPĚVKY in: Archa (od 1912); Bílý prapor (od 1902); sb. Dante a Češi (1921); Den (od 1918); Eva (od 1904); Hlídka literární (od 1895; t. r. úvaha Co jest poezie?); Ječmínek (od 1908; od 1910 přil. Orel); Mladý máj (od 1921); Muzeum (od 1890); Náš domov (od 1892); Našinec (od 1914); Niva (1895, báseň Pokušení bratra Angela); Nový život (od 1896); Obzor rodinný (od 1919); alm. Pod jedním praporem (1895); sb. Ratolest olivová (1917); Rozkvět (od 1907); Rozvoj (od 1900); Slova pravdy (knížnice, 1931); Studentský kalendář (od 1917); Věstník Společnosti sv. Cyrila a Metoděje (od 1917); Vlast' (od 1893). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: *Sedmikrásky* (BB a překl. něm. poezie, Holešov 1895); *Království boží na zemi* (BB a PP, Nový Jičín 1900); *Rok a jeho děti* (D 1901); *Potulný zpěvák* (BB, Hranice 1902, pseud. K. Skřivan); *Honza hrdina* (operní libreto, Nový Jičín 1903); *Křížová cesta farního chrámu sv. Kříže v Prostějově* (slovní doprovod k dřevořezbám F. Bílka, Prostějov 1909); *Písně o žních* (1912); *Ryme a špryme* (BB, Prostějov 1912); *Orlí fanfáry* (BB 1913); *Osudy* (BB, Prostějov 1913); *Boleslav Jablonský* (přednáška, 1913); *Šlehy a něhy* (BB, Olomouc 1914); *Písně tvorů* (Prostějov 1917); *Popeluška* (D 1917, hudba V. Měrka); *Děti královně máje* (B 1918); *Hovory dne* (FF, 2 sv., 1923); — posmrtně: *Květiny* (BB, Olomouc 1930); *Ve mlýně světa* (BB, Olomouc 1934); *Tajemná Sfinx* (BB, Olomouc 1942, ed. O. Svozil); — *Překlady*: *Kvítko sv. Františka*. *Fioretti di San Francesco* (1902, spolu s pseud. Alma Gelata); *H. Berlioz: Dětství Ježíšovo* (1906); *Duch Německa* (výbor poezie, 1917). — *Ostatní práce*: *Pobožnost křížové cesty* (1905); *Lutinov contra Juda* (Prostějov

1906); *Pokladnička pro křesťanskou rodinu* (1908); *Vojáčkům do vesty, na cesty, za štěstí, k vítězství* (1916); *Hodinky jitřní* (Olomouc 1921); *Pobožnost Božího těla* (Olomouc 1921). — *Výbor*: *Výbor z básní a myšlenek* (Brno 1941, usp. A. Gajdoš). — *Souborné vydání*: *Vybrané spisy K. D.-L.* (Olomouc 1928–42, 4 sv., usp. L. Zamykal). ■ KORESPONDENCE: O. Svozil: *Korespondence O. Březiny s K. D.-L.* (z 1896–1904), Archa 1939. ■ REDIGOVAL *periodika*: *Nový život* (Nový Jičín, 1896–1907, s X. Dvořákem), *Ječmínek* (1908–10, též beletr. příloha Orel), Archa (Prostějov, 1912–22, od 1918 s jinými), *Našinec* (lit. rubrika, 1914–18), *Studentský kalendář* (1917, 1918), *Den* (rubr. Hovory literární a umělecké, 1918–23), *Mladý máj* (1921–23); *sborníky*: *Pod jedním praporem* (1895, se S. Bouškou, X. Dvořákem a F. Skalíkem), *Ratolest olivová* (1917), *Dante a Češi* (1921); *knížnice*: *Básnické obzory katolické* (1895–1904, se S. Bouškou a X. Dvořákem), *Letorosty* (1903–04). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: F. Bílek: *Práce moje — to modlitby neumělé, čisté však a kající* (1897). ■

LITERATURA: V. Bitnar: K. D.-L. (1934). ■ ■ o D.-L. jako představiteli Katolické moderny: F. V. Krejčí, *Rozhledy* 1895/96 a 1896/97; N. (S. K. Neumann), *Nový kult* 1897/98 a 1900/01; J. S. Machar, *Naše doba* 1901/02 + *Čas* 23. 7. 1902 ■; -2b-: ref. *Sedmikrásky*, *Lit. listy* 1898/99; ■ ref. *Království boží na zemi*: K. Toman, *Nový kult* 1898/99; J. Karásek, *Rozhledy* 1898/99 ■; J. Svozil: ref. *Potulný zpěvák*, *Samostatnost* 14. a 18. 11. 1903; F. X. Hodáč: *Vůně Moravy*, *Nový kult* 1903/04; M. Kavánová in *Naši básníci* (1904); J. S. Machar in *Próza z let 1901–1903* (1904) + *Próza z roku 1906* (1907); A. Votka: *Katolická moderna česká*, *Osvěta* 1910; A. Veselý: ref. *Ryme a špryme*, *Čes. revue* 1912/13; -pa- (F. S. Procházka): ref. *Osudy*, *Zvon* 1913/14; Ot. F. (Fischer): ref. *Duch Německa*, *Národ* 1917, s. 105; -pa- (F. S. Procházka): ref. *Písně tvorů*, *Zvon* 1917/18; K. J. Beneš: ref. *Hovory dne*, *Lit. listy* 1923/24, s. 56; -ch- (V. Cháb): D.-L., *NO* 1. 12. 1928; O. Svozil: *Básnická tvorba K. D.-L. z jeho let středoškolských* (s ukázkami), Archa 1929; L. Zamykal in K. D.-L.: *Květiny* (1930); S. Bouška in alm. *Poselství* (1938); B. Slavík in *Hanácké písemnictví* (1940); F. Dohnal: *Kristus v poezii K. D.-L.*, Archa 1941; cl (G. Franc): *Vzpomínka na K. D.-L.*, *Lid. demokracie* 22. 9. 1951; E. J. Havlíček: *Malý výsek z literatury* 90. let, *Čes. zápas* 1968.

Josef L. Doudlebský viz Josef Liška Doudlebský

František Doucha

* 31. 8. 1810 *Praha*
† 3. 11. 1884 *Praha*

Bibliograf, kulturní publicista, překladatel z mnoha jazyků, básník, autor knih pro děti a mládež; stoupenec Jungmannovy koncepce národní kultury, dlouholetý spoluvůrce a registrátor vývojového procesu české literatury, podporovatel národně obrodných snah Lužických Srbů.

Pocházel z početné rodiny malostranského ševce. Vychodil místní farní školu u Sv. Tomáše, za nepříznivých hmotných podmínek úspěšně absolvoval malostranské gymnázium (1827) a tzv. filozofii (1829). V 19 letech vstoupil do pražského arcibiskupského semináře (národní uvědomění a studium češtiny, počátek soustavného jazykového a literárního sebevzdělávání); teologická studia dokončil 1833 a do března 1834 se připravoval na gymnaziální profesuru (pobyt v Brandýse n. L.). Těsně po nástupu na pražské Akad. gymnázium byl vysvěcen na kněze (6. 4. 1834) a poslán jako kaplan do Petrovic na Sedlčansku. Zde začal zapisovat texty a nápěvy lidových písní a jazykové zvláštnosti. Onemocnění dýchacího ústrojí a hlasívek mu znemožnilo kazatelskou činnost, 1838 se vrátil do Prahy k rodičům, 1839 byl penzionován. 1840 pobýval u ryt. Bedřicha Neupauera v Golčově Jeníkově, od konce t. r. s rodinou hr. Karla Pachty (domácí kněz) střídavě v Praze a na Mníšku. Od 1848 si natrvalo najal celu v minoritském klášteře u Sv. Jakuba v Praze. Letní měsíce trávil obvykle na venkovských šlechtických sídlech jako zámecký kaplan (Herálec u Humpolce, Dlažkovice u Lovosic, Český Šternberk, Vínoň, Dymokury, Krásný Dvůr u Podbořan, Liběchov, Jirny, Nemyšl, Veltrusy, Doksy u České Lípy, Mnichovo Hradiště, Podmokly v sev. Čechách, Chlumecko u Chabařovic, Dolní a Horní Rakousy, Sasko), někdy u svých přátel farářů. Pomáhal při zřizování obecních a školních

knihoven, organizování čtenářských besed apod., pokračoval ve sběru folklórního a jazykového materiálu. Při slabé fyzické konstituci se vyznačoval neobyčejnou houževnatostí. Vedle vlastní literární a odborné práce a osvětové činnosti (mj. podpora lužickosrbského obrozenského hnutí, styky s J. P. Jórdanem, J. E. Smoleřem aj., slavistické přednášky v pražském lužickosrbském bohosloveckém semináři) se podílel na kompletování materiálů k velkým souborným dílům své doby: J. Jungmannovi (Slovník česko-německý, 1834–39), J. Frantovi Šumavskému, J. Rankovi i F. Š. Kotovi (česko-německé slovníky ze 40.–70. let) poskytl velké množství systematicky sbíraných a pořádaných lexikálních údajů, P. J. Šafaříkovi (Slovanský národopis, 1842) záznamy lužické folklórní poezie, K. J. Erbenovi (Písně národní v Čechách, 1842–45, Prostonárodní české písně a říkadla, 1864) zápisy několika set písní; spolupracoval na přípravě Slovníku naučného (red. F. L. Rieger, od 1860) aj. 1850 byl zvolen členem KČSN, 1863 řádným členem Svatoboru, byl jmenován čestným členem Umělecké besedy, Pražské učitelské besedy i dalších (také mimopražských) kulturních, pedagogických a sociálních spolků. Jeho autografy z posledního desetiletí života bývají označeny poznámkou: „levou“ (po trvalém postižení pravice tzv. písařskou křečí psal D. levou rukou). Od září 1884 byl těžce nemocen, krátce před smrtí se dal dopravit do nemocnice v klášteře milosrdných bratří. Pohřben byl na Vyšehradě.

Veřejná literární aktivita F. D. trvala od sklonku 30. do zač. 80. let 19. stol. Početm knižních publikací i rozsahem autorské spolupráce s časopisy se D. řadí k nejproduktivnějším spisovatelům tohoto období. Náplň a charakter jeho literární práce určovalo uvědomělé, trvalé, přitom k samostatné aktualizaci směřující přimknutí k Jungmannovu kulturnímu programu. V jeho intencích D. jako publicista (Čes. včela, Květy, Vlastimil a mn. j.) soustavně sledoval jak rozvoj domácího písemnictví a divadla (zprávy i recenze), osvěty, prapovisu, školství aj., tak kulturu ostatních slovanských i evropských zemí. Jako jeden z prvních usiloval o pravidelné a kvalifikované bibliografické registrování soudobé literární produkce (bibliogr. přehledy v čas., zvl. od 50. let v ČČM). Bilancí této dlouholeté činnosti byl *Knihopisný slovník československý*, obsa-

hující abecedně řazené záznamy (podle titulů i autorů) publikací z období 1774–1864 (vyd. 1865, jako spolupracovníci uvedeni v předml. J. A. Dunder a F. A. Urbánek); slovník faktograficky navazoval na Jungmannovu Historii literatury české (2. vyd., 1849) a zároveň korigoval a doplňoval materiál snesený v jejím 6. odd. (období 1774–1846). S tehdy neobvyklou erudicí připravil D. edici básní J. J. Kaliny (1852); podílel se na jazykové úpravě či korektuře řady textů: lužickosrbského překladu Čelakovského Ohlasu písní ruských (1846), nového vydání Biblí české (1857) aj. Pod přímým vlivem J. Jungmanna vznikl jeho první velký překlad, Thomsonovy Počasy (1842, časoměrným hexametrem). D. si osvojil 14 jazyků; nejhojněji překládal z angličtiny (M. Bayleyová, W. Broome, R. Burns, G. G. Byron, T. Campbell, J. Dryden, C. Gilmanová, J. Hughes, W. Irving, G. Littelton, H. W. Longfellow, J. Milton, T. Moore, W. Raleigh, P. B. Shelley, E. Spenser, W. Shakespeare, J. Thomson, I. Watts) a ze slovanských jazyků (dolnoluž.: F. Balcár, P. Broniš, J. B. Nyčka, M. Rochá; hornoluž.: lid. písně, J. Česla, J. Buk, M. W. Bjedrich, M. Cyž, M. Hórnik, H. Zejleř, K. B. Pful-Lužan, J. Skala; chorv.: I. Kukuljević, P. Preradović; slovin.: F. Prešeren; pol.: A. Mickiewicz; rus.: A. S. Puškin), dále z francouzštiny (J. F. Bayard, P. F. Dumanoir, A. Dumas st., E. Erhard, V. Hugo, V. Sardou), italštiny (L. Ariosto, Dante Alighieri, S. Pellico, T. Tasso, J. Vittorelli), němčiny (J. G. Herder, H. Kleist), portugalštiny (A. Teles de Menezes, L. Camões), španělštiny (P. Calderón), švédštiny (E. Tegnér) a z latiny klasické (Tibullus) i středověké (Tomáš Kempenský). V 50.–60. letech byl jedním z hlavních překladatelů zúčastněných na edici Matice české Dramatická díla W. Shakespeara i na dramatickém repertoáru pražského divadla. Obecně se jeho jazykově kultivované překlady vyznačovaly věrným respektováním původního textu, tíhly k typu doslovného převodu; anglický blankvers tlumočil D. většinou veršem rozměrnějšího rozsahu. Jako jeden z prvních uváděl svými překlady i původní tvorbu do české lyriky řadu formálně zpracovaných středověkých a renesančních básnických a strofických útvarů (decima, kancóna, madrigal, ritornel, siciliana, tencóna, tercína); především z tohoto důvodu ho lumírovci hodnotili jako předchůdce svého úsilí o světový rozhled české poezie (mj. Vrchlického výbor

z D. v České poezii 19. věku, sv. 1). Vedle toho jsou v D. původní básnické tvorbě (která s výjimkou veršů pro mládež byla publikována jen časopisecky či v antologiích) zastoupeny i rozmanité běžné typy obrozenské poezie (deklamovánky, vlastenecká lyrika, příležitostné a didaktické verše, texty písní). Mnoho drobných básní i próz adresoval D. dětem a mládeži. Od 40. let se i jako literární kritik zabýval celkovou situací české beletrie pro děti a mládež (např. v rozsáhlém posudku Ehrenbergrovy prózy Ostruha krále Jana, Čes. včela 1845); konstatoval její nepostačující množství, odsuzoval její častou pravopisnou zaostalost a konzervování švabachu. V zábavné dětské knižce viděl mnohostranně působící artefakt, a začleňoval ji proto nejen do rámce soudobé progresivní pedagogiky (Amerlingova aktualizace metod Komenského), nýbrž i do kontextu evropské knižní kultury. Iniciativně se staral o grafickou úpravu, výtvarnou přitažlivost (barevné ilustrace) a technickou výbavu svých publikací pro děti a mládež. Vyšlo jich přibližně 80, takřka všechny v několikerém vydání. Většina z nich byla tištěna v moderně zařízených závodech v Německu, Holandsku a Anglii. Pro nejmenší připravoval D. speciální obrázkové série, skládanky a knížky s jednoduchým textem, vyrobené z trvanlivého papíru. Zřetel k věkové diferenciaci čtenářů uplatňoval důsledně. Koncem života shrnul svou poezii pro mládež do cyklu pěti sbírek, určených různým věkovým stupňům: *Záhonek malých*, *Květný sádek*, *Zelený luh*, *Klasné pole*, *Obžínky života* (1880–84). Po literární stránce se jeho práce pro mládež podstatněji nevymykaly z okruhu didaktické literatury (bajky, průpovídky a jiné tradiční žánry; přímočará formulace výchovných point příběhů; knížky čítankového typu, kombinující veršované i prozaické beletristické texty s naučnými pasážemi); jejich důrazná křesťanskoetická tendence byla zaměřena k reálnému světu lidí, přírody, zvířat. D. překládal a vydával i teologickou literaturu, distancoval se přitom od konzervativního katolicismu. Převaha kulturního zřetele nad ortodoxním stanoviskem se projevuje také v jeho svobodném výběru překládané světské literatury (mj. anglických autorů protestantského vyznání). Nejen zprostředkováním hodnot světové literatury, ale i svou odbornou a publicistickou prací a svou iniciativou v oblasti dětské knižní kultury D. reálně

přispěl ke kvalitativnímu rozvoji české literatury 2. a 3. čtvrtiny 19. století.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: František D. . . a, Usus (J. Jungmann: Slovník česko-německý); D. (Čes. včela 1850, Rankův slovník aj.), Da, Dch. (Kottův slovník), Dcha (Slovník naučný, red. Rieger), F. D., Fr. D. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Blahověst (od 1847); Budečská zahrada; ČČM (od 1838; t. r. uk. z překl. J. Thomson: Počasy, 1840 výbor i překl. Lužické národní písně, 1841 Život J. Thomsona, 1844 uk. z překl. W. Shakespeare: Romeo a Julie, 1845 O postupu národnosti Srbů lužických, 1850—63 bibliogr. přehledy, 1854 Květný výbor z Božské komedie, 1860 překl. lužických lid. písní); Časopis pro kat. duchovenstvo (1839 ref. a část. překl. E. Erhard: Voyage . . . à Prague en 1808 s tit. Svědectví cizozemce o vlasti naší — i sep., 1843 pův. poezie, 1850 Antonín Burger. Nástin životopisný — i sep.); Čes. včela, Včela (1838—50; překlady, 1838—43 pův. poezie, 1846 překl. W. Shakespeare: Královna Mab); kal. Českomor. pokladnice (od 1856); Denice (1840—41; překl. franc. beletrie); Koleda (Olomouc, 1877—78; pův. poezie); alm. Komenius (1879); Komenský (1864—65); Květy (obroz. čas., od 1836; 1838 čl. O národu litevském, 1838—39 překl. J. G. Herder: Paramythie, 1839 pův. poezie, 1841—46 čl. o lužickosrbské kultuře); Květy (red. V. Hálek, od 1867; 1867—68 pův. poezie, 1870 překl. lužickosrbské poezie); alm. Kytice (1859); alm. Libuša (1859); Lit. obzor (příl. čas. Studentské listy, 1883); Lumír (od 1851; překlady); alm. Máj (1860 próza Bohatá nevěsta, 1862 Balada o slavověnci); Nár. škola (1864—68); Naší mládeži (od 1873); Osvěta (1880—81 překl. angl. poezie, mj. Ze znělek Shakespeareových); Paleček (od 1873); Posel z Budče (1848—51); Pravda (1863); Pražské noviny (zprávy a ref. o divadle a malířství); Přítel mládeže (1840—46); Rodinná kronika; sb. Společenský krasořečník český 3 (usp. J. B. Pichl, 1853, překlady); sb. Společenský zpěvník český (usp. J. B. Pichl, od 6. vyd. 1863 píseň Aj, to plémě odrodilců . . .); Světozor (1872 pův. poezie, 1875 překl. lužickosrb. poezie, 1879 překl. z Puškina); Škola, pokr. Škola a život (od 1852); Školník (Hradec Král., od 1852); Štěpnice (příl. čas. Škola a život, od 1855); sb. Vánoční album (1882); Vlastimil (1840—42; překlady, 1840 Slovo o cizojazyčném pojmenování Čechů, 1841 Literatura zahraniční, 1842 Slovo o spisovatelství vlastenecké); Zlaté klasy (1854—56); — mimoto něm. pražská periodika (sporadicky), cír. a pedag. příručky, příležitostné antologie, zpěvníky aj. ■ KNIŽNĚ. *Odborné práce*: Druhá zpráva o slovanském Evangelium v Remeši (1844 ← Čas. pro kat. duchovenstvo); Život a obrana Tomáše Kempenského. Přidavek ke Čtvrtým knihám . . . (sep. z 2. vyd. překladu, Lipsko 1845); Knihopisný slovník československý. Seznam knih, map, obrazů a hudebnin. 1774—1864 (1865, v seš. od 1863). — *Beletrie a zábavně naučné*

publikace pro mládež (obr. = publikace s dominantní obrazovou složkou): Kratinké povídky o nakládání se zvířaty (BB 1848); Vínek drobných povídek a básní (1849); Vludičky (PP 1850); Dvě dívky aneb následky dobrého a špatného vychování (BB 1851); Kniha dítek (1851); Nestejné cesty. Dva pobočné příběhy . . . (1851); Pravenky aneb Kvítky pro cestě pravé (BB 1851); Přehled obrazů o nakládání se zvířaty (plakát, 1851; samost. doplněk ke kn. Kratinké povídky o nakládání se zvířaty); Růžové kvítky (PP 1852); Schránka dobrého naučení (BB 1853); Dárek upřímnosti (PP 1854); Obrazy věku mladistvého (1854); Radostné chvíle dítek (obr., BB 1854); Poupátka (1855); Mlsálek (obr., BB 1856); Bodláčky (1858); Ochrana stromů (i pro dosp., 1859); Drobnůstky (obr., 1861); Maličkosti maličkým (1861); Paběrky (1861); Pestré kvítí (obr., 1861); Podívání na zvířata (obr., BB b. d., 1861); Polní kytička (BB b. d., 1861); Obrázky posvátných příběhů (obr. karty, i pro dosp., s citáty z bible a verši čes. básníků, b. d., 1861); Krůpěje (obr., 1862); Květné ratolesti (obr., 1862); Lupínky (obr., 1862); Skladnička poučné zábavy (obr., 1862); Kam dítko rádo chodí (obr., 1863); Korálky (BB 1863); Laskavý dárek (obr., BB 1863); Oblíbená kniha (obr., 1863; čes., angl., franc., něm. a pol. titul a popisky, podob. t. r. s tit. Svět mladosti); Vesele dívky (BB 1863); Živé kukátko (obr., b. d., 1863); A B C (ilustr. abeceda, 1865); Počítání na obrazech (b. d., 1865); Vojáci rozličných národů (1865); Po práci (1868); Besídka dítek (obr., 1869); Blahé doby (1869); Kratochvíle (1871); Na domácím dvoře (1872); Trnky (obr., BB 1873); Zlatá písmenka abecedním pořádkem s dodanými obrázky (1873); Bratříček a sestřička (pohádka, 1874); Malá společnost (obr., 1874); Modrovous aneb Následky všetečné zvědavosti (pohádka, 1874); Pohádka o sedmi havranech (1874); Šípková Růžena (pohádka, 1874); Hájení ptáčků, milých zpěváčků (1875); Kocour v botách (pohádka, 1875); Nápravy na dobrou cestu (BB b. d., 1875); Pohádka o lesním stromku (1875); Robinson a jeho divodružné příhody (P 1875; struč. zprac. námětu D. Defoea); Všelicos (obr., b. d., 1875); Zástupek domácích zvířat (obr., 1875); Divadlo malých, to jest Pohádka na pohyblivém divadélku (1876); Hovory zvířat (bajky, 1876); Příklady v báje-ném rouchu (bajky, 1876); Sedmero skutků tělesného milosrdenství (BB 1876); Smyslénky a pravda (bajky, 1876); Výstava pestrých stromů (obr., 1876); Drobné výkresy (b. d., 1877); Přípravy na budoucnost (obr., 1877); U domova (BB b. d., 1877); Dítky jako kvítky (obr., 1880); Mluva němých tvorů. První řada bajek (BB 1880); Pravidla života v podobnostech. Druhá řada bajek (BB 1880); Záhonek malých. Básničky pro první stupeň mládeže (b. d., 1880); Knižka maličkých. Písmenka a zvířata (obr., 1881); Květný sádek. Básničky pro druhý stupeň mládeže (b. d., 1881); Napravo — nalevo, to jest kam hodný, a kam zpustlý došel (BB 1881); Přístup ke čtení. S pořadím zvířat (b. d., 1881); Zelený luh. Básně pro

třetí stupeň mládeže (b. d., 1881); Klasné pole. Básně pro čtvrtý stupeň mládeže (b. d., 1881–83); – posmrtně: Obžinky života. Básně pátému stupni mládeže (b. d., 1884) aj. — *Překlady*: J. Thomson: Počasy (1842); Tomáš Kempenský: Čtvero kněh o následování Krista (Lipsko 1843; s životopisem a obranou autora, šifra F. D.); W. Shakespeare: Romeo a Julie (1847, přeprac. vyd. 1872, prem. 1853) + Život a smrt krále Richarda III. (1855, prem. 1854) + Coriolanus (1858, prem. 1857) + Julius Caesar (1859, prem. 1858 s tit. Smrt Julia Caesara) + Král Richard II. (1862, prem. 1859) + Večer tříkrálový aneb Cokoli chcete (1862, prem. 1850) + Sen noci svatojanské (1863, prem. 1855) + Král Jan (1866, prem. 1857) + Dvě šlechticů veronických (1869, prem. 1863); W. Irving: Život a plavby Kryštofa Kolumba (1853); J. F. Bayard, P. F. Dumanoir: Malý Richelieu na prvním potýkání (1864, prem. 1859) + Hrbatá nevěsta (1871); Heinrich v. Kleist: Katinka Heilbronská (1867, prem. 1845, znovu 1857); V. Hugo: Ruy Blas (1870, prem. 1861); A. Dumas (st.): Z mládého věku Ludvíka XIV. (1873, prem. 1864); V. Sardou: Silné ženy (1880, i adapt., prem. 1865). — *Ostatní práce*: Modlitby k veřejné i domácí pobožnosti. Příklad ke Čtverým knihám Tomáše Kempenského (Lipsko 1843); Dějepis katolické církve (pro gymnázia, 1849, s P. Dvorským, šifry D. a Dv.); mimoto spoluautorství teolog. příruček pro ml. aj. — *Výbory*: F. D., jak se jeví ve spisech svých pro mládež (2 sv., 1876 a 1879, usp. J. Květnický); Poupátka a bodláčky. Drobounké povídky (Olomouc 1926, usp. V. Bitnar); Povídky vánoční (1928, obs. i 3 básně, usp. V. Bitnar). ■ **KORESPONDENCE**: in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 3 (Vinařickému z 1853; 1914, ed. V. O. Slavík); O. Stehlík: Korespondence F. Douchy (F. Čenskému z 1880, F. Dattlovi z 1874, V. Hálkovi z 1868, V. Hankovi z 1844 a 1859, J. A. Koublemu a F. K. Drahoňovskému z 1860, J. Pospíšilovi z 1840, A. F. Rybičkoví z 1856, A. Vrtátkovi z 1860, F. Zoubkovi z 1880), *Vlast* 1915/16, s. 28, 135, 309, 373, 540, 599, 701, 783 + Třeбенická památka po F. D. (V. Paříkovi z 1884), *Archív literární* 1919, č. 13, s. 216. ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Básnické spisy z pozůstalosti J. J. Kaliny (1852, s vysv. a ed. pozn., šifra D.; obs. stať Pomněnky z krátké života pouti J. J. Kaliny, šifry Fr. D. a J. V., tj. J. Vlček); — *antologie* (vesměs s vlastním autorským podílem): Vínek (mravouč. povídky, 1849); Modlitby a písně pro mládež studující (Hradec Král. 1852); Deklamovánky čili básně ku přednášení pro dívky větší (1853); Deklamovánky... pro dívky menší (1853); Jaré listy (básně pro ml., 1855); Lípový věnec. Deklamace, písně a jiné básně mládeži (1.: dítkám menším, 1871, 2.: pro dospělejší mládež, 1874); Zpěvomil (zpěvník pro ml., 1876, s nápěvy); Dohlasý čili zpěvy ku příležitostem (1878, pokr. předchozího); — *církevní publikace*: Manuale Ritualis Pragensis (1848, úprava čes. a něm. textu); Mi-

kuláš Tomek: Krátké vysvětlení ke katechismu ku prospěchu učitelům i dítkám (1849, úprava 3. vyd.) aj. ■

LITERATURA: K. Š. Vodička: P. F. D. Jeho život a působení (1884; obs. i soupis knih pro ml. a biogr. článků). ■ J. Neruda: ozn. Knihopisný slovník československý, *Hlas* 23. 5. 1862 → *Literatura* 1 (1957); an.: Nové spisy Douchovy pro mládež, *Hlas* 31. 7. 1862; an.: Spisy pro mládež, *Hlas* 20. 5. 1863; V. Hálek: F. D..., *Květy* 15. 10. 1868 → *Sebr. spisy* 11 (1920); an.: F. D., *Světlozor* 1871, s. 445; an.: F. D., *Budečská zahrada* 1874/75, s. 135; J. Květnický in F. D., jak se jeví ve spisech svých pro mládež (1876); V. Kryšpín in *Tři upřímní přátelé české mládeže* (1876); J. Neruda: F. D., *Humorist. listy* 21. 12. 1878 → *Podobizny* 1 (1951); ■ k sedmdesátinám: Zábavné listy 1879, s. 303; an. (E. Krásnohorská), *Budečská zahrada* 1879/80, d. 2, s. 147; F. S. (Schulz), *NL* 31. 8. 1880; J. L. T. (Turnovský), *Pokrok* 31. 8. 1880; F. Bílý, *Světlozor* 3. 9. 1880; J. Vrchlický, *Lumír* 10. 9. 1880; O. Mokřý, *Květy* 1880, s. 351; F. Schulz, *Osvěta* 1880, s. 749 ■; ■ k 50. výr. kněžství (duben 1884): B. Patera, *Jarý věk + Beseda učitelská*; F. Bačkovský: O zásluze F. D. o českého Shakespeara, *Ruch*; an., *Blahověst*; an., *Květy*, s. 582; an., *Ženské listy* ■; ■ nekrology: an., *Zlatá Praha* 1884, č. 45, s. 542; an., *Domácí hospodyně* 1883/84, s. 270; F. A. Zeman: Dva obrázky ze života..., *Budečská zahrada* 1883/84, s. 226; J. Vrchlický, *Lumír* 1884, s. 512; an., *Lit. listy* 1884, č. 23, s. 186 ■; F. A. Z. (Zeman) in F. D.: *Obžinky života* (1884); J. Malý: F. D., *Osvěta* 1885, s. 20 a 209; K. Š. Vodička: P. F. D. Jeho život a působení (doplň. verze brožury z 1884), *Vlast* 1886/87, č. 1–6, s. 7, 78, 156, 238, 300, 377; F. A. Zeman: O životě a působení F. D., *Beseda učitelská* 26. 10. a 2. 11. 1899, s. 610 a 626; J. Vrchlický: Mé vzpomínky na F. D., sb. *Vzpomínky členů Máje* (1903); K. Híkl: F. D., *jungmannovec*, *Zpráva reálky v Praze VII*, 1913; M. Babor: F. D. Několik příspěvků k poznání jeho díla, *Nový věk* 1913/15 (roč. 7), č. 43–50; O. Stehlík: Z německé korespondence kněze vlastence F. D., *tamtéž*, č. 47–50, 54–59 + *Korespondence V. Butala s F. D.*, *tamtéž*, č. 61–63 + *Dopisy Jana Borovičky F. D.*, *tamtéž*, č. 64–67 + *Dodatek a poznámky k dopisům J. Borovičky F. D.*, *tamtéž*, č. 80, 82–87; V. Bitnar: Páter F. D., sb. *Naše první ročenka. Literární almanach na rok 1915*; J. Baudiš: Příspěvky ke kritice českých překladů shakespeareovských, *ČMF* 1916/17, s. 119, 217, 317, 416; O. Stehlík: Kněz spisovatel F. J. Dobicer F. Douchovi, *Nový věk* 1916, s. 106; C. Merhout: Douchovy zápisky (o neuskutečených memoárech F. D.), *Zvon* 1917/18, s. 638 → *Životem vlastenců* (1922); O. Stehlík, V. Bitnar: *Z doby Douchovy. Půlstoletí života českého spisovatele v dopisech*, *Archív literární* 1919; I. Herrmann: O ušlechtilém knězi F. D., *NL* 1919 → *O živých, o mrtvých* 2 (1928), též → *O Praze a Pražanech* (1959); J. Páta: *Z českého listowanja Jana Arnošta Smolerja (Budy-*

šín 1919); O. Stehlík: Dopisy A. V. Šembery F. Douchovi, *Vlast* 1919/20, s. 26 a pokr.; O. Stehlík: Biskup Jirsík a D., *Archív literární* 1922, s. 11 + J. J. Sankot a D., tamtéž, s. 42 + F. D. a Goethe, tamtéž, s. 110 + Fr. Bačkovský a D., tamtéž, s. 205; V. Bitnar: Z doby Douchovy, tamtéž, s. 327; F. Páta: K historii překladů Shakespeareových dramát..., *ČNM* 1933, sv. 2, s. 221; A. Novák: Padesát let od smrti F. D., *LidN* 3. 11. 1934; F. Strojček: Odpůrce „Čechotepců“, in *Naši bojovníci pérem* (1948); J. Beneš: P. F. D., in *Ač zemřeli, ještě mluví* (1964); V. Müller: D., *Sládek a Sen noci svatojanské*, *Lid. demokracie* 1. 5. 1965; O. Šimáček: *Knihopisný slovník československý* (okolnosti jeho vydání), *Čes. bibliografie* 1966, s. 188; Z. Hefman in F. D.: *Nestejně cesty* (1969); O. Šimáček: F. D., pokračovatel v *Jungmannově Historii*, *Čes. bibliografie* 1976, s. 149; J. Lebeda: *Přítel Lužických Srbů*, *Lid. demokracie* 29. 8. 1980.

kh

Josef Doucha

* 9. 3. 1799 *Topol* (Kočí-T.) u Chrudimi
† 15. 11. 1827 *Praha*

Básník a překladatel dramát.

Pocházel z rolnické rodiny. Gymnázium studoval v Hradci Král., filozofii v Praze, stal se hospodářským úředníkem. Ve 20. letech působil jako herec v českých hrách ve Stavovském divadle.

Jeho rukopisné překlady divadelních her bývají omylem (např. u Jungmanna) připisovány Františkovi D. Básně publikoval jenom na počátku 20. let.

PŘÍSPĚVKY in: *Čechoslav* (od 1822). ■ SCÉNIČKY. *Překlady*: G. Rossi: *Tankred* (libreto k opeře G. Rossiniho, prem. 1825); W. Müller: *Dvanáct spicích* [jinde: *spějících*] *panen* (prem. 1827). ■

LITERATURA: M. Hýsek in *Ztrhané struny zvuk* (1940).

mo

Jakub Dragoni Křenovský

* asi 1808 *Křenovice* u Kojetína
† 28. 9. 1871 *Brno*

Prozaik, autor didaktických povídek pro mládež a novely z vesnického prostředí.

J. D. se narodil v rolnické rodině; studoval gymnázium v Kroměříži a 1827–28 filozofii v Brně. Vstoupil pak do řádu augustiniánů ve Starém Brně, kde se vedle teologie, dějepisu a filozofie zabýval i románskými jazyky. 1832 vystoupil z řádu a odešel na olomouckou univerzitu studovat práva; přitom se připravoval na učitelskou dráhu. 1834 působil jako vychovatel v hraběcích rodinách a učil na gymnáziu v Brně a později na vychovatelském ústavu ve Vídni. 1850 nastoupil jako suplent na gymnázium v Opavě, kde učil latinu, řečtinu a němčinu; v letním semestru 1851 se připravoval na vídeňské univerzitě na učitelskou zkoušku z dějepisu; vrátil se pak do Opavy jako profesor. 1852 byl jmenován prozatímním ředitelem gymnázia v Banské Bystrici, 1853 v Košicích, kde se po roce stal ředitelem. 1858 byl jmenován školním radou a gymnazijním inspektorem pro bratislavský správní obvod. Když vyšel říjnový diplom 1860, byl povolán do Vídně na ministerstvo vyučování a poté byl jmenován školním radou v Celovci (Klagenfurt). Záhy nato onemocněl, dal se penzionovat a vrátil se na Moravu do Uherského Hradiště. Krátce před smrtí přesídlil do Brna (1871) jako šéfredaktor novin *Stimmen aus Mähren*.

Prozaické dílo J. D. vznikalo až v posledních letech jeho života. Rozsahem největší část je věnována povídkám pro mládež. V duchu tehdejších pedagogických představ vytváří v nich D. vzorové typy pilných a zbožných dětí, které svou poctivostí a pracovitostí, případně i lítostí nad předcházejícími přestupky se domohou životních úspěchů. S naivním didaktismem těchto próz kontrastuje jediná D. novela *Vytrvalost* (vznikla těsně před autorovou smrtí a vyšla na pokračování v *Moravské orlici* 1871). Do prostředí moravského venkova v období napoleonských válek je zasazen příběh lásky selské dívky k chlapci odvedenému na vojnu; i když vypravován poněkud archaickou formou, nepostrádá tento příběh dávku životní věrohodnosti, a to jak v líčení